

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET LAPJA

4/1

TARTALOM

Editorial 1

Közművelődési koncepciók

Durkó Mátyás: A közművelődés „miért”-je és „hogyan”-ja 2

Poszler György: Elbeszélések után vagy elbeszélések előtt (Az 1997-es pécsi Tanuló társadalom című konferencia előadás szövege) 5

„Pereljük vissza a művészeti tartalom jogát!” – Sággy Erna beszélgetése Poszler Györggyel a Tanuló társadalom konferencián elhangzott előadásáról 9

„A demokrácia nem ér rá” – Bellai László interjúja Poszler Györggyel a Tanuló társadalom konferencia után 11

Borbáth Erika: Az amatőr művészeti mozgalmak helyzetének vázlatos értékelése 13

Lágler Péter: A művészetek önzetlen szeretőiről – Az úgynevezett amatőr művészségről a veszprémi amatőr-művészeti konferencia (1999. január 19–21.) kapcsán 17

Élet és művészet

Utazás utáni beszélgetés Bakos Ildikó szobrászművésszel 19

Csókos Varga Györgyi festőművész tárgyi anyanyelvünkről 23

Kúnos László: Képek kerengőjében (Megnyitó Swierkievicz Róbert kiállításán) 25

Benkő Éva: Szín – játék (Dulity Tibor kiállítás-megnyitójára) 26

„Van aki fest, ír – mi zenélünk” – Beszélgetés Takács Györggyel, a miskolci Altamira együttes tagjával 28

Sággy Erna: Szalon a kortárs művészetért 29

Pápa – Veszprém megyében

Dr. Hermann István: A helyismereti könyvkiadás utóbbi évtizede Pápán, a Jókai Mór Városi Könyvtárban 32

Dr. Tungli Gyula: A tízéves Pápai Művelődéstörténeti Társaság és a város irodalmi élete 35

Levél a hazai és a határon túli magyar kulturális szervezetek részére (Duna Televízió Közművelődési Szerkesztősége) 37

Halász Péter: Forrásvidék a Duna Televízióban 37

Harangi László: Reflexiók az európai felnőttoktatással foglalkozó nemzetközi konferenciához 38

Bóka Mária válogatása az 1998. augusztus – december között megjelent könyvekből 41

Hírek, felhívás

A SZÍN a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg
SZÍN 4/1 – 1999. február

SZÍN – országos közművelődési folyóirat. Megjelenik kéthavonta. A Magyar Művelődési Intézet lapja.
Szerkesztő bizottság: Bóka Mária (Székesfehérvár), Gyulai Lajos (Miskolc), Jagasics Béla (Zalaegerszeg),
Kary József (Eger), Slézia Gabriella (Budapesti Művelődési Központ), Szabados Péter (Kaposvár)

Olvasószerkesztő: Sággy Erna

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: FÖLDIÁK ANDRÁS

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel.: 201-5053; Fax: 201-5764

Megrendelhető a szerkesztőség címén.

Évi hat szám ára áfával: 607 Ft + postaköltség

Borítóterv: Szüts Eszter

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész rajzaival illusztráltuk.

ISSN 1416-6925

EDITORIAL

Ha az ember tud valamit, az azt jelenti, hogy viszonya van valamivel. Ha megformál valamit, akkor alkot. Minél több ember engedheti ezt meg magának, annál nagyobb a valószínűsége, hogy remekmű születik. S azzal találkozni pedig fénytörés hatású az ember életében.

Goethe boldognak egy olyan időszakát mondja, amikor olcsó áron sok remek szabadkézi rajtot vásárolhatott híres emberektől. Felbecsülhetetlennek tartja ezeket, mert általuk találkozhat a művész tisztán szellemi szándékával. Mint életéről tudott, gyakran nézegette ezeket a rajzokat, hozzátartozott szokásaihoz. Egy olyan emberéhez, akiről Szerb Antal azt tartja, rengeteget dolgozott, de azt úgy, mint egy úri műkedvelő: akkor és azt, ami az eszébe jutott.

Goethével és Schillerrel modellezni lehet a kétféle alkotótípust, s amit Goethe képvisel, az az amatőrök világához áll közelebb. Goethe számára az alkotás életfunkció, Schillert az élet nem érdekelte, a külső világot kikapcsolta, csak a műnek élt. Goethe felhasználta az ajándékot, az időt, Schiller szemében adósság volt az idő. Schiller értékelése szerint: Goethe „naiv” alkotó, akinek minden magától jön, „maga a természet” beszél belőle, ő pedig olyan, aki tudatosan és nehéz munka árán, a „reflexiókon” keresztül ér csak el a művészethez.

Amivel Goethe foglalkozott, tágabb volt annál, mint amivel Schiller. Goethe élettevékenysége a *nemtil* írás művészete volt. Goethe ezt a művészetet művelte mesteri fokon.

Amatőröknek és profiknak, művészetalkotóknak és befogadóknak, s azoknak is, akik még vagy már nem élnek vele, Goethe gondolatok következnek, eredetiben és Eckermann által.

„Az államban az a baj – mondta Goethe –, hogy senki nem akar élni, élvezni az életet, mindenki uralkodni akar, a művészetben pedig, hogy senki nem akar gyönyörködni az alkotásokban, hanem folyton mindenki maga akar alkotni.

Arra sem gondol senki, hogy egy költői mű úgy is hathatna az emberre, hogy saját útján lendíti előre, mindenki rögvést ugyanazt akarja újra megcsinálni.

Továbbá semmi komolyság nem tapasztalható a teljességre való törekvés terén, semmi érzék az iránt, hogy a teljesség javára is lehetne tenni valamit, mindenki csak azt hajszolja, hogy miként hívhatná föl a figyelmet önmagára, és hogyan kerülhetne a lehető legnagyobb összhangba a világgal. Ez a hamis törekvés mindenütt felütötte a fejét, mindenki legújabb virtuózainkat utánozza, akik nem olyan darabokat választanak ki előadásra, amelyekben tiszta zenei élvezetet találhatna a hallgatóság, hanem olyanokat, amelyekben a játékos elért tudását csillogtathatja. Mindenütt az egész akar pompázni, seholy akadni olyan becsületes törekvésre, amely a dolgok összességének és az ügynek akarná javát szolgálni, háttérbe szorítva az egyén énjét.

Így történik azután az, hogy az emberek tudtuk nélkül kontrázkodásra tévednek. A gyermekek már verseket faragnak, s így folytatják, úgyhogy fiatalemberként már azt képzelik, hogy tudnak valamit, míg végül férfikorban felismerik, mi az, ami igazán nagyszerű, s elrémülnek azoknak az éveknél a gondolatára, amelyeket hamis és fölöttébb fogyatékos törekvésre vesztegettek el.

Sőt, sokan nem jutnak el soha a tökély és saját alkalmatlanságuk felismerésére, és életük végéig felemás dolgokat produkálnak.

Annyi bizonyos, hogy ha mindenkit idejekorán rá lehetne ébreszteni arra, hogy teli van a világ remekművekkel, és hogy mit tesz az: ezekhez méltó műveket létrehozni, akkor száz mai versfaragó ifjú közül legföljebb ha egyetlenegy érezne magában annyi kitartást, tehetséget és bátorságot, hogy nyugodtan tovább haladjon hasonló csúcok elérésére.

Sok fiatal festő ecsetet sem vett volna soha a kezébe, ha idejekorán megtudja és megérti, mit is alkotott voltaképpen egy olyan mester, mint Raffaello.

Téves volt például az a gyakorlati hajlandóság bennem, amely képzőművészetéhez vonzott, mivel nem volt természetes adottságom hozzá, és így ilyesmi nem is fejlődhetett ki belőlem. Volt bennem némi érzékenység a környező tájak szépségei iránt, és így első próbálkozásaim voltaképp reménnyel kecsegtettek. Az itáliai utazás aztán összeűzta ezt a kedvtelést; nagy távlatok nyíltak meg helyébe, a kedves kis képesség elenyészett, és mivel képzőművészeti tehetségem sem technikai, sem esztétikai téren nem fejlődhetett, törekvésem semmivé foszlott.

Joggal mondják – folytatta Goethe –, hogy az emberi erőket kívánatos együttesen kifejleszteni, sőt, ez a legkiválóbb módszer. De az ember nem születik erre, voltaképp mindenkinek különálló lényként kell alakítania önmagát, ugyanakkor pedig igyekeznie felfogni, mit jelentenek valamennyien együttvéve...

Akinek az lesz dolga, hogy sok szakterületet áttekintsen, megítéljen, irányítson, annak igyekeznie kell, hogy lehetőleg minél jobban megismerjen sok szakterületet. Így például egy fejedelem, egy jövőendő államférfi soha nem képezheti magát elég sokoldalúvá, hiszen a sokoldalúság mesterségéhez tartozik.

Hasonlóképpen a költőnek is sokoldalú tudásra kell törekednie, hiszen anyaga az egész világ, s ezzel tudnia kell bánni, értenie kell kifejezéséhez.

...a *betekintést* és az *élettevékenységet* meg kell különböztetni egymástól, és meg kell fontolni, hogy minden művészet, mihelyt művelni kezdi valaki, roppant nagy igényű és nehéz dolog; teljes élet kell hozzá, hogy az ember mesteri fokra fejlessze.

Ugyanígy meg kell különböztetni az élettevékenységtől a *kifejlődést*. Így például a költő kifejlődéséhez hozzátartozik, hogy szoktatja szemét minden lehetséges módon a külvilág felfogásához. Őrizkedni kell azonban attól, nehogy túl tágra szabja az ember kifejlődésének kereteit.

...az a legnagyobb művészet végül is, hogy tud-e az ember magának korlátokat szabni, el tudja-e magát szigetelni.”

(Az idézetek Johann Peter Eckermann: *Beszélgetések Goethével* című könyvéből valók. Fordította: Gyórfy Miklós. Kiadta a Magyar Helikon, 1973.)

Művészeti különszámunkkal nem csak egy újabb tematikus számot ad közre lapunk, hanem arra is készek vagyunk, hogy folyamatosan közöljük a felvetett gondolatokhoz fűződő reflexióikat.

MÁTYUS ALIZ

A KÖZMŰVELŐDÉS „MIÉRT”-JE ÉS „HOGYAN”-JA

Vannak elméleti tanulmányok, melyek minden sora gondolat-ébresztő. Olyanok, amelyek összefoglaló jellegűek, hiszen egy-egy felvetett tömör tézis mögött a szerző előzetes munkásságának már több tanulmányban kifejtett, ismert elméleti tételei állanak – tömör összegzésben mégis szükségesek, elméletet-gyakorlatot tovább-leadítók. Ilyen Maróti Andor: *A közművelődés mítoszai* (SZÍN 1998. III/6. 2–4. old.) cikke. Esmecserére, reagálásra ösztönöz, mégse könnyű belépni az általa nyitott kapun, mert túl széles a jelenség, amit elvileg rendezni akar és talán a megközelítés túlságosan unidiszciplináris (csak művelődéseméleti aspektusú) – egy olyan problémakörnél, ami eleve többretegű, így összességében csak multidiszciplinárisan megválasztható. Persze mindez egy ilyen rövid cikkben csak problémafelvetés maradhat, s az elemzési szempontok új megközelítését kísérelhetik meg a vitázó/beszélgető partnerek. Csak így lehet belépni a Maróti által kinyitott kapun.

1. Mítosz, elv, eredményesség

Még ilyen szűk keretek között is elengedhetetlen a fogalmi-értelmezési és hozzá kapcsolódó funkcionális kérdések felvetése. *A miért kell e kérdésről töprengeni? – gondolatkor ez.*

Most legyünk nagyon praktikusak. Minket a *közművelődésnek* tekinthető közös, társas tevékenységrendszer *hatékonysága, eredményessége érdekli*, aminek lényegi paramétere az ember, mivel társas alkotó lény, és mint individuum, fejlődésének, kibontakozásának a segítése. Mi köze van ennek a közművelődés mítoszaihoz, különösen abban az értelemben, ahogy a fogalmat Maróti használja? Tudni illik, hogy a mítosz olyan üggyel kapcsolatos hiedelem, amelynek tartalmát az egyén nem tartja szükségesnek érvekkel igazolni, mert eleve evidensnek tart. Ezután öt ilyen mítoszként ható elvet, magállapítást sorol fel. A problémám ott kezdődik, hogy amikor Maróti közelebb lép a tartalmi kifejtéshez, a mítoszok egyre ellentmondásosabbakká válnak és elveszítik értéktartalmukat. Azt, hogy melyik részük miben értékes, mikor értéktelen, illetve mennyire értékesebb, vagy értéktelenebb mint a másik. Persze az alapvető paraméter: az ember fejlődése, differenciálása segítségével a művelődés eszközeivel. Hadd legyen ez az aspektus az én hozzájárulásom az eszmecseréhez.

Szögezzük le, hogy *az emberi tevékenység általában célszerű, így gondolati tartalmában, elvekben is kifejeződő tevékenység.* (A folyamat egyszerűsítése érdekében most nem elemezzük a tevékenységek ismert, nem tudatosult, automatikus részösszetevőit, melyek a közművelődésben is szerepet játszanak.) Az elv tehát a tevékenység szándékszerűségét fejezi ki. Így döntő feltétele a hatékony közművelődési folyamatnak is. Kérdés persze, hogy a fentebb jelzett „mítosz-szinten”, vagy tudatosabb választáson, érvelésszerű döntésen alapuló szinten-e? Minden kétséget kizáróan a másodiknak említett szinten, amelyben a gondolkodás képessége a *közművelődés szakmaiságának* fontos záloga. Ennek a helyességnek viszont a döntő, de nem egyetlen kritériuma: a közművelődésben résztvevő csoportok adott társadalmi, kulturális meghatározottságának a tudatos elemezése és felismerése. Ez alapján tudunk a kultúra széles tartományából az ezen értékszempontoknak megfelelő (és szinte spontán érdekszféra mozgósító, érdeklődést kelthető) kulturális termékeket a kínált közművelődési tevékenység középpontjába helyezni és ajánlani. A rutin-szintű (én ilyennek látom a mítosz szerinti tevékenységet is) minden valószínűség szerint alacsonyabb hatékonyságú, mint a közösen, tudatosan vállalt művelődési együttműködés. (Jó lenne mindezt tudományos hatékonyságvizsgálattal is bizonyítani!)

Mindenesetre szükséges leszögeznünk, hogy meglátásunk szerint a *mai gyakorlati közművelődés fő gondja kevésbé a céltudatosság és rutinszerűség ellentmondásossága, sokkal inkább a művelődési céltudatosság és célnélküliség, ha kell mítosztalanság ellentmondásossága.* Még a rutin-szerű művelődési tevékenység is jobb, mint az eszközök közt nem válogató merő küzdelem a létfeltételek megőrzéséért. Emiatt a sodródás, a nem művelődési jellegű tevékenységek útvesztői között a *tevékenységi célok* művelődésen kívülivé degradálódása. A közművelődés eredményességének újragondolását e helyzetig visszanyúlva kell elvégezni.

2. Uniformizáltan (általánosságban) vagy differenciáltan (rétegezten)?

A Maróti által kínált problémaelemzési mód elleni másik ellenérzésem abból táplálkozik, hogy implicite azt a tévhitet erősíti, mintha a mai közművelődés alapp problémái a közművelődési mítoszok általánosan felvetett művelődéseméleti aspektusai szerint megválaszolhatók lennének. *Szinte mellőzi a művelődési jelenségekre vonatkozó már több évtizedes legfőbb szemléleti, tudományos eredményeket.*

Egy olyan társadalomban, mely alapvető ellentmondásokra épül, – hát még egy olyanban, mint a mai, amelyben a társadalom nemcsak ellentmondásos rétegezetszerű, hanem a rétegek egymástól egyre szétszakadóbb mozgástendenciákat is mutatnak – *fontos tétel*, hogy magáról a társadalomról, még kevésbé annak művelődéséről nem lehet uniformizáltan, csak általános elveknek megfelelően gondolkodni, nem lehet magát a társadalmi (művelődési) helyzetet csak ezen általános elvek, aspektusok alapján tudományosan elemezni, hanem róluk csak differenciált összetettségben, a megfelelő társadalmi-történeti-kulturális viszonyok szerinti meghatározottságban, ellentmondásban lehet reális képet, magyarázatot alkotni.

Művelődésszociológiai vizsgálatok jelentős kutatási eredményei bizonyították, hogy ilyen társadalmakban rétegenként más-más értelmet, hangsúlyt kap a kultúra egyes oldala, funkciója. Így szükségszerűen tényleges életszerepe is van az egyes rétegek életében.

Ez az alaptétel a *közművelődésre vonatkozó tudományos kutatásaink snatégijában is új hangsúlyokat jelent.* Először is mindenképpen *inkább valóságos közművelődési folyamatokat empirikusan, analitikusan elemző kutatásokra van szükség, mint eleve megállapított elméleti tételek deduktív megvalósulásainak mérlegelésére.* Megítélésem szerint csak ez lehet az útja ha azon alapvető közművelődési ellentmondás oldásának, amit ebben az induló vitában (lásd SZÍN 1998. III/6. 6. old.) Lipp Márta jogosan „szakmai hipokrizisnek” nevez, mely több évtizedes, s eddig meghaladhatatlannak tűnik, hogy „nem csökkent a szakadék a szakmai frázisok és a gyakorlat között, ami meggátol bennünket, hogy előre jussunk.”

3. Régi, és új közművelődési életfunkciók a mai életben

A fentebb jellemzett kritériumok szerint a „közművelődés” a társadalomban a *kultúra* minden, vagy bármely ágával való szabad, önkéntes, igény-szerinti, természetes és gyakorlata a társadalmi rétegeztségnek megfelelően. Ennek a gyakorlatnak a tudományos, intézményi és szervezeti-, anyagi és személyi feltétel- és formarendszere, és az ezek összehatásában megvalósuló kultúraelsajátítás személyiségformáló eredményessége van.

Íme a pluralista, demokratikus társadalom közművelődésének tudományos értelmezése. Így magában mennyire absztrakt, a va-

lóságos folyamatoktól elvonatkoztatott! Azzal válik élővé, ha reális társadalmi elemzéssel ilyen tartalmakkal töltjük meg.

– A társadalom mely rétegei a kultúra milyen elemeivel, tartalmaival élnek szabadon, önkéntesen a társadalomban (esetleg mely rétegeit utasítják el);

– Ennek a művelődési aktivitásnak az egyes csoportok, rétegek, egyének életében mik a fő *motiváló tényezők*? A társadalmi viszonylataiban (mint dolgozó, termelő ember, mint családfenntartó, mint társadalmi, közéleti ember, mint biológiai, testi-leki egészségében meghatározott ember, mint szociális társas lény, mint életcélokban gondolkodó etikus, s transzcendenshez kapcsolódó ember stb.), mely meghatározottságok milyen tartalmú, méretű kultúra-elsajátítására, kultúrával való élésre teszik őt *motiválttá*, de (még tovább vive a kérdést): *képessé is*;

– Ehhez milyen jellegű anyagi, szervezeti, intézményi, személyközi *segítség*re van szüksége, hogy személyiségében nyíltan gazdagodjék, fejlődjék, hogy „használatra kész” műveltséget alakítson ki magában?

Csak konkrét társadalmi elemző, tudományos-elméleti tevékenység-gel tudunk a *közművelődési folyamat* e kérdéseire válaszolni és bizony e *válaszok igen differenciáltak*, társadalmi rétegenként ellentmondások lesznek, de csak így lesznek igazak és gyakorlati *közművelődési tevékenységet szabályozók*. Ez csak régiókra, lakóközetekre vonatkozó, ott konkrétan élő, reális szükségletek által meghatározott, *hic et nunc* jellegű gondolkodással valósítható meg. Csak így lehet arra választ kapni, hogy *mi a reális társadalmi funkciója a kultúrának, a közművelődésnek az adott hely adott társadalmi csoportjánál*.

3.1. A *közművelődésnek* mindig a kultúra azon elemeire, tartalmaira kell feltételteremtő, tervező, szervező, elsajátítást segítő tevékenységével koncentrálnia, amelyek az egyes emberek, csoportok *reális életszerepéhez* adnak segítséget. Csak így lesz a kultúra, a művelődés nem valami „különlegesség”, hanem maga a műveltség is a jobban, emberibb teljességben élés segítője, védelme biztosítója. Maróti ezért tekinti egyik negatív mítosznak a kultúra, művelődés tartalmának – egyszerűsítetten szólva – csak a művészeti kultúrára való leszűkítését, s követeli jogosan a művelődés folyamatába a *mindennapi kultúra* (táplálkozás-, viselkedés-, beszéd-, öltözködés-, lakás-, a környezet-, és munka-, a közéleti és politikai kultúra) beiktatását. Lipp Márta ennek okát is szellemelesen megvilágítja, „*hogyan jobban rálássunk az egészre, lépünk egyet hátra: a közművelődésből a valóságba*”.

Mintegy három évtizede (lásd Durkó Mátyás: *A művelődési motiváció elemzése a tudományos ismeretterjesztésben*. In: Módszertani Műhely TIT 1978/7–21. old.) megfogalmaztuk ezt a követelményt a *közművelődés hatóköre szélesítésének* alapvető feltételeként. Kérdés, hogy ugyanúgy érvényes ma is e megállapítás? A társadalomban a fejlődésben megrekedtek, a lemaradók, az elszegényedők – sajnos a rendszerváltás után sem csökkenő, inkább növekvő, milliókat érintő – táborra szempontjából *mindenképpen igaz!* Részükre csak így teremthető meg a művelődés reális társadalmi funkciója. *Persze ez nem egyedi irányelvként fogalmazható meg*. A pluralizált társadalmi fejlődés kitermelt olyan rétegeket is, akiknél a kultúra legmagasabb értékeivel, a tudományokkal, a társadalomelméletekkel, a pszichológiával, az idegen nyelvvel, a művészetekkel, a transzcendens világgal való mindennapos élés is reális társadalmi és egyéni szükségletté vált. Elsősorban mert alapvető követelménnyé vált vele szemben személyisége, alkotó képességei, innovatív erői, alkotóan alkalmazkodó magatartása állandó fejlesztése: a *szubjektív önkibontakozás – mint önnevelési cél – megfogalmazódása*. Ennek a társadalmi, közművelődési segítése is – az előbb említett „mindennapi kultúra” támogatása mellett – azzal egyenrangú társa-

dalmi, közművelődési feladat. Csak így együtt tehetik korszerűvé a közművelődési gondolkodást.

3.2. Tehát nekünk mindig a *társadalom rétegezett egészében*, a *kultúra* így érintett egészében differenciáltan kell gondolkodnunk. Ehhez nem elég csak a *közművelődésre* vonatkozó, régen kialakult és örökül maradt „mítoszokat” mértékegységként tekinteni, hanem arra kell törekedni, hogy konkrét valóság-elemző tevékenységünk olyan elvi konzekvenciákhoz vezessen, amelyek követik a valóságos társadalmi fejlődési tendenciákat, s a születő újat szolgálják. *Én ilyennek látom a személyiség önkibontakozása segítésének folyamatát a közoktatásban és a közművelődésben egyaránt, a nevelés és önnevelés állandó dialektikáját, az önalakítás, önművelés, öntökéletesítés arányának az állandó növekedését és a közművelődés segítségével való kiteljesedését*. Ez a valóság, a mítoszok (elvek), a valóságot újító tevékenység egymást átható dialektikája.

4. A *közművelődés* hogyanja, avagy a *gyakorlati megvalósulás akadályainak a keresése*

Végezetül egy egyaránt fontos elméleti és gyakorlati kérdés megválaszolását kíséreljük meg. Mindönket régtől kezdve izgató kérdés: *mi az oka, a magyarázata annak, hogy olyan vontatottan, nehézkesen folyik fontos, lényeges elméleti felismeréseknek, céloknak, elveknek a mindennapi gyakorlatba való átteteleződése a közművelődésben?* Tudjuk, hogy az elmélet-gyakorlat összekapcsolódása, a gyakorlati alkalmazás folyamata a társadalmi élet egészében nagy probléma. De felfokozottan erőteljesnek tűnik a neveléstudomány és a közművelődéstudomány területén, tehát általában a személyiségfejlesztés folyamatában. Nyilván a válaszadás nem tisztázható egy nekifutással, de legalább az esetleges előidéző okok, körülmények fő típusainak a keresése a közművelődési mítoszok (elvek) és gyakorlat viszonyának tisztázása során elengedhetetlen feladat.

Válasz-alternatívák a következők:

4.1. Nem kétséges, hogy a főok életútbeli értékváltozás, erőteljesen csak a használati értékre, a vagyonra, a gazdagodásra, a jobb életfeltételekre koncentráció „beállítottág” megerősödése a társadalomban. Le kell szögezni, hogy ez az adott társadalmi körülmények között természetes folyamat. A baj abban van, hogy az ezekhez közelálló (lásd mindennapi-szakmai-közéleti) kultúra-területek központba állítása az ilyen típusú személyek felé irányuló közművelődési kínálatban rendkívül nehézkesen alakul. Emiatt nem valósul meg, vagy csak nehezen, a *szükséges motivációs találkozás a társadalom szabadidős tevékenységi formaválasztása és a közművelődés között*. Részletesen ezt a folyamatot elemeztem legutóbbi könyvemben (D.M.: *Társadalom, felnőttnevelés, önnevelés*. KLTE Debrecen, 1998. II. kötet rész 10–38. Oldalán) az önnevelés, önművelés motivációja kapcsán.

Számunkra ma legfontosabb elvi tanulságként (30–31 old.) az vonható le empirikus vizsgálatainkból, hogy a *mindennapi ember az önnevelés, önművelés folyamatát széles értelemben kezeli*. Ennek különböző rétegei:

– A mindennapi tevékenységekhez kapcsolódó *tapasztalatszerzés*, az emberek közötti tapasztalatcsere és az eközben megvalósuló *adaptáció*.

– A *fáradtság feloldása* céljából végzett szabadidős, regeneráló, szórakozó, szórakozva-művelődő információs tevékenység (formái közismertek, ezért nem részletezem), illetve az eközben megvalósuló személyiségformálódás. A tevékenység regenerációs céljából már tudatos, de önalakítási folyamatában még csak járulékos, részben feltudatos tevékenység.

– Végül a közművelődési folyamat minőségileg új formája a *céltudatos, önkifejlesztő, önnevelő, önművelő tanulási öntevékeny-*

ség, amelynek különös fontosságú területe az *öntevékeny, önművelő* (alulról, belülről szerveződő) *civil szerveződések, önművelődési körök, egyesületek stb.*

Ezek különös jelentősége abban van, hogy a közösség, a kis-csoport pótolja, átveszi a nevelő animátor motiválását, az ön-diagnózist, a programozást, a megvalósítást és értékelést segítő funkcióját.

A közművelődésnek tehát nemcsak a kultúra teljes területére kiterjedő tartalmi gazdagságban kell gondolkodni, hanem a nevelés-önnevelés belső aránya változatosságára építő folyamati-fejlettségi differenciáltság egészében is. Mert csak így teremthető meg a közművelődési kínálat és a rétegzett lakosság motivációs találkozása.

A népművelőnek ebbe a lényegileg hármass (négyes?) rétegzettségű folyamatba kell tudnia – kicsit rejtetten, indirekten – bekapcsolódni, de mindenképpen úgy, hogy direkt, tudatos felnőttnevelői szándéka rejtve maradjon.

4.2. A gyakorlati hatékonyság másik fontos akadálya, hogy a közművelődési folyamatban alig tudjuk természetes módon az egész folyamat legfontosabb feltételét a kultúra belső elsajátítási, feldolgozó részét, illetve ennek andragógiai segítségét központba állítani.

Ennek először a lényegi-andragógiai-pszichológiai folyamat-oldalát kell mélyen megérteni. A nemzetközi szakirodalom már a jóléti társadalom kialakulása kezdetétől hirdeti, hogy a személyiség egészségének nagyon fontos feltétele a személyiséget ért külső hatásoknak, azok belső pszichikus feldolgozásának és a személyi leereagálásnak a harmonikus egyensúlya. Tudjuk, szenvedjük, hogy ezt a pszichikus egyensúlyt napjainkban sok veszély fenyegeti. Egyik ilyen a külső információk hatásoknak a túlbuzjanzása, szinte követhetlensége. Ez nem magában veszély (sőt önmagában nézve még érték is lehet), de a pszichikus harmonikusság másik oldalával: a belső feldolgozó, elmélyítő, rendező tevékenység arányának erős lecsökkenésével együtt már igazi veszéllyé válik. Comenius szavaival élve: „Mindig eped a lelkünk is a dolgok után, mindig vágyakozik és mindig telítve van a kutatás vágyával, mindent befogad, mindenért lelkesedik, fáradhatatlan mindennütt, amíg rendezett sorban egyik dolog a másik után kerül eléje kutatásra és el nem árasztja a tömkeleg”. (Comenius Nagy Oktatástana. Bp. 1963. 176. old.)

A külső ingerhatás-özön belső rendeződését az ember csak rendszeres belső elmélyüléssel, a kívülről befogadottak újragondolásával, tehát egy egyéni, szubjektív értékelő szellemi tevékenységgel oldhatja meg. Mit jelent ez a belső, elmélyedő, szellemi aktivitás? Mindenekelőtt az új ismereteknek az eddigi ismeretek, tapasztalatok rendszerébe való beleépítést, továbbá a kérdésre való válaszadást: igaz van-e az új benyomásoknak, vagy mennyiben nincs, vagy hogy mit követel ezek elfogadása tőlem, személy szerint, hogyan hasznosíthatom ezeket mindennapi életemben?

Ma a szerves tanulási, művelődési folyamat ennél a második lényegi feltételnél „záródik rövide”. Erre „nincs, nem marad idő”, mert ezt nem szokta meg az ember fiatal korában az iskolában (a tanórai munkában), a tanórán kívül, a szakköri, a műkedvelő művészeti tevékenységben, az önképző vagy önművelő körökben, egyesületekben, vagy elmélyült baráti kapcsolatokban, bibliakörökben, de ha máskor nem, legalább a nap eseményeinek az esti, lefekvés, elalvás előtti újragondolásánál a történetek etikai jellegű újraértékelésével. Módszerei a pillanatokig való megállás, a töpren-gő elmélyülés: mit csináltam jól, rosszul, annak végiggondolása: mit mond „nekem” ez a TV-ben látott film, mivel értek egyet belőle, mivel nem? Még tovább mélyíti ezt a belső rendező hatást, ha eszmét cserélünk, beszélgetünk róla másokkal, akár azonnal, akár más-

kor, utóbb barátokkal, a család tagjaival, vagy a hímző szakcsoport legközelebbi találkozásán. Ezáltal ugyanis még attól a gógtól, magabiztosságtól is megszabadulhatok, hogy „képes vagyok én magam, tüzetes elemzés nélkül is jól értékelni a dolgokat” és ezáltal megtanulhatom, hogy „másoknak is lehet igazuk, hogy másként is lehet látni, értékelni a kérdéseket”. Ez a „csak nekem van igazam” túlzott magabiztossága ugyanis a lelki egészségre vezethető belső elhényedés szellemi tevékenységének is lehet nagy veszélye.

Vigyázat! Még egyszer ismétlem: mindezt meg kell gyermek- és ifjú korunktól szoknunk. Mindennek „vérünkkel” kell válnia, napi életformánkba kell beépülnie, hogy „rosszul érezzük magunkat” ennek elmaradása esetén. A szokássá vált tevékenységforma automatizálódik, féltudatosá válik, de keretein belül nagyon eleven, tudatos életértékelés, külső hatásértékelés, a jelenségek rendezése valósul meg. E nélkül „eláraszt bennünket a tömkeleg”, s rendezetlen, nem szerves műveltség alakul ki bennünk. Csak ennek a belső elmélyedésnek, önálló szellemi munkának az eredménye a személyiség egészségének, harmonikusságának a harmadik alapfeltétele: a külső hatások – elmélyült belső, kritikai feldolgozását követő – személyes, külső leereagálása. Ennek következményeként válaszol az egyén saját munkájában való kreatív alkalmazással, a családi, baráti, közéleti területen való aktív viselkedéssel, vagy kicsit „leszűkítetten”, „áttételezeten” csak szabadidős, művelődő, szakköri-művészeti-csoportni öntevékenységgel az őt ért külső, társadalmi hatásözönre.

Teljesen ezzel rokon az a belső elmélyedő, kísérletező, kreatív magatartás, amelyet Németh László sok munkájában követel, amellyel a legsivárabb, mechanikus munkafolyamat is kísérleti laboratóriumná változtatható. Azonnal észrevehető, hogy ez a folyamat már az önkibontakoztató, önnevelő, önművelő tevékenység kiindulópontja is, de kiteljesedése is. Ez a közművelődés nagyon hangsúlyozott, tudatos (s nem is csak mítosz-szintű) alapelve kell, hogy legyen.

Sajnos ez nem vált (láttuk az iskolai munka, az iskolán kívüli nevelés-művelődés egymással összefüggő hiánya miatt) mindennapi életformánk részévé. Emiatt, ha el akarjuk kerülni a Comenius által jelzett főveszélyt, hogy „eláraszt bennünket a tömkeleg”, ezen kell minden lehető eszközzel változtatni, s a „külsőt rendezett belsővé tenni”, egészségesen leereagálni! Ez súlyos, folyamatos, részben korrekciós, de nagyon aktuális feladat. A szükségesség indokait még néhány gyakorlati közművelődési példával kívánom megvilágítani.

4.3. Nem alakultak természetes művelődési formákká, módszerekké ezek az elmélyítő, kollektív beszélgetések. (Például a filmek szakköri megbeszélései, vagy a színházi ankétok). Sőt, ezekkel szemben valóságos ellenérzés, viszolygás alakult ki az emberekben, mert nem szokták meg ezt a „szellemi erőfeszítést” – fárasztónak, sőt felesleges utólagos „kérdésnek” tartják azt. Ebből ismét csak az önkéntes, civil szerveződésű, öntevékeny „kisközösségek” (csoportok) felé vezethet kiút. Bár ezeknek is van „szorosabb” belső, szakmai programja, tartalma, de azokból – ügyes animátor kezében – számtalan út vezet az élet sokrétűsége, az átéltek utólagos felidézése és eszmecserében való „helyrerakása” felé.

Ennek a módszertani folyamatnak azonban a közművelődési szakemberek, műkedvelő, önművelődési csoportvezetők, andragógiai szakműveltsége legszerveesebb részévé, tartalmává, képesség-elemévé kell lennie. De – sajnos – ma még nem az. Igazi „animátori” képzés, gyakoroltatás és továbbképzés kell ehhez. Lényege a közösségek (indirekt eszközökkel, a belső szükségseztérv tevékenységek közvetett kölcsönhatásával, a példa vonzásával, a fokozatos fejlesztéssel ható) „rejtett, résztvevői irányításának a művészete”. Ez az út vezet a kultúra belső, elmélyült feldolgozásának elterjesztéséhez.

ELBESZÉLÉSEK UTÁN VAGY ELBESZÉLÉSEK ELŐTT

(Az esztétikai nevelés lehetőségéről vagy lehetetlenségéről – három tételben)

„S minél nagyobb lesz a munka produktivitása, annál inkább növekedhetik az értelmes, szabad és életvidám emberek művészetszomjas köztársasága. Mindaz, ami emeli a produktivitást, mindaz, ami serkenti a nagy gondolatokat és az egész összességet felölelő érzelmeket: a művészet virágát is szebbé és dúsabbá teszi. Márpedig a modern kapitalizmus, minden rettenetes kísérő jelensége ellenére, a produktivitás és demokrácia eddig elért legmagasabb fokának lehetőségeit nyújtja. Csak értsük meg erőit, s tudjuk azok fejlődését okosan irányítani. És ezek az egyre duzzadóbb erők lehetővé fogják tenni, hogy a népies művészet utáni törekvéseink ne legyenek pusztá utópiák” (Jászi Oszkár).

Jászi Oszkár szavai Pécsen, 1907. október 3-án, délután háromkor. Figyeljük csak jobban meg. A munka növekvő produktivitása; a politikai szabadság ereje; gondolatok és érzelmek serkentése; a modern kapitalizmus hatalma; mindezek fejlődésének okos irányítása; életvidám emberek művészetszomjas köztársasága. Utópia vagy ellenutópia, lehetőség vagy lehetetlenség '907-ben, a század hajnalán? Utópia vagy ellenutópia, lehetőség vagy lehetetlenség '997-ben, a század alkonyán? Erről a következő három tétel.

Első tétel – nosztalgikus felhanggal: az elbeszélések ígéretében

Jászi gondolatai – Jean-Francois Lyotard fogalmával – a narratívák, elbeszélések jegyében fogalmazódnak. Miről is van szó? Először a tudást, tudományt és művészetet igazoló két „kis” elbeszélésről. Arról, hogy az emberiség a szabadság, ezen belül a gondolatszabadság hőse. A tudáshoz, tudományhoz, művészethez minden népnek joga van. És arról, hogy a tudás csak önön szabályainak engedelmeskedik, aszerint halad. De összhangban lehet a közösségi élet nagy céljaival. Másodsor a történelmet, a történelmi folyamatot igazoló két „nagy” elbeszélésről. Arról, hogy a történelem az ész, a szabadság, a munka fokozatos emancipációja. Az emberiség folyamatos gazdagodása. A tudomány és művészet révén is. Vagy arról, hogy a történelem a teremtmények üdvözülésének erkölcsi és gyakorlati iskolája. Az emberiség fokozatos megtisztulása. A hit és művészet révén is. Ezeket foglalja össze egységes, óriási, természet-társadalmat magyarázó elbeszéléssé Hegel bölcelete. A modernitás átfogó igazolása – különböző történelmi lépcsőkben és változatokban. A célok – szóljanak a felvilágosodásról vagy szabadságról, a demokráciáról vagy szocializmusról – a jövőbe utaltatnak. Ettől lesz a modernitás elbeszéléssora projektum, azaz terv. A modern teoretikusai, például Habermas szerint befejezetlen, tehát folytatandó terv. A posztmodern teoretikusai, például Lyotard szerint lefutott, tehát felváltandó terv. E alternatívában, a befejezett vagy lefutott jelleg, a folytatandó vagy felváltandó terv alternatívájában helyezendő el az esztétikai nevelés dilemmája, lehetősége vagy lehetetlensége is.

A modernitás elbeszéléssorához tartozik egy jól körülírható esztétika. Csak vázlatosan.

A legtisztább megalapozás Kanttól származik. Az esztétikum elméleti autonómiájáról van szó. Hogy önmagában, etikumtól és logikumtól függetlenül és meghatározható és meghatározandó. De éppen autonóm voltában szolgálja a humánus képessé-

gek nevelését. A legtisztább folytatás Schillertől származik. Az esztétikum történelmi hivatásáról van szó. Hogy a szükségyszerűség birodalmából a szabadság birodalmába, a kényszer birodalmából az erkölcs birodalmába a szépség köztársaságán keresztül vezet az út. A legtisztább összegzés Hegeltől származik. Az esztétikum bölceleti helyéről van szó. Hogy az esztétikum, a művészet az abszolút szellem része. Benne vagy benne is a világ öntudatra jut, megismeri önmagát. A legmagasabb szinten megvalósítja szubjektum és objektum, én és a külvilág végső egységét.

Az elméletileg autonómmá tett, történelmi hivatással felruházott, bölceleti helyében meghatározott esztétikum, azaz művészet ott helyezkedik el az anyagi-érzéki és fogalmi-szellemi szféra között. Jelenségében-formájában még anyagi. Lényegében-tartalmában már szellemi. Kivált a korábbi kultikus-vallásos, a későbbi praktikus-mindennapi összefüggésből. E külvilágtól elkülönülő, de a külvilágra vonatkozó esztétikai-művészi szféra jól körülhatárolható. „Alatta” van a tisztán anyagi-érzéki, „még” nem esztétikai-művészi. „Fölötte” van a tisztán fogalmi-szellemi, „már” nem esztétikai-művészi. Középpontjában pedig a csak esztétikai célzattal létrehozott autonóm műalkotás. Ami saját, öntörvényű szerkezetében a nem esztétikai külvilág elemeit az esztétikai belvilág elemeivé alakítja. Ez autonóm műalkotásban rejlik a világ érzéki-szellemi megragadásának, értelmezésének, megítélésének – végső soron megváltoztatásának lehetősége. Az autonóm műalkotás öntörvényű szerkezet, de nem befejezett. E befejezetlenség jelenthet kitöltetlen helyet, meghatározhatatlan tárgyilagosságot, nyitott jelleget. Ezzel pedig kínálja a befogadónak a lehetőséget: a kitöltetlen kitöltésére, a meghatározatlan meghatározására, a nyitott zárására. A valóságos esztétikai-művészi szféra így alkotók, művek és befogadók egymást meghatározó viszonylatrendszerében jön létre és őrződik meg. Ez esztétikai-művészi szférát veszi körül a mindennapok nem-esztétikai vagy ál- és előesztétikai jelenségekkel teltett világa. De e modell azt a lehetőséget is tartalmazza, hogy az esztétikai-művészi szféra kisugárzása a mindennapok világát is áthatja, esztétikai-művészivé vagy majdnemesztétikai-művészivé alakítja. Az autonóm műalkotás hordozza a befogadás optimumának, a katartikus hatásnak az ígéretét is. Legyen ez Arisztotelész értelmében a félelem és szánalom felkeltése és a tőlük való megszabadulás. Legyen ez Lessing értelmében szenvedélyeink és indulataink erényes készségekké való alakítása. Vagy legyen ez Lukács értelmében a partikularitásból a nembelibe való felemelkedés.

Ez esztétikai koncepció meghatároz – természetesen leegyszerűsítettebb szinten – egy művelődéspolitikai és nevelési elképzelést.

A művelődéspolitikai elképzelés – emlékezzünk vissza, és ne féljünk kimondani! – igencsak körülírt volt. Mert az elmúlt kor ilyen vagy olyan diktatúrája a kultúrát és a művészetet fontosnak tekintette. Azzal vagy azzal is igazolni akarta önmagát. Ezért a művészetet, a világ érzéki-szellemi megragadásának, értelmezésének – végső soron megváltoztatásának lehetőségét támogatta, és minél szélesebb réteghez eljuttatta. Ebből fakadtak a nagy, jelszóvá degradálódott illúziók. Arról, hogy legyen a zene mindenkié; legyen a nép olvasó néppé – és még hosszasan

tovább. Ezért lett széles könyvtár-, színház- és mozihálózat. Olcsó könyv, hangverseny és kiállítás. És a közművelődés – itt, most Pécsen legyen „szabad tanítás”! – sok egyéb formája is. És mindaz a jelentős mennyiségi növekedés, ami az állami fenntartásban és támogatásban – egészen a periódus utolsó szakaszáig – viszonylag biztos alapra talált. Elvileg pedig a permanens nevelés elmélete az iskolát és a közművelődést egy nagyobb művelődéspolitikai egységbe összefogta.

Csak hogy e nagy felvilágosító pátoszhoz és a belőle fakadó művelődéspolitikához hozzákötődött néhány feloldhatatlan dilemma.

Először: a művelődés sok lehetséges csatornája helyett létrejött a művelődés egyetlen lehetséges csatornája. Az állami művelődés. Mellette legfeljebb az államosított szakszervezeti mozgalom és államosított ifjúsági mozgalom művelődéséről lehetett szó. Másodszor: az egyetlen csatorna és központosított irányítás kiölte a spontán aktivitást, a civiltársadalom önmozgását. Harmadszor: a hipertrófiás központosított irányításban bőségesen megteremtke a művelődéspolitikai téveszméi. Például a három „T” teóriája, vagy inkább teorámája. A támogatás és a tiltás, ölegetés és fojtogatás egyszeri és megismételhetetlen egységével. Negyedszer: a mennyiségileg erősen felnövesztett, minőségileg hiányosan megalapozott intézményhálózat aritmiás vérkeringésében egy, az esztétikai koncepció szigorúbb változatához igazodó, annak legjobban megfelelő, konzervatív művészeti anyag cirkulált. Gazdagon válogatva a 19. század realista művészetéből, erősen megsűrűve a 20. század modern törekvéseit, majdnem kizárva az avatgarde tegnapi-mai változatait. Ez pedig – bizonyos társadalmi rétegeknél – anakronisztikus ízlésszintet teremtett és rögzített.

A nevelési elképzelés – erre is emlékezzünk vissza és ezt se féljünk kimondani! – ugyancsak körülírt volt. Mert az elmúlt kor ilyen vagy olyan diktatúrája a kultúrát és a művészetet fontosnak tekintette. Azzal vagy azzal is igazolni akarta önmagát. A nevelési és művelődéspolitikai elképzelés egyazon esztétikára épült. Középpontjában a nevelési tevékenység teljes vérkeringésének a kiépítésével. A permanens nevelés ígézetében. Az óvodától az iskolán át a közművelődésig – itt, most Pécsen legyen „szabad tanításig”. E teljes vérkeringés készítsen fel: az önálló esztétikai-művészi szférában való tájékozódásra; az öntörvényű autonóm műalkotás magas szintű befogadására; műalkotás adta katartikus élmény átélésének képességére; a vizuális és auditív művészetek iránti érzékenységre; a magatartás és a környezet esztétikai alakítására. Mindezt az aktív-alkotói és passzív-befogadói magatartás egységében. Vagyis nemcsak egyszerűen befogadóként, hanem bonyolultan alkotó befogadóként. Amennyiben a befogadás is tartalmaz a mű újratemtésében alkotói, az alkotás is tartalmaz az élmény megformálásában befogadói mozzanatot. Ez alkotó befogadói magatartásban pedig növekedjék a személyiség önállósága, rugalmassága, sokoldalúsága, emberi, történelmi öntudata. Egy ponton művelődéspolitikai és nevelési elképzelés szorosan összekapcsolódott. A művelődéspolitikai szélesítse, gazdagítsa az elérhető műalkotások kínálatát. A nevelés készítsen fel a jó egyéni választásra.

Csak hogy e nagy felvilágosító pátoszhoz és a belőle fakadó neveléshez is hozzákötődött néhány feloldhatatlan dilemma.

Először: a teljes vérkeringést nem sikerült kialakítani. A legösszetettebb az óvodai nevelés maradt. Utána ez összetettség fokozatosan felbomlott. A vizuális nevelés az egész rendszerben csak csökevényesen jelent meg. A zenei nevelés az általános iskola után elszegényedett. Másodszor: az iskola és a közművelődés között is megtört a kör. A közművelődés korántsem fo-

gott át széles rétegeket. A benne való részvétel a legtöbb esetben esetleges és ideiglenes lehetett. Harmadszor: mindvégig megmaradt az egész esztétikai nevelés irodalomcentrizmusa. Ez a jelenségek-folyamatok nagy részét fogalmi-verbális síkra csúsztotta át. Megfogalmazható eszmét-jelentést keresett ott, ahol a műalkotás ilyet nem hordozott. A többi művészet természetrajzát is az irodalom természetrajzából levezetve, pontatlan vagy torz következtetésekre jutott. Negyedszer: az egész iskolai nevelésben túlsúlyos volt – az aktív-alkotói magatartással szemben – a passzív-befogadói magatartás. Az aktív-alkotói magatartás csupán a szakköri formákhoz, művészeti körökhöz, amatőr csoportokhoz kapcsolódott.

Vagyis: az elképzelések teljességet sugalltak, a megvalósulások féloldalasság maradtak.

Második tétel – eksztatikus felhanggal: a felszabadulás mámorában

Am mindez a modernitás nagy elbeszéléseinek ígézetében. És a nagy elbeszélések – úgy mond – lefutottak. Modernitás után posztmodernitás. Az elbeszélések világa után az elbeszélés-telenség világa. Heroikus-poétikus kor után profán-prózaikor? Nem egészen. Mert a profán helyett meglehet benne a heroizmus felszámolásának, a deheroizálásnak a másfajta heroizmusa. Mert a prózaik helyett meglehet benne a poétikum átalakításának, a transzpoétizálásnak a másfajta poétikuma. Mindenesetre Lyotard és a posztmodern lecserelését, legalábbis másként folytatását remélik. Mindenesetre Habermas és a modern teoretikusainak modern továbbélését, legalábbis valamelyes befejezést várják. De lecserelésen és másként folytatáson, továbbélésen és valamelyes befejezésen egyaránt rajta a profán-prózaivá válás árnyéka. Talán megvan e kettősség párhuzama a bölcséletben is. A modernitás összefoglalásaként Hegel illúzióitól is ihletett egészen valódi filozófiája. A posztmodernitás megelőlegezéseként Fukuyama szkepszistól is ihletett félig ál-filozófiája. A történelem beteljesedés utáni kihunyásáról az igénytelen utolsó emberben. Vagy a történelem robbanás utáni újrakezdéséről a kezdetleges első emberben. Mindezt összegezve Baudrillard nem indokolatlanul teszi fel a kérdést. Mi lesz az orgia után? A minden irányú felszabadultság eksztatikus mámorá után? Amiben nem alkotunk újat, csak felgyorsítva-megszorozva szimuláljuk a régit. És közben összecseréljük a jót és rosszat, szépet és rútat, értékeset és értektelent, erkölcsöset és erkölcsrelent. Mert egyik sem jeleníti meg egyértelműen önmagát. Ugyanis éppen a viszonyítási alap hiányzik. Talán az elbeszélés mint viszonyítási alap. Amelynek mentén – bizony, ígézetében is – a jelenségek önmagukban értelmezhetők, ellentétüktől elkülöníthetők, minőségükben értékelhetők voltak, vagy legalábbis lehetek.

E folyamatban itt, Kelet-Közép-Európában létrejött egy sajátos helyzet. Hogy az elbeszélések összeomlását vagy legalábbis megkérdőjelezését egyértelműen egyetemes felszabadulásként értelmeztük. Ez szülte a felszabadultság mámorát vagy eksztatizist.

Mert évtizedeken át egy nagy, egyetlen, kötelező elbeszélés nyomásában éltünk. Az ember felvilágosodásáról, emancipálásáról szóló nagy, egyetlen és kötelezővé tett elbeszélés önmaga alapelvei ellen fordul, ad absurdum vitt extremitásában. Ami – éppen mert önmaga alapelvei ellen fordult – kultúrából politikává, filozófiából ideológiává, demokráciából diktatúrává lett. Így váltunk egy hibás logika követésére hajlamosakká. Amelyben a torz és rossz konklúziót az ép és jó premisszával azonosítottuk. A lehetetlenné vált végpontból elvet-

vén a lehetségesnek maradt kiindulópontot is. Valóban furcsa helyzet alakult. Az elbeszélések összeomlását, vagy legalábbis megkérdőjelezését az egykori demokráciák ugyan felszabadulásként, de kiüresedésként is élték meg – jó adag józan kétellyel. Az elbeszélések összeomlását vagy legalábbis megkérdőjelezését az egykori diktatúrák csak felszabadulásként és feltöltődésként élték meg – jó adag mámoros hittel.

Az elbeszélések összeomlásából vagy legalábbis megkérdőjelezéséből születő posztmodern esztétikája az elbeszélések felépüléséből és főként megszülléséből születő modern esztétikájának szöges ellentéte. Ott Kant, Schiller és legátfogóbban Hegel alapoz. Itt Sontag, Lyotard és visszájáról Habermas körvonalaz. Az ellentétet – bevallom – sarkítottan fogalmazom. Ott a művészet szélesebb, transzcendens, történelmi távlatba állított, valószínűleg utópikus felvilágosító szerepe. Itt a művészet szűkebb, immanens, történelmi távlatról leválasztott, nyilvánvalóan antiutópikus, kijózanító szerepe. Ott a művészet a közélet világára nyit. Itt a művészet a közélet világa felé zár. Ott zárt, világszerű, világot megítélő autonóm műalkotás. Itt nyitott, idézetszerű, ellenvilágot játszó, nem autonóm műalkotás. A modernben a normabontás jegyében komponáltak az eszerint értelmezhető műalkotás. A posztmodernben spontán-játékos komponálásban teremtetik a norma szerint értelmezhetetlen műalkotás. Vagyis ott a műalkotás előtt létező, itt a műalkotásban teremtett norma. Ebből következik egy végső alkotásbeli sajátosság: a modern műalkotás, a posztmodern műalkotás esemény. Az ábrázolás a múltra és jelenre vonatkozik, az esemény a jelenre és jövőre. A modern, autonóm műalkotás körül önálló esztétikai szféra. Ami elkülöníti a művészi-érzéket és tudományos-fogalmat, a művészt és nem művészt, a tartalmat és formát, a magasat és alacsonyt. A posztmodern, nem-autonóm műalkotás körül nincs önálló esztétikai szféra. Mindezek egybemosódnak. A művészi-érzéket a tudományos-fogalmival, a művészi a nem-művésziével, a tartalom a formával, a magas az alacsonnyal. A létező esztétikai szféra sugallja a reményt, hogy az esztétikai szféra áthatja, esztétikaivá teszi a mindennapokat. A megszünt esztétikai szféra érezteti a tényt, hogy a mindennapok áthatják, mindennapivá teszik az esztétikai szférát. Ott, a modernben, a művészetben egy meghatározó tendenciára épülő viszonylagos egység. Itt, a posztmodernben, a művészetben egy meghatározó tendencia hiányára épülő teljes sokféleség. Igaz: a viszonylagos egység sokszor türelmetlen a másfélével szemben; a teljes sokféleség mindig türelmes a másfélével szemben.

Harmadik tétel – szkeptikus felhanggal: a kiábrándulás józanságában

Mindezek után felmerül egy alapvető kérdés: lehet-e művelődéspolitikai és nevelési elképzelést építeni eme esztétikára. Ami lemond a művészet felvilágosító szerepéről, közéleti ihletéről, az autonóm műalkotásról, az önálló esztétikai szféráról, a mindennapok esztétizálásának reményéről? Vagyis az esztétikai-nemmindennapi szférát feloldja a nem-esztétikai mindennapi szférában. A művészet körülhatárolható, viszonylagos egységet pedig a művészet körülhatárolhatatlan, teljes sokféleségével helyettesíti.

Ha lehet művelődéspolitikai és nevelési elképzelést építeni eme esztétikára, a további kérdés így fogalmazható: mire összpontosító művelődéspolitika, és mire nevelő nevelés lenne?

Van egy lehetséges fogódzó. Ezt is szembeállítás útján közelítem. Ott a katarzistról, mint a befogadás optimumáról esett szó. És ennek megfelelően a katarzisképességre való nevelésről. Itt

a szenzibilitásról, mint az érzékelés optimumáról eshet szó? És ennek megfelelően a szenzibilitás képességére való nevelésről?

Főként Sontag az új szenzibilitásról írott esszéjét követem. A művészet egy új tudat, főképpen azonban egy új érzékenység alakításának eszköze. Nemcsak szándékát és módszerét, de anyagát is szüntelenül cseréli. Veheti ezt – mármint anyagát – a személyes képzeletből, ám az ipari technológiából, vagy a kereskedelmi produkcióból is. Így került közelebb – materiáját tekintve – a technológia, a tudomány és a hétköznapi praxis lehetőségeihez. Szellemiségével ezért a fogalmától az érzéket, ha úgy tetszik, a tartalmától a formai felé közeledik. Ezért nem is a verbális vagy verbalizálható morális tartalmat hordozó irodalom, hanem az ilyen tartalmakat kevésbé hordozó zene, film, tánc, építészet kerül a középpontba. Benne nem a gondolat, hanem az érzékelés lényeges. Nem a világnézeti vagy morális tartalom kifejezése, inkább az élet és vitalitás kiterjesztése. Ezáltal oldhatja a modern ember érzéket anesztéziáját. Körvonalazhatja a szépség, a stílus, az ízlés új törvényeit.

Nos, a katarzistra és katarzisképességre biztos lehetett építeni egy – lehet – megvalósíthatatlan nevelési elképzelést. A szenzibilitás képességére talán lehet építeni egy – esetleg – megvalósítható nevelési fél-elképzelést. De – úgy tudom – ez még nem adott. Tehát ki kell találni. Persze a szenzibilitás elképzelésének valamelyes oldásával, avantgarde vagy neoavantgarde doktrínériájának lazításával. Talán a kettő, a modernitás és posztmodernitás valamely ötvözetével. Hiszen az is meggondolandó: lehetséges-e posztmodern vagy tisztán posztmodern kultúra e premodern vagy majdnem premodern társadalomban.

Ki kell találni? De hogyan? Nem tagadom, arra gondolok, hogy nagy, tisztázó eszmecserek szükségeltetnek. Olyanok – persze a megváltozott világ megváltozott módján –, amilyenek az egykori népművelési konferenciák, nevelésügyi kongresszusok voltak. Vagy amilyeneket az Akadémia szervezett a közoktatási reform ügyében. Hogy mi a megvitandó? Csak néhány szempontot ehhez. És ha megengedhető, pontokba foglalva.

Először: igenis szükség van átgondolt művelődéspolitikára. A felszabadulás mámorában, Baudrillard szavával az „orgiában” vagy „orgia után” megfogalmazódtak vélekedések. Hogy a művelődéspolitika fölösleges vagy káros is. Ha szabadság van, a gátak leomlanak, a folyamatok spontán módon lefutnak és rendeződnek. Nos, nem hiszem. Szabadság van, a gátak leomlottak, a folyamatok spontán módon lefutnak és rosszul rendeződnek. Éppen ezért szükségeltetik az átgondolt művelődéspolitika, hogy a folyamatok ne egészen spontán módon fussanak le, és ne rosszul rendeződjenek.

Másodszor: a régi diktatúra helyett új demokrácia lett. Hogy is volt? Az elmúlt kor ilyen vagy olyan diktatúrája a kultúrát és művészetet fontosnak tekintette. Azzal vagy azzal is igazolni akarta önmagát. Hogy is van? A jelen kor ilyen vagy olyan demokráciája a kultúrát és művészetet nem tekinti fontosnak. Nem azzal vagy azzal is akarja igazolni önmagát. Azaz a művészet társadalmi rangja alaposan megváltozott. Diktatúrabeli elnyomott lényegességét demokráciabeli szabad lényegtelenségre cserélte. A diktatúrában működött a régi, egycsatornás, állami művelődésre épülő régi, egycsatornás állami mecénatúra. Ám ez a diktatúrával együtt összeomlott. A demokráciában szükségeltetik egy új, töbcsatornás, nemcsak állami művelődésre épülő, töbcsatornás, nemcsak állami mecénatúra. A diktatúra a művészetet fojtogatta és ölelte. A demokrácia felszabadítja és magára hagyja? Nem egészen. A töbcsatornás nem csak állami mecénatúra körvonalai kialakulóban vannak, és működni is kezdenek.

Harmadszor: tisztázandó lenne néhány szempont. Hogyan áll az esztétikai kultúra és az esztétikai nevelés a szétzilálódó és újrászerveződő iskolarendszerben és szétzilálódó és újrászerveződő(?) közművelődésben? Lehet-e egyáltalán valamiféle, ha nem is teljes, ha meg is törő vérkeringésről beszélni, vagy sem? Érdemes-e a permanens nevelést egyáltalán emlegetni, vagy a fogalom már a neveléstörténetek kompetenciájába tartozik? Tisztázandó: lemondunk-e végérvényesen a művészet emberi-erkölcsi-világnézeti súlyáról és az ebben rejlő nevelési-nevelődési lehetőségekről? Úgy vélem, ne tegyünk. Legszívesebben azt mondanám: pereljünk vissza a művészeti tartalom jogát. Természetesen – kizárólag a jólneveltség okán – mondhatunk jelentést vagy üzenetet is. Sőt, nagyon félve még hozzáteszek valamit. A művészet politikamentessége sem lehet mindenkor és mindenhol érvényes, megdöntetlen alapelv. Egyenesen úgy vélem: a művészet feltétlen politikamentességéről beszélni egy olyan művészeti és irodalmi tradícióban, mint a mienk, történelmileg érthető, de végérvényesen nem tekinthető doktriner félreértés.

Negyedszer: elbeszélések után, de elbeszélésektől függetlenül is mindenképpen sokféleség. A művészetben, esztétikában és esztétikai nevelésben is. De valószínűsíthető, hogy az emberiség előbb-utóbb terem magának új elbeszélést vagy elbeszéléseket. Mert elbeszélés vagy elbeszélések, jövőkép vagy jövőképek nélkül nem élhet. Ezek lehetnek utópiák is. De azt hiszem,

az emberiség utópiák nélkül sem élhet. Elbeszélések, jövőképek és utópiák mentén pedig másként alakulhat a művészet, az esztétika, a művelődéspolitikai és esztétikai nevelés. Lehet, nemcsak régi elbeszélések után vagyunk, de új elbeszélések előtt is. Továbbá érdemes meggondolni: mi érvényes a modernitás nagy elbeszéléseiből, mi őrizhető tovább. Jürgen Habermast idézem:

„... a modern kornak a 18. századi felvilágosodás filozófusai által megfogalmazott projektuma abban rejlik, hogy mindenkori önértelmezésükben semmitől sem zavartatva fejleszti az objektíváló tudományokat, az erkölcs és jog univerzalisztikus alapjait és az autonóm művészetet... A Condorcet-hez hasonló felvilágosítóknak még megvolt az a szertelen elvárásuk is, hogy a művészetek és a tudományok nemcsak a természeti erők ellenőrzését segítenék elő, hanem az emberek világ- és önértelmezését, az erkölcsi haladást, a társadalmi intézmények igazságosságát, sőt egyenesen az emberek boldogságát is előmozdítanák. Ebből az optimizmusból a 20. század nem sokat hagyott meg. De a probléma megmaradt, s az eszes emberek most is azon különböznek össze egymással, hogy kitartsanak-e a – bármily megtört – felvilágosodás intenciói mellett, avagy adják fel a modern kor projektumát.”

Megjelent a Vigilia 1998/2. számában

„PERELJÜK VISSZA A MŰVÉSZETI TARTALOM JOGÁT!”

Beszélgetés Poszler Györggyel a Tanuló társadalom konferencián elhangzott előadásáról

– Az 1997. őszi Pécsen megrendezett Tanuló társadalom című konferencia után a Campus című pécsi egyetemi lapban megjelent egy interjú önnel. Ebben is említette, hogy életének egy időszakában foglalkozott az esztétikai nevelés lehetőségének vizsgálatával.

– Ezzel a témával nagyon régen, mintegy huszonöt évvel ezelőtt foglalkoztam utoljára, amikor a Népművelési Intézetben, majd a Művelődésügyi Minisztériumban, közművelődési területen dolgoztam. Ebben az időszakban tagja voltam az MTA Elnökségi Közoktatási Bizottságának, amely elméleti kutatások alapján a közoktatás reformjának alapelveit állította össze. Az én feladatomban az esztétikai neveléssel kapcsolatos elképzelések megfogalmazása volt. A bizottság munkájához kapcsolódó legfontosabb kutatási eredményeket a „Fehér könyv”¹ és az 1978-ban megjelent *Műveltségkép az ezredfordulón* című tanulmánykötet tartalmazza. A témához kapcsolódó tanulmányaim *Katarzisz és kultúra* címmel a Tankönyvkiadónál jelentek meg 1980-ban. Amikor 1997-ben felkérték, hogy vegyek részt a konferencián, fel kellett frissítenem néhány dolgot, hiszen a mai helyzet sok szempontból teljesen más, mint volt negyed évszázaddal korábban.

– *Miért ezt a Jászi Oszkár idézetet választotta előadása mottójául?*

– Két okból. Az 1997-es konferenciát ugyanis egy 1907-es tanácskozás emlékére rendezték. A kilencven évvel korábbi esemény kezdeményezői – bár sok irányzat képviselői jelen voltak, így Prohászka Ottokár is – a Huszadik Század köréhez tartozó polgári radikális csoport tagjai, Jászi Oszkár, Pikler Gyula és Szabó Ervin voltak. Az idézett részlet Jászinak a konferencián elhangzott előadásából származik. Ezen kívül – minden aktuálpolitikai felhang nélkül – az ő gondolkodói örökségét ma is nagyon fontosnak tartom. Támadta a társadalom feudális maradványait, az európai felzárkózás híve volt, baloldali nézeteket vallott, de a szélsőbaltól határozottan elhatárolta magát. Szimpatikusan utópisztikus írásában vallotta, hogy a gazdasági, politikai és emberi szabadság növekedésével automatikusan nő majd a kultúra iránti igény. A művészetnek olyan emberiséget felszabadító, pedagógiai funkciót tulajdonított, amelyet a mai szkeptikus korszak ilyen mértékben nem oszt.

– *Igazolta-e a világ fejlődése Jászinak a modern kapitalizmusról szóló megállapítását, melyet előadása bevezetőjében idézett: „Ezek az egyre duzzadóbb erők lehetővé fogják tenni, hogy a népies művészet utáni törekvéseink ne legyenek pusztán utópiák?”*

– Itt bonyolultabb folyamatról van szó. Jászi idejében nálunk a polgári társadalom még nagyjából csak program volt. A világ fejlődése nem igazolta, hogy a modern kapitalizmus a művészet felvirágzásához vezet. Bár ez a kérdés bonyolultabb elemzést kívánna.

– *Mit értett Jászi „népies művészet” alatt?*

– A nép körében általánosan elterjedő, populáris, népszerűvé váló művészetet értette. Ennek semmi köze nincs a népies stílusú művészethez, vagy a népi mozgalomhoz, amit Jászi egyébként sokra tartott. Emigrációból írt leveleiből kiderül: a legnagyobb megértéssel ismerte el a két világháború közötti falukutató népi mozgalom eredményeit. Soha nem ment bele a népi–urbánus ellentétbe és mindig óvta a magyar szellemi élet

szereplőit az ilyen típusú konfrontációtól. Úgy gondolom, ez is fontos részét képezi szellemi örökségének.

– *Előadásában szerepelt a következő megállapítás: „A művészet társadalmi rangja alaposan megváltozott. Diktatúrabeli elnyomott lényegességét demokráciabeli szabad lényegtelenségre cserélte.” Itt a politika szemszögéből közelíti meg a problémát. Mi volt korábban és mi most Magyarországon a művészetek szerepe a tömegek életében?*

– Valóban a politika felől közelítettem meg, és előadásomban felvettem, szükség van-e új művelődéspolitikára. Az én válaszom erre az, hogy igen, szükség van. A diktatúrában egy zárt művelődéspolitikai elképzelés alapján még a legutolsó években is megrendszabályozták a kultúrát, gondoljunk itt a Tiszatáj-ügyre, a Mozgó Világ-ügyre, vagy az 1986-os Írószövetségi vitára. A kultúra fontos volt a diktatúrának, mert ezzel is legitimálni igyekezett önmagát. A változás következtében szabad lett a művészet, de a politika kiszállt a támogatásból. Azóta már kezd kialakulni az alapítványi művészetfinanszírozási rendszer, amely remélhetően a többszorosított mecénatúra megszilárdulásához vezet majd.

A közönség részéről a következő folyamatról van szó: a rendszerváltás után a társadalom nagy részének megszűnt a szerep, de szilárd létbiztonsága, amit a diktatúra az utolsó pillanatig biztosított – igaz, adósságok felhalmozásával. A rendszer felbomlása után egy kezdeti kapitalizmus jött létre, melynek eredeti tőkefelhalmozás-jellege és gyarmati jellege van. Egyik oldalon az elszegényedő tömegek, másik oldalon egy hirtelen meggazdagodott réteg. Én mindkettőben súlyos problémákat látok. Az emberek nagy része a mindennapi létküzdelemben nem ér rá, hogy a kultúrával és annak alkotó oldalával foglalkozzon, például kórusban énekeljen, vagy olvasóköribe járjon. Nem csak az idő, de az energia és a kedv is hiányzik ehhez. Az úrgazdag rétegnek pedig még nem tartozik az igényei közé, hogy magasabb kultúrát műveljen, vagy ami fontosabb, mecénáljon. Korábban, még a felemás polgárosodás időszakában is a gazdag és művelt arisztokrácia köréből és a nagypolgárságból kikerült egy mecénás réteg. Ma a kultúra támogatása még nem tartozik a gazdagok imázsához. De hozzá kell tennem: mindez nem szakszerű elemzés, csupán egy magányos olvasó és figyelő ember látletele.

– *Előadásában elhangzott: „Szabadság van, a gátak leomlottak, a folyamatok spontán módon lefutnak és rosszul rendeződnek.” Milyen jelenségekben látja mindezt megnyilvánulni?*

– Rendeteg tünetet lehet felsorolni. A kultúra termékei a könyvtől a koncertig, a mozitól a színházjegyig nagyon megrágultak, sokak számára nehezen, vagy egyáltalán nem elérhetőek. Tavasszal másodmagammal ötezer forintba került egy balettelőadás. Nem csoda, ha az Operaház közönségének mintegy nyolcvan százaléka külföldi volt. A könyvkiadás fantasztikus, jobb, mint a két világháború közötti időszakban. De az igényes művekkel foglalkozó könyvkiadók heroikus küzdelmet folytatnak a fennmaradásért.

Nem szeretek olyan nézeteket hangoztatni, mint hogy rendszabályozzuk meg a televíziót, mert elárasztotta az amerikai kultúrmocsok. Ugyanis nagyon nem tartanám jónak, ha elkezdődne egy agresszív nemzetpedagógia a médiában, például az ezredforduló kapcsán. Ettől függetlenül azonban nagyon problematikus a tévéadók műsora. Szomorú, hogy alig vannak új magyar tévéjátékok.

¹ A Magyar Tudományos Akadémia állásfoglalásai és ajánlásai a távlati műveltség tartalmára és az iskolai nevelőtevékenység fejlesztésére; az MTA Elnökségi Közoktatási Bizottsága kiadványa, 1976.

– Helyettük új magyar szappanoperák vannak...

– Igen, azok vannak. Itt szeretném leszögezni, hogy a krimet szeretem. Azt a típusát, amelyben meghatározó az ötlet, a történet fordulatossága, rejtélyessége, és amely képes atmoszférát teremteni. Az akciófilmeket ezzel szemben nem tudom elviselni. Ne kérdezze, hogy mit lehetne csinálni ezekkel, mert nem tudom. A szomorú az, hogy nagy tömegek ebben a keretben élik meg a kultúrát. Soha nem gondoltam, hogy az emberek munka után valaha is tömegesen foglalkoznak majd művészetekkel. De ma azt látom, hogy minden korábbi eredmény veszendőben van. Gyakran hangoztatott érv, hogy „ezt adjuk, mert ezt igénylik az emberek”. Valójában ez úgy működik, hogy azt várják, amire rászoktatták őket. Vallom, hogy a filmekben megjelenő brutalitás hozzájárul az emberek viselkedésének eldurvulásához. Öt éve ezt még nem így gondoltam, de ma biztos vagyok benne. Minde mellett nem gondolom, hogy a média betöltheti a nemzetpedagógia szerepét. Amennyiben mégis ilyesmivel próbálkozna, ahhoz alapvető műként ajánlom Németh László A magyar rádió feladatai című tanulmányát, amely a Minőség forradalma és a Sorskérdések című kötetekben is megjelent. Ha már nemzetpedagógia, akkor legalább ilyen alapokon működjön.

– Általában, vagy csak a mostani viszonyok között nem hisz a kulturális folyamatok spontán szerveződésében?

– Általában nagyon is hiszek, például a civil szerveződésekben, csak ehhez a polgári társadalom megállapodottságára lenne szükség. Abban nem hiszek, hogy egy ilyen átalakuló időszakban a spontán folyamatok jól működhetnek.

– Mi lehet a tartalma az új művelődéspolitikának?

– Nem biztos például, hogy kevés az oktatásra és általában a művelődésre fordított pénz. A meglévő anyagi eszközöket jól és a színvonalra koncentrálni kellene elosztani. A rendszerváltás után szokássá vált egy rossz mechanizmus: tíz éven belül háromszor alakították át az állami mecénatúra-rendszert, ez menetrendszerűen követte a kormányváltásokat. Ennek nagyon káros következménye lett egy revans-logika. Egyszer már meg kellene próbálni felülemelkedni az irányzat-szemponatokon – és itt tudatosan nem „pártszemponatok” mondok. El kellene rugaszkodni alkotók, szerzők irányzatokba való besorolásától, és attól, hogy pusztán ettől függjön: támogatják vagy mellőzik őket.

A NAT-tal nem foglalkoztam, nem tudom, mennyire jó. De ma is azt gondolom, mint a hetvenes években, amikor a művészet és irodalom oktatási vetületével foglalkoztam, hogy meg kell határozni azt a kulturális minimumot, amelyet egy érettségizett magyar állampolgárnak tudnia kell. Ez magyar és európai kulturális minimum. Tény, hogy az általános műveltség alapozza meg legbiztosabban a szakképzést is.

A közművelődés területén zavarban vagyok, mert a világ változása sok minden alól kihúzta a talajt. Nem látom, hogy a régebbi elméletek közül minek van még realitása. Optimista pillanataimban lehetőségként azt tudom elképzelni, hogy a humán kultúra, amelyben élek és ami fontos számomra, a hajdani vágyainknál szűkebb, de a mainál szélesebb és stabilabb pozíciót vív ki magának. Erre Nyugat-Európát tudnám példaként említeni. Ha nyugat felé kilépünk az országhatáron, akkor azt látjuk, hogy az átlagos könyvesboltok kínálatának nyolcvan százaléka kommersz kultúra. De működik egy olyan könyvesbolt-hálózat, ahol a klasszikus és a modern irodalmat be lehet szerezni. A könyvkiadásban ugyanis a legrégebbiektől a legújabbakig minden folyamatosan jelen van, s katalogizálva rendelkezésre áll. A kereskedelem alapja egy hatalmas raktárháló-

zat, amelyből bármit meg lehet rendelni. A kiadóknak nem kell mindenképpen két hónap alatt eladniuk, ha megjelentetnek valamit. Berlinben például a Nibelung-ének évente új kiadásban, felfrissített jegyzetekkel jelenik meg. Kell tehát, hogy szűkebb, de szilárdabb bázisok legyenek. Egyetlen perspektívája ugyanis a magaskultúrának: ha folyamatosan jelen van. A művelődéspolitikai feladata biztosítani ezt.

– Lehet-e mérleget készíteni az előző rendszer művelődéspolitikájának eredményességéről a mai művészet-fogyasztási szokások alapján, vagy ez igazságtalan szempont volna?

– Nem igazságtalan szempont. A múlttal és a közelmúlttal számot kell vetni. A korábbi művelődés-eszménynek és művelődéspolitikának volt egy nagyon nagy értéke: hogy támogatta a művészet eljuttatását a befogadóhoz, fenntartotta a csatornákat. A hibája az emögött lévő ideológia volt, amivel megszűrte, támogatott, tűrt és tiltott kategóriába osztotta a kulturális javakat. Félelmetes élmény ma újraolvasni az '50-es évek irodalmi vitáit, amelyekben az ideológia legdrasztikusabb beavatkozásaival szembeüthetünk. Természetesen később sokat oldódott az ideológiai nyomás, de teljesen csak a rendszerváltással szűnt meg.

Azt nem lehet tagadni, hogy kezdetben volt lendülete az „olcsó könyv” és a „legyen a zene mindenkié” mozgalomnak. Eredményeképpen felnőtt egy generáció, amely ismerte a klasszikus irodalmat és eljárt a színházba. Létrejött a találkozás a művészetrel. Hogy a fejekben mi történt ennek hatására, arról keveset tudunk. De biztos, hogy valaha tízezrek énekeltek és hallgattak zenét, virágozott a kórusmozgalom, a zenekari élet. Ebben nem volt blöff, csak utópikus mozzanatok.

– Előadásában művelődéspolitikai és nevelési elképzelés kidolgozásához Sontag alapvetését ajánlja, melyben a művészet egy új érzékenység alakításának eszköze.

– Nem hiszem, hogy erre egy átfogó művelődési programot lehetne építeni, de a speciális művészeti nevelési folyamatokban, egy-egy művészeti ágban Sontag gondolatainak meghatározó hatása lehet.

– „Pereljük vissza a művészeti tartalom jogát!” – szólít fel. Kinek lenne ez a feladata?

– A pedagógia és a kritika feladata, egyértelműen. A művek valamit közölni akarnak, ezt kellene kibontani.

– Ez mennyire kérdőjeleződik meg?

– Nagyon. Azt nem tudom, hogy az iskolai gyakorlatban ebből mi jelenik meg. De a teóriában és a teoretikus alapú kritikában alapvetően megkérdőjeleződik. Monográfiák jelennek meg, amelyben egy szó nincs arról, hogy az illető író vagy költő hogyan látta a világot, merre kereste a „boldogság útját”, Vörösmartyval szólva: „Tündérhonban Údvlakot”. Márpedig az emberek arra kíváncsiak, hogy miért pont annak az írónak a könyvét vegyék a kezükbe. Olyan ember nincs, aki azért olvas el egy könyvet, mert abban az elbeszélés újszerű nézőpontváltásait találja. Ez csak egy szűk szakmai réteget érdekel. Ma divat a művészi tartalom (persze tartalom helyett mondhatunk jelentést is!) létjogosultságát megkérdőjelezni, de szerintem ez egy átmeneti betegség, ami el fog múlni. Emlékszem, a közművelődési múltam időszakában egyszer Skóciából jött egy férfiú, és megkérdezte: miért jó az, ha minél többen olvasnak irodalmat és hallgatnak zenét? Számomra ez soha nem volt kérdés. Én abban a meggyőződésben nőttem fel, hogy jó, ha minél több embernek alakul ki érzelme az egyetemes kultúra befogadására. A művészetnek „lelket nemesítő” hatása van, ha pedig nincs, akkor mi az értelme. Én az évek során megmaradtam ebben a tudatban.

Sághy Erna

„A DEMOKRÁCIA NEM ÉR RÁ”

1907-ben a Pécsen rendezett Szabad Tanítási konferencián részt vett a századelő értelmiségének színe-java. A polgári radikális társadalomtudós, s a konzervatív literátor néhány napig együtt fürkésztek a Magyar Ugar horizontját. A valóság felfedezésére indultak, s „életvidám emberek művészetszomjas köztársaságát” vizionáltak. 1997. november 21–23-a hétvégéjén a POTE aulájában újra összegyűltek a köz ügyeit e század ezredvégi túlóráján sem felejtők. A katarzist persze hiába várták, vigyázó szemeiket lesütve, nyirkos kezükben a funkcionális analfabétizmus láttelepe, távoztak. A folyosón égve hagyták a villanyt, hazáig beszélgettek.

– *A műelemzésben fontosnak tartja-e az egyéni biográfiát, az életrajzot?*

– Én a legtöbb esetben nagyon fontosnak tartom, ugyanis úgy gondolom, hogy a mű és az életpálya, nem minden alkotónál hasonló mértékben, de általában nagyon szoros összefüggésben van egymással. Egy életpálya egy bizonyos élményanyagot, egy meghatározó társadalmi környezetet jelent. Ezt a társadalmi környezetet meglehetősen összetetten érdemes értelmezni. Én például a táji környezetre is gondolok. Arra gondolok, hogy még egy ilyen kis nemzet esetében is, mint amilyen a magyar, a különböző tájegységek embereinek más-más fajta külső megjelenése, beszédmódora, gondolkodásmódja és szokásrendszere meghatározó lehet. Egész életművek táplálkoznak ebből a meghatározottságból, és ez nem feltétlenül provincializmus. Az igazán nagy alkotóknál ez általában egy termékennyé válható kötöttség, amelynek igen sok köze lehet az ebből kinövő egyetemességhez. Az sem mellékes, hogy milyen ennek az életpályának a közéleti kötöttsége. Van olyan életmű, amelyet a közéleti, politikai szempont nélkül csak csonkán lehet megközelíteni. És van olyan életmű, amelyen egy ilyen szempont erőszakot tesz. Tehát úgy gondolom, hogy a mű és az életmű diktálja azt, hogy milyen szempontokkal lehet közeledni hozzá, s milyen szempontokkal nem.

– *Mi az, amit a saját életrajzából fontosnak tartana megemlíteni?*

– Az erdélyi, a kolozsvári származás az első. És ezt én nem Freudtól tanultam, hanem a saját életemben éltem meg, hogy az első évek talán a legmeghatározóbbak. Az ember életpályájának egy furcsa görbéje: ami az elején meghatározó volt, azt a vége felé érti meg, hogy miért volt annyira meghatározó. Az sem elhanyagolható, hogy az én nemzedékem egy háborús nemzedék. Nyolc éves voltam amikor kitört a világháború, 10 éves voltam, amikor Magyarország hadba lépett, 13 éves múltam, amikor elmenekültem a szülőföldemről. Végigéltem Budapest ostromát, 25 éves voltam '56-ban. Ez a történelmi időszak, a '39-től '56-ig terjedő nem egész két évtized kihagyhatatlan élményanyag. Az életem meghatározó része pedig arra a bizonyos negyven évre esett, melyet annyit szoktunk emlegetni. Szeretném minden félreértés elkerülése céljából megjegyezni, nem vagyok mártír, tehát ennek az időszaknak a legkeményebb variációi engem nem érintettek. Másfelől az én pályakezdésem nagy része azzal telt el, hogy megpróbáltam tisztázni és írásban rögzíteni a magam számára, hogy mi nem úgy van. Normálisabb történelmi korszakban egy elméleti pálya nem feltétlenül azzal indul, hogy mi nem úgy van, hanem azzal, hogy megpróbáljam megmondani, hogy mi hogy van.

– *„Viszonylag tisztességes irodalomtörténészként kezdtem, s az aberrált elméleti kitérők után, most ehhez szeretnék visszatérni” – fogalmazott tegnap. Közelebből mik voltak ezek az „aberrációk”?*

– Nyilván idézőjellel és öniróniával mondtam ezt. Egyetemi kezdő tanári éveim alatt úgy gondoltam, hogy magyar irodalomtörténész leszek és monográfiát írok Vörösmarty Mihályról, akiről szakdolgoztam az egyetemen. A reformkori magyar politikai gondolkodás, mint eszmetörténeti kérdés érdekelt. Hosszú és nem feltétlenül harmonikus vidéki tanári éveim alatt ilyen elmélyedésre nem volt alkalmam, viszont szembetalálkoztam azzal, hogy irodalomtörténeti problémákat elméleti, filozófiai, konkrétan esztétikai kérdések nélkül nem lehet, vagy nem megfelelően lehet megközelíteni. És itt jöttek az említett kitérők, hogy elkezdtem a filozófiai esztétikának, bizonyos vetületben az esztétikai nevelés lehetőségének, a műfajelméletnek, és egy-két reprezentatív filozófiai-esztétikai életműnek a kritikai vizsgálatával foglalkozni. Legbehatóbban azzal a tradícióval, ami a klasszikus német filozófiából indult ki, ebből a szempontból főleg Hegelből, amit hozzánk legerőteljesebben Lukács életműve közvetített. Ezt a nagy változások is hozták, hogy most megint néhány magyar irodalomtörténeti, pontosabban eszmetörténeti kérdés érdekelt.

– *A klasszikus műfaji határok fellazulása mint a posztmodern egyik lehetséges káros hozadéka említetett a konferencián. Egyet tud érteni ezzel a megállapítással?*

– Ezt a fellazulást meglehetősen természetes folyamatnak tartom. Hadd mondjam meg egyébként hogy ezen a konferencián bizonyos értelemben furcsa helyzetbe kerültem. Úgy tűnhetett ugyanis, mintha én valami frontális módon szembenállnék a posztmodernnel és különböző, ma naprakész irányzatokkal. Nem erről van szó. Arról van szó, hogy én egy klasszikus tradíció nevelkedtem, részben a művészetben, de az irodalomról és a művészetekről szóló teóriában is. Remélem ez nem fog nagyképűen hangzani, de azt, hogy hogyan kell filozófiai gondolatot végigvinni, azt én Descartes-tól, az Értekezés a módszerről című megkerülhetetlen művéből, Kantnak a Tiszta ész kritikájából, és Hegelnek a Szellem Fenomenológiájából próbáltam megtanulni. Ehhez a tradícióhoz képest a posztmodern, és egyéb modern divatos áramlatok egy alapos elmozdulást jelentenek. Én ennek a klasszikus modernségnek az anyanyelvét beszélem. Úgy gondolom, hogy a posztmodern törvényszerűen jött, s mint az összes többi irányzat, a posztmodern is törvényszerűen el fog múlni, és úgy gondolom, hogy törvényszerűen hátra fog hagyni olyan értékeket, amelyek beépülnek a művészet történetébe, és a művészetről való gondolkodás történetébe. Itt megközelítések vannak, tegnapelőttiek, tegnapiak, és maiak, és azokról holnap meg holnapután és azután ki fog derülni, hogy mit hagytak hátra maguk után, és mi az bennük, ami efemer, ami elmúlik.

– *Mit gondol a kultúra és a politika viszonyrendszeréről?*

– Ez egy kelet-közép-európai tradíció, hogy a művészetre, irodalomra ráhárult egy látszólag irodalmon túli, vagy az irodalom számára idegen funkció. Az a bizonyos közéleti funkció. Ebből következett az, amit bizonyos kritikai élel küldetéses irodalomnak, irodalmi küldetésstudatnak, vátesz költészetnek, és ehhez hasonlóknak szoktunk nevezni. Én úgy gondolom, hogy ez ügyben sem kell egyértelműen ironikus álláspontra he-

lyezkednünk. Ez a történelmi sajátosságainkból meghatározóan következett, azonkívül ez a fajta magatartás óriási értékeket hozott létre. Nyikolájevics Tolsztoj például nagyregényeinek írása közben ábécés könyvet írt a Jasnaja Poljana-i gyerekeknek, szövetkezetet alakított, földet osztott, nagyszakállú, muzsikinges prófétává változott, és az életművéhez ez szorosan hozzátartozik. A korszakos jelentőségű Ady Endre például ilyen vátesz költőnek született, hogy régebbre ne menjek vissza, Babits Mihály, aki mindmáig egyik legszilárdabb állócsillagom a magyar kultúrában, élete egy pontján ugyancsak elkerülhetetlenül vállalta ezt a pozíciót – lásd Jónás könyve. Vannak továbbá irodalomtörténeti tények, amelyeket úgy lehet interpretálni, hogy Babits kinevezte utódjának Illyés Gyulát, aki ezt egyébiránt meglehetősen méltósággal, az alkotásnak és a magatartásnak egyaránt magas színvonalán képviselte. Ha a műnek a művészi-esztétikai rangja nincs meg a magatartás mögött, akkor a magatartás is komikussá válik. Irodalmi küldetést betölteni csak akkor lehet, ha valaki jelentős író, különben csak rossz küldetést lehet betölteni.

– A '89 előtti és utáni világ különbségét az elnyomott lényeg és a szabad lényegtelenesség frappírozó ellentétpárjával írta le. A liberális demokráciák pragmatikus korszakában lehetségesnek tartja a lényeg szabadabb kifejtését?

– Itt két dolog folyik egybe. Az egyik egy alapvető történelmi tendencia, hogy a világ fejlődésének, mozgásának az ütemét nem az a hagyományos humán ihletettségű kultúra határozza meg, amiben mi felnőttünk, és aminek a léte számomra személyes létkérdés. Emellett ebben a nemrég szabaddá lett nagy történelmi-földrajzi régióban egyelőre a túlélés, a fennmaradás az elsődleges. Az a dilemma ugyanis, hogy a világ élvonalához felzárkózik, vagy a harmadik világba zuhan le ez a régió, még nem lefutott. Továbbá úgy gondolom, hogy egy diktatúrának mindig szüksége van művészetre, mert legitimálja magát a művészettel is. Ez így volt a náci Németországban, és a sztálinista Szovjetunióban. A demokráciának erre nincsen szüksége. Azonkívül úgy tűnik, hogy a demokrácia nem ér rá. Továbbá úgy tűnik, hogy az egész értelmiség rangja degradálódott a megváltozott viszonyok között, ezért kockáztattam meg azt az ellentétet, hogy a művészet az elnyomott lényegességéből a sza-

bad lényegteleniség állapotába került. Szabad, nem bántja senki, de nem is törődik vele olyan mértékben senki, mint a diktatúrában, amely porázra kötötte, de törődött vele.

– Az Iskola a határon jut az ember eszébe, az a passzus, ahol a dolgok fontosságáról, és a fontosság lényegteleniségéről ejt szót Ottlik. Ön a kultúra őrzésének kapcsán muzeológus ihletettségről beszélt.

– Hegel, Heine, meg Belinszkij már több mint 150 éve beszéltek arról, hogy vége a poétikus korszaknak. Igen, lehet, hogy tényleg vége van most annak a művészeti paradigmának, amin én felnőttem. Ezt minden tragikus felhang nélkül mondom. Nem hiszem azonban, hogy a művészetnek vége lenne. Egy más művészetfogalom, egy más művészeti paradigma jöhet létre, ahol más orientációs pontok lesznek. Erich Auerbach évtizedekkel ezelőtt arról elmélkedvén, hogy van-e világirodalom, úgy látta, vagyunk néhányan, akik ezt a fogalmat fontosnak tartjuk, és ennek a tényanyagát össze is tudjuk gyűjteni. Össze kell tehát gyűjteni, hogy ez később az emberiségnek rendelkezésre álljon.

– Mit gondol Andrásfalvy Bertalannak itt elhangzott metaforájáról, mely szerint a művészeknek is volna hippokratészi esküjük, és ehhez ragaszkodni kellene?

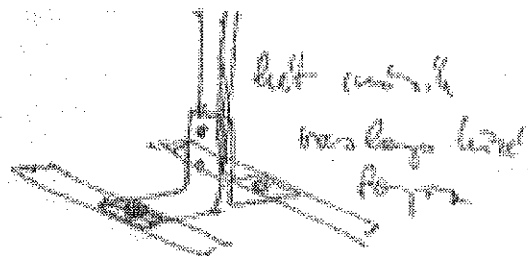
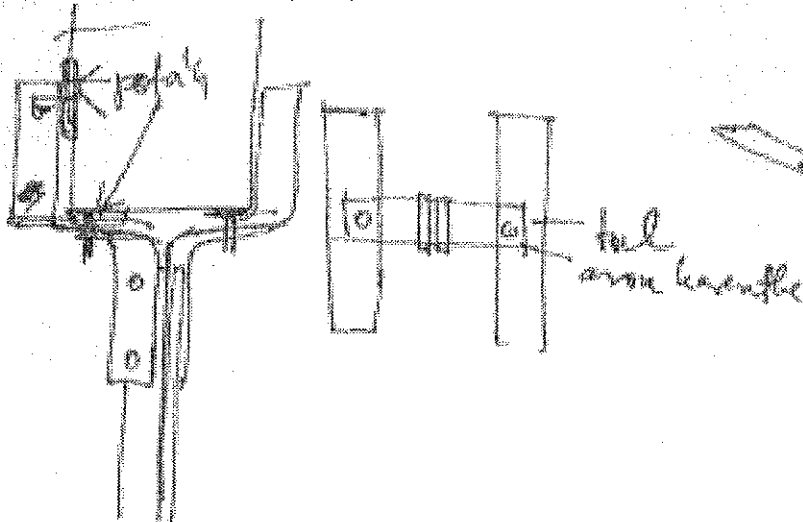
– Úgy gondolom, hogy egy művész azt fogalmazza meg, azt fejezi ki, ami számára izgalmas, és feltételezem, hogy egy művész mindig úgy gondolja, hogy az esetleg más számára is fontos lehet. A művész valamit mindig közölni akar a világgal, és úgy gondolja, hogy az a világnak nem válik kárára. Az pedig, hogy javára válik-e vagy kárára, később dől el.

A zsoltárokból, az élethez való legkegyetlenebb magatartás fogalmazódik meg, mégis olyan hőfokon és rangon, hogy beépültek az emberiség emlékezetébe. Kizáró értéknormáink hála istennek nincsenek: egy mű értéke körül előbb-utóbb kialakul egy konszenzus, és tisztázza, hogy a mű mit ér. Elvileg benne vagyok, hogy az embertelent, az ízlésrombolót, a gyűlöletre uszítót ne engedjük, de ki mondja meg egy műről, hogy az embertelen vagy nem? Egy rangos művészeti alkotás, ha a legkegyetlenebb, akkor sem lehet káros. Káros a rossz mű lehet.

Megjelent: Campus, 1997–98. IV. évf. 5. szám, 18–19. o.

Bellai László

IKONTAKTÓ KÖNYVÉNY.

AZ AMATŐR MŰVÉSZETI MOZGALMAK HELYZETÉNEK VÁZLATOS ÉRTÉKELÉSE

Az 1980-as évek végéig az amatőr művészeti mozgalmak helyzete mind a szervezeti kereteket, mind a működés feltételeit, mind pedig a képzés és a szakmai minősítés helyzetét illetően viszonylag egységesnek volt mondható. Természetesen az egyes művészeti ágak sajátos, speciális feltételrendszere folyamatosan változott, s alapvetően befolyásolták azok a szakmai és szervezeti keretek, amely között az egyes csoportok működtek. Általánosan jellemző volt, hogy az ún. amatőr művészeti csoportok művelődési házak művészeti együtteseiként tevékenykedtek, a működési feltételeket, szervezési feladatokat az intézmények biztosították, szervezték a minősítéseket, a bemutatkozásokat, a hazai és külföldi fellépéseket. Az általános- és középiskolák a felnövekvő nemzedék művészeti együtteseinek biztosították a szervezeti kereteket. Ugyanakkor az is természetesnek mondható, hogy a vitathatatlanul kiváló eredmények, hazai és nemzetközi sikerek mellett sok-sok probléma és ellentmondás is jellemezte a mozgalmakat.

A '80-as évek végén, a '90-es évek elején alapvető strukturális változások figyelhetők meg az öntevékeny művészeti mozgalmak életében. Ezen változások általánosan összefoglalható jellemzői a következők:

- a működési feltételek rosszabbodása,
- a helyi csoportok egyesületté, alapítványi alakulása (ezt a folyamatot számtalan esetben a pályázati rendszerek erősítették illetve siettették, ugyanis a művészeti egyesületek, alapítványok a támogatás során prioritást élveztek),
- az intézményi háttér támogatási feltételrendszerének csökkenése, a megyei intézmények koordináló szakmai tevékenységének egyenetlensége mellett folyamatosan megalakultak a regionális, országos szakmai érdekképviseleti szervezetek, egyesületek és szövetségek,
- a korábbi ellenzéki, politikai szerepkör megszűnése,
- a minősítés korábbi rendszerének átalakulása,
- a képzési keretek megváltozása.

Ezeknek az öntevékeny csoportoknak a működési feltételeiben bekövetkezett alapvető változások más és más módon befolyásolták az egyes művészeti ágak helyzetét. Mindenképpen fontos és pozitív eredmény, hogy a működő csoportok, együttesek sorsának alakulását a résztvevők saját maguk alakítják, a saját kapcsolatrendszerük, szervezőmunkájuk eredménye lehet a közvetlenül is érezhető működési feltételrendszer javulása, rossz esetben a feltételrendszer romlása. Ugyanakkor esetlegesebbek lettek a pályázati támogatások, az egyes csoportok munkájának a szakmai megítélései, a csoportvezetők képzése és azok elismerése.

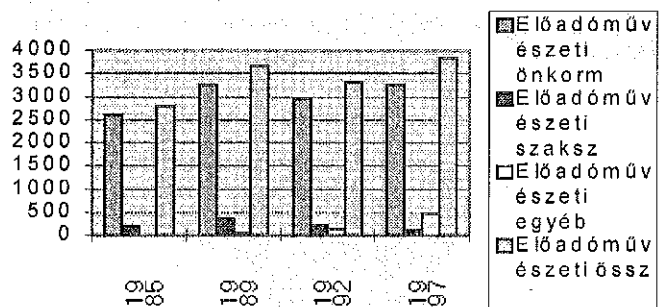
Az csupán vázlatosan jelzett, alapvető változások indokolják, hogy áttekintsük és megvitassuk a közművelődés művészeti mozgalmainak helyzetét, tudatosítsuk eredményeit és minden érdekelttel együttműködve határozzuk meg az elkövetkező időszak feladatait.

Hogyan érhetjük tetten a változásokat a statisztikai adatok tükrében? Nehéz az utolsó csaknem másfél évtized statisztikai adatainak az összehasonlítása. Egyértelmű véleményt, il-

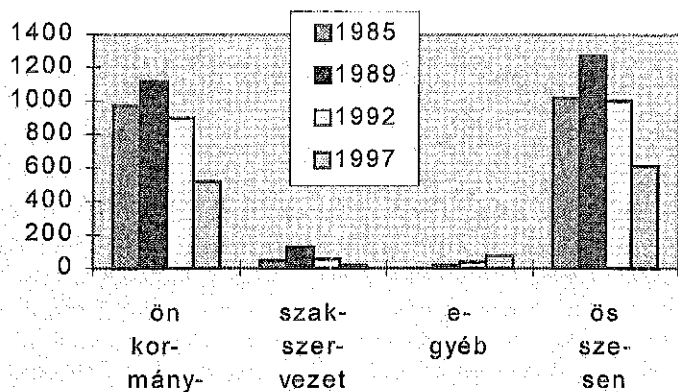
letve következtetést nem vonhatunk le, mivel az adatok csupán a művelődési otthon jellegű intézmények tevékenységi mutatói. Míg 1985–1990 között a tevékenység jelentős része ezekben az intézményekben folyt, viszonylag könnyű volt a változásokat nyomon követni. A '90-es évek első felében a már korábban is jelzett strukturális változások nem követhetők egyértelműen a jelenlegi statisztikai rendszerünkben. Miután több együttes egyesületté vált, de működésének színhelye a tapasztalatok alapján továbbra is a művelődési otthon, de ez már nem mint az intézmény művészeti együttese kerül be a statisztikába, hanem mint külső szervezet, amelynek működési színhelye a művelődési intézmény, s az ott dolgozó munkatárs továbbra is munkaköri feladatoként segíti a csoport munkáját. De természetesen – elsősorban a városokban – vannak olyan együttesek, amelyek elszakadtak az intézménytől és működési adataikra nehéz konkrétan rátalálni.

Mindezeknek a hiányosságoknak a figyelembevételével mégis hasznos áttekinteni a művelődési intézményekben folyó művészeti tevékenységet. Itt hangsúlyozni kell, hogy az intézményi mutatók a tényleges kép kialakításához ki kell egészüljenek az országos hatáskörű művészeti egyesületek, szövetségek adataival.

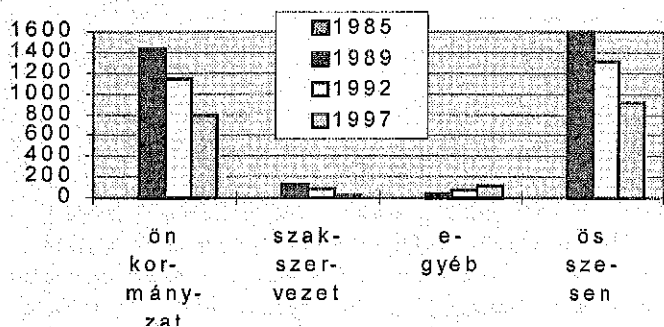
Az 1–3. sz. ábrák az amatőr művészeti csoportok számának alakulását mutatják szakáganként és fenntartóként. Egyértelműnek látszik, hogy az intézmények által működtetett előadóművészeti közösségek száma mind az önkormányzati intézményekben, mind pedig az ún. egyéb fenntartású intézményekben (egyházi, alapítványi, egyesületi stb.) növekedett, az 1992. évi visszaesést követően is. Megállapítható, hogy az előadóművészeti közösségek száma 1997-ben volt a legnagyobb. A vizuális- és az ún. egyéb művészeti közösségek száma viszont az önkormányzati és a szakszervezeti fenntartású intézményekben jelentősen csökkent. Az ún. egyéb fenntartású intézményekben számuk azonban valamelyest növekedett. Az ún. egyéb fenntartású intézményekben működő csoportok számának növekedése természetesnek mondható, mivel ezen intézménytípusok száma növekedett az elmúlt évtizedben. Ugyanakkor feltétlenül fontos feladatunk, hogy teljeskörű információnk legyen a szakszervezeti intézményekben megszűnt illetve más fenntartásba vett intézményben működő csoportokról. A negatív irányú változások a volt szakszervezeti intézmények esetében is természetesnek mondhatók, mivel az intézmények száma is csökkent a '90-es években.

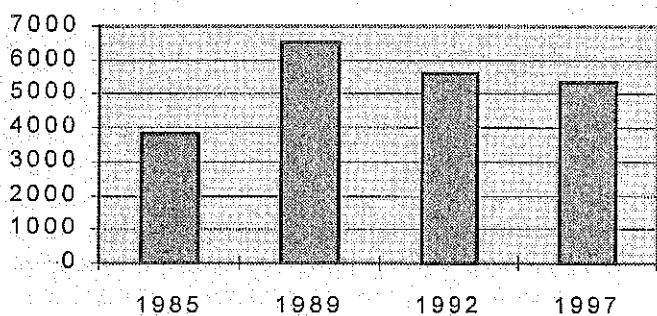
1. sz. ábra Az előadóművészeti közösségek számának alakulása 1985–1997 között

2. sz. ábra A vizuális művészeti közösségek száma 1985–1997. között

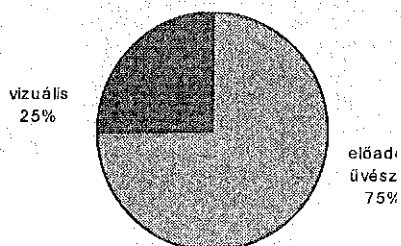

3. sz. ábra Az egyéb művészeti közösségek száma 1985–1997. között

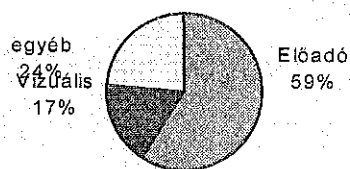

4. sz. ábra Az amatőr művészeti közösségek száma 1985–1997. között

Ugyancsak az előadóművészeti tevékenység megerősödését mutatják az 5–8. sz. ábrák is. Sajnos az 1985. év statisztikai adatai nem mindenben összehasonlíthatók a következő évek adatgyűjtésével, de az egyértelműen látszik, hogy az előadóművészeti csoportok aránya mindig domináns volt. Az 1989–92. között bekövetkezett aránycsökkenés – ami inkább a másik két szakterület átmeneti erősödésével volt magyarázható – 1997-re tulajdonképpen ismét 75%-os arányúvá vált. Ehhez természetesen hozzájárult a vizuális művészeti csoportok arányának jelentős csökkenése. Érdeemes lenne végiggondolni, hogy vannak-e, s ha vannak melyek azok a társadalmi okok, amelyek az előadóművészetek erősödését eredményezik.

5. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1985-ben

6. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1989-ben

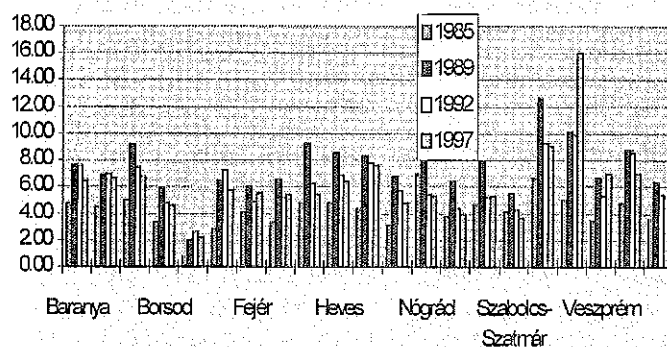
7. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1992-ben

8. sz. ábra Az amatőr művészeti mozgalom szakterületeinek aránya 1997-ben

Összességében látható azonban (4. sz. ábra), hogy a művészeti csoportok száma a művelődési otthon típusú intézményekben csökkent a vizsgált időszakban.

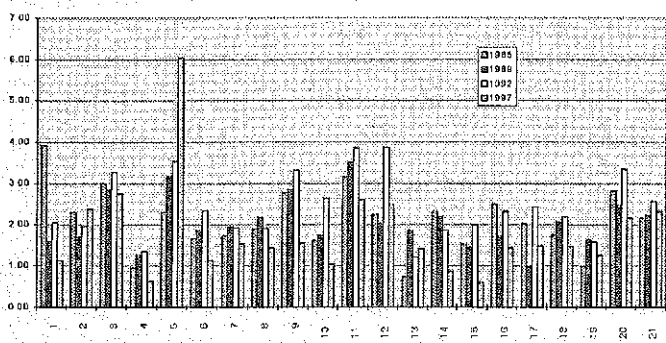
A 9. sz. ábra a művészeti csoportok számának változását megyei bontásban 10000 főre számítottan mutatja. Az ábrából egyértelműen látható, hogy 1997-re a tízezer főre vetített csoportok száma 4–6-ra csökkent a korábbi évek többségében 6–10 művészeti közösségével szemben. Ez alól két megye: Tolna és Vas kivételével, amelyek kiemelkedően magas számot mutatnak. Vas megyében számuk az utóbbi öt évben lényegesen megemelkedett.

9. sz. ábra A 10000 lakosra jutó művészeti közösségek száma megyei bontásban 1985–1997. között

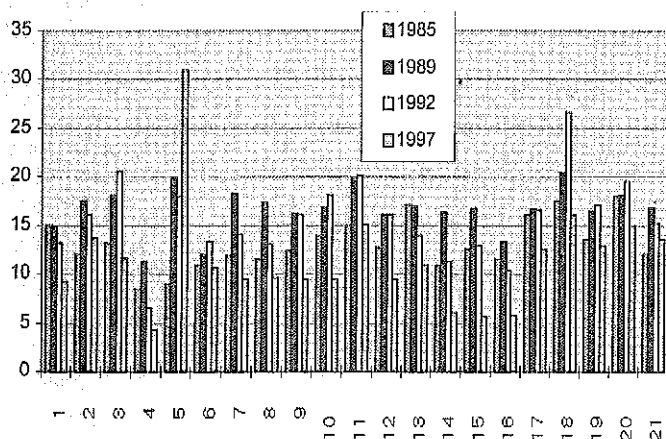
A művészeti mozgalmak tevékenységéhez szorosan hozzátartoznak a művészeti tanfolyamok is. A 10. sz. ábrán a művészeti tanfolyamok számának változása látható megyei bontásban 10000 főre vetítetten. Megfigyelhető, hogy a művészeti közösségek számában 1992-re csökkenés következett be, ugyanakkor a művészeti tanfolyamok száma egyértelműen növeke-

dett. (Érdekes, hogy a közösségek száma Budapesten 10000 főre vetítetten a legalacsonyabb, a művészeti tanfolyamok száma kiemelkedően magas, 10000 lakosonként átlag két tanfolyami csoporttal több, mint más megyékben.) Ugyanakkor az is feltűnő, hogy az 1997-re bekövetkezett csökkenés a vizsgált időszakban a legalacsonyabb számú művészeti tanfolyami képzést mutatja. Vannak megyék, ahol a tízezer főre vetített tanfolyami szám nem éri el az egyet (pl. Borsod-Abaúj-Zemplén, Pest és Somogy megyék), és a megyék egy negyedében pedig nem éri el a két tanfolyamot. Az intézményekben szervezett összes tanfolyamok száma (11. ábra) is hasonló képet, változási tendenciákat mutat.

10. sz. ábra Művészeti tanfolyamok száma megyei bontásban
10000 főre vetítve

Jelmagyarázat: 1.: Baranya, 2.: Bács-Kiskun, 3.: Békés, 4.: Borsod-Abaúj-Zemplén, 5.: Budapest, 6.: Csongrád, 7.: Fejér, 8.: Győr-Moson-Sopron, 9.: Hajdú-Bihar, 10.: Heves, 11.: Jász-Nagykun-Szolnok, 12.: Komárom, 13.: Nógrád, 14.: Pest, 15.: Somogy, 16.: Szabolcs-Szatmár, 17.: Tolna, 18.: Vas, 19.: Veszprém, 20.: Zala, 21.: Országos összes

11. sz. ábra Az összes tanfolyamok száma megyei bontásban
10000 főre vetítve

Jelmagyarázat: 1.: Baranya, 2.: Bács-Kiskun, 3.: Békés, 4.: Borsod-Abaúj-Zemplén, 5.: Budapest, 6.: Csongrád, 7.: Fejér, 8.: Győr-Moson-Sopron, 9.: Hajdú-Bihar, 10.: Heves, 11.: Jász-Nagykun-Szolnok, 12.: Komárom, 13.: Nógrád, 14.: Pest, 15.: Somogy, 16.: Szabolcs-Szatmár, 17.: Tolna, 18.: Vas, 19.: Veszprém, 20.: Zala, 21.: Országos összes

Az amatőr művészeti mozgalom egyes szakágai évente, rendszeresen bemutatkozási lehetőséget kapnak. Ezek a fórumok jó alkalmakat biztosítanak arra, hogy az adott szakterület fejlődését áttekinthessék, hogy képviselők megvitassák az aktuális szakmai kérdéseket, hogy számba vegyék működési feltételeiket, az anyagi támogatás lehetőségeit.

Ugyanakkor szükséges, hogy fórumot teremtsünk arra is, hogy az egyes szakterületek képviselői ismerjék és tudják a mozgalom egészének helyzetét, hogy számba vegyék a működési

feltételeket és lehetőségeket, hogy megismerjék egymás eredményeit és problémáit, hogy felvessék, megvitassák a mozgalom egészét érintő továbblépési lehetőségeket, hogy közös megoldási alternatívákat keressenek (pl. a képzés, a finanszírozás területén).

Az 1980-as évek közepén volt arra utoljára lehetőség, hogy mindezekről a kérdésekről az intézményekben dolgozó és a szakmai szervezetekben tevékenykedő szervezők, valamint a csoportvezetők gondolatot cseréljenek.

Az elmúlt csaknem másfél évtizedben tapasztalható szervezeti szerepmódosulások, a finanszírozás módjának változása, a képzés rendszerében bekövetkezett átalakulások szükségessé tették a párbeszédet, a véleménycserét. Mindezen indokok alapján a Veszprém megyei Közművelődési Intézettel együttműködve 1999. január 19–21-én Veszprémben, a Városi Művelődési Központban az amatőr művészeti mozgalom helyzetéről konferenciát rendeztünk.

A tanácskozás bevezető előadásában Kovácsné Bíró Ágnes a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztály osztályvezetője az államigazgatás szerepéről és a finanszírozás alapelveiről, a nemzetközi kapcsolatok szervezéséről, a nyilvánossági fórumok megteremtésének szükségességéről szólt.

Novák Ferenc, a művészeti mozgalmak helyzetéről, az öntevékeny művészeti tevékenység fontosságáról beszélt. Rendkívül sokoldalú, személyes tapasztalatokon alapuló véleményt mondott az amatőr és a profizmus vissza-visszatérően fellángoló vitájáról. Csupán néhány kérdés:

Milyen korlátai vannak az amatőrnek illetve profizmusnak? Hol a határ, létezik-e egyáltalán határ az amatőr és a profi művészet között? Megfogalmazhatók-e tartalmi különbségek? Milyenek az átjárás lehetőségei? Egyáltalán milyen személyiségi problémákat vet fel, ha valaki rendkívül magas színvonalú amatőr tevékenységének természetes következményeként „bekerül” az un. profi világba? Úgy gondoljuk, hogy a felvetődő kérdések komoly, végigbeszélésre, kibeszélésre érdemes problémákat vetnek fel, amelyekre az elkövetkező években feltétlenül vissza kell térnünk.

Géczi János költő, író, lapszerkesztő a peremhelyzetről sorakoztatott fel a művelődéstörténetből is ismert elgondolkodtató példákat arról, hogy a másság az évezredek során hogyan jelent meg a művészetekben. Egyáltalán a másság mennyiben volt a változás motorja. Természetesen felvetődik a másság és az érték vitájának kérdése is.

A konferencián szekcióbeszélgetésen mondták el a résztvevők a saját tapasztalataikat, a működés során felvetődő kérdéseiket a képzés helyzetéről, a nagyrendezvények szervezési gondjairól, az un. összművészeti fesztiválok terjedéséről és a kiadványok megjelenésének fontosságáról.

Talán az egyik legégetőbb problémacsoport a képzés helyzetének alapvető változása. Az érdeklődők népes tábora is rámutatott, hogy feltétlenül megoldandó feladatról van szó. A konferenciát szervező Magyar Művelődési Intézet munkatársai tájékoztatták a résztvevő kollégákat arról a műhelymunkáról, amely talán még ebben az évben többirányú megoldást adhat ezekre a kérdésekre. A pedagógusok művészeti csoportvezetését segíthetik az Intézet munkatársai által kidolgozott és a megyei közművelődési tanácsadást, szolgáltatást ellátó (megyei művelődési központok ill. jogutódai) intézményekkel a továbbképzési akkreditációs pályázatra beadott, modulokból építhető programok. A szakképzés 1993-ban kialakult rendszere megszüntette a Magyar Művelődési Intézet bizo-

nyitványkiadási jogát a művészeti területeken a közreadott alap- közép illetve felsőfokú, vagy A, B., C., kategóriás képzésekben. A képzés gyakorlatilag presztizsértékűvé vált. Ennek ellenére sok csoportvezető ill. művészeti vezető vesz részt az egyébként folyamatosan szervezett képzésben. A képzés legalizálását szolgálja az Intézet munkatársai által kidolgozott szakmai és vizsgakövetelmény-rendszer, amely a Művészeti vezető szakképesítés alapja. Ez a program jelenleg az egyeztetési szakaszban van.

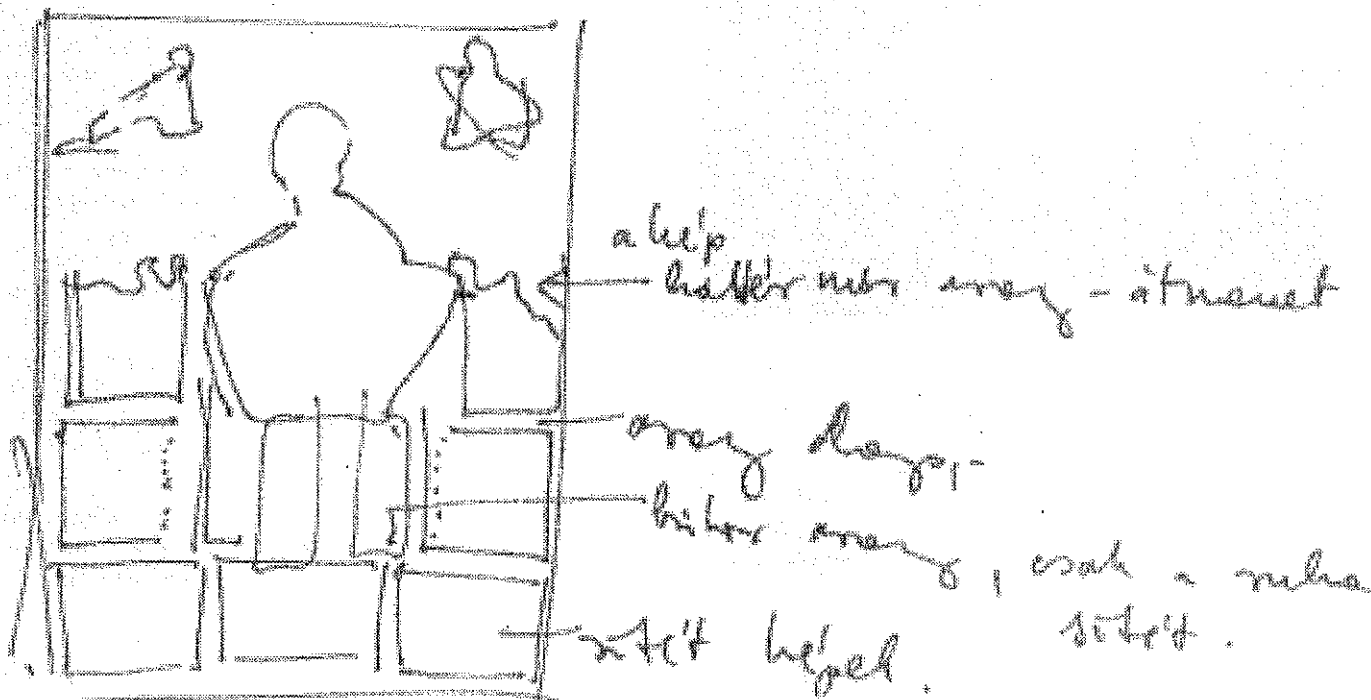
A kiadványok megjelentetése kapcsán felmerülő probléma volt, hogy az elmúlt 5-10 évben esetlegesen kerültek kiadásra szakmai anyagok. Ez jelentősen nehezítette a napi munkát. Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni szükséges. A Magyar Művelődési Intézet a Nemzeti Kulturális Alapprogramnál elnyert pályázatának egyik célkitűzése, hogy a közművelődés egészét érintő kiadványok megjelentetését segítse. Természetes, hogy ezen belül az amatőr művészeti mozgalom működéséhez szükséges alapvető fontosságú kiadványok megjelentetésére is sor kell, hogy kerüljön.

Az un. nagyrendezvények szervezése, egyeztetése rendkívüli körülmétekintést igényel. Feltétlenül szükséges lenne az egyes szakágak rendezvényeinek az összehangolása is.

Az összművészeti fesztiválokról folyó beszélgetés egyik fontos kérdése, hogy mikor mondhatjuk egy rendezvénysorozatról, hogy összművészeti. Melyek azok a megkülönböztető jegyek, amelyek alapján – akár egy pályázat értékelése alkalmából is – egyértelműen eldönthető a kérdés.

A konferencia egyik legfontosabb eseménye a művészeti egyesületek, szövetségek bemutatkozása volt. Az természetes, hogy a szervezetek már sokat hallottak egymásról, azonban konkrét tevékenységüket, terveiket természetes, hogy csak felszínesen vagy egyáltalán nem is ismerték. A konferencia hangulatát alapvetően meghatározta az a megfogalmazott együttműködési szándék, amely az intézmények és a művészeti civil szervezetek egymást feltételező munkáját hangsúlyozta. A művészeti egyesületek képviselői megfogalmazták azt a véleményüket, hogy az ilyen találkozókra szükség van, azok megrendezését évente meg kellene ismételni.

Természetesen vissza-visszatérő kérdés volt a finanszírozás, a működés anyagi feltételeinek átalakulása és sok esetben ellehetetlenülése. Lehetőséget biztosítottunk a párbeszédre a legnagyobb alapítványok képviselőivel. Ez jó alkalom volt arra is, hogy megismerjük azokat a pályázati kiírásokat, amelyek ebben az évben meghatározzák a működés lehetőségeit. A jelenlévők megfogalmazták ugyanakkor a pályázati támogatások esetlegességét és nehezen tervezhetőségét. Az egyik fontos probléma, hogy a támogatási lehetőségek az év első hónapjaiban jelennek meg, a döntésről többnyire csak az év negyedik, ötödik hónapjában értesülnek a pályázók és a támogatások átutalása csak ezután, sokszor nyáron történik meg. Ezt a helyzetet csak nehezítik azok az adminisztratív megkötések, amelyek megnövelik a pályázók munkáját. Tehát sok esetben az első féléves rendezvények támogatása szinte lehetetlen. Ezekben a problémákban csak a pályázatok és a pályázók folyamatos párbeszéde enyhíthet.

A MŰVÉSZETEK ÖNZETLEN SZERETŐIRŐL

Az úgynevezett amatőr művészségről a veszprémi amatőr művészeti konferencia

(1999. január 19–21.) kapcsán

A latin *amator* szó szerint szeretőt jelent, s mivel a műzsák szerelmeseiről van szó, így méltán hímnemű. (A nőnemű alak *amata*, mint *terra amata*, ami maga a *natura*, amit a szerető *amator* megművel [*culto, cultare*] és ebből lesz a kultúra.)

Évezredek átívelő, mélyértelmű üzenete a kultúrának, hogy az amatort a szerelemmel hozza kapcsolatba, mert az élet e legfontosabb és mélyen átélt területén, talán egyedülként ma is az amatőrizmust részesítjük előnyben a profizmussal szemben és bizonyára nem csak merőben anyagi vagy zavaros erkölcsi megfontolások miatt, hanem mert itt a szándék, az érzelem, a gondolat mélysége fontosabb, mint a technikai, technológiai tökély. De hogy kerek legyen a világ, a köztudat a prostitúciót tartja a legősibb mesterségnek, tehát a prostituáltat a legelső profinak. Ime az amatőr és a profi archetípusa. A szakmai oldal további alakulása innen is követhető, mintegy metaforikusan levezethető, mint a szakrális prófi megjelenése, belső tagozódás az elit és a tömegigények kielégítésére, a bárca és a szakszervezet kialakulása, adminisztratív korlátozások, ill. ezen belül a vállalkozás látszólagos szabadsága, stb.

A társadalmi munkamegosztás és a szakmánkénti specializálódás göröngyös útjai persze messziről, egymást többször keresztezve vezetnek a mába. Ezeket végigkövetni egyet jelent a társadalmi komplexitás változásainak, többnyire növekedésének végigkövetésével. De már ez is egy külön szakma, a társadalomtudósoké. Ennek is tanulságos következményei vannak két irányban is, egyrészt a szakmára nézve, másrészt az emberekre általában. A társadalomtudósok saját szakmájuk farkába harapnak, meg egymást marják, mert mások nemigen értik őket, tehát nem is kíváncsiak rájuk. Így könnyebben körvonalozható és egyszerűbben formalizálható területek – mint a jog és a gazdaság – professzionistái szakértenek társadalmi kérdéseket. Nem amatőr, inkább diktátor módon, mert egy amatőrben kéne legyen szakmai alázat és szerető odafordulás tevékenységének tárgya felé. Meg aztán – mint ezt Habermas is mondja – a társadalmi kérdések szakkérdésekké változ(tat)ása jótékonyan szűkíti azok körét, akik megvitatathatják és beleszólhatnak¹. Ez van a makro- vagy rendszer-oldalon. A mikro- vagy életvilág-oldalon viszont újabb és újabb életútélagazások előtt állunk kicsit bambán, kicsit megilletődötten, mert csak azt sejtjük, hogy döntésünk sorsdöntő lesz, de sem jelenlegi helyzetünkkel, sem választási lehetőségeinkkel nem vagyunk, nem is lehetünk eléggé tisztában. Sem mint magyar állampolgárok, sem mint (leendő?) európaiak, sem mint a Föld lakói². Mert a helyzet teljességében átláthatatlan. (A helyzet nem súlyos, csak reménytelen. Paul Watzlawick.³) Szóval erős kompetencia-hiány

látszik mindkét térfélen. Ez a harmadik évezred rejtélye, aminek megoldásában csak életképes helyi civil, polgári, ha úgy tetszik, amatőr kezdeményezések tudnak segíteni.

Annyi biztos, hogy lényegesen meg fog változni a társadalmi idő struktúrája és termelése. Másként fogalmazva gyökeresen átalakulóban van a társadalom négy legfontosabb alrendszerének, a gazdaságnak, a (politikai) irányításnak, az integratív alrendszernek (oktatás/művelődés, jog, ideológia) és a látens (kulturális) mintafenntartásnak belső szerkezete és egymáshoz való viszonyai (vö.: Parsons – Habermas: AGIL⁴). Ebből minket most a munka, a professzió szerkezetének megváltozása érdekel, hiszen ezen a csatornán kapcsolódnak a legintenzívebben az életvilágok a rendszerhez.

Tényként könyvelhetjük el egyrészt, hogy tovább csökken a klasszikus értelemben vett munkára fordított idő. Másrészt, hogy tovább csökken annak a valószínűsége, hogy valaki ugyanazon a munkahelyen ugyanazt végezve dolgozza végig aktív életét. Tehát megnő a kulturális háttér megtartó ereje, az önművelés és az önszerveződés szerepe – már amennyiben meg akarunk maradni. Mert „Akit sorsa meg akar tartani: / örökkéreményben ég el. / Akit sorsa el akar vesztetni: / megveri tehetlenséggel.” (Szilágyi Domokos: Bartók Amerikában)

A művészetek célja nem valami homályos értelmű esztétikum létrehozása, hanem a művészetek a megismerés és a kommunikáció eszközei, a kultúra lényegi alkotórészei. Mivel mindenkinek van kultúrája – hiszen enélkül egyszerűen életképtelen lenne – így mindenkinek van valamilyen művészete. Személye válogatja, hogy ki alkotó, ki befogadó módon gyakorolja a művészi kifejezőmódokat. Különböző életmódonként és hagyományokként eltérő hangsúlyt kaphatnak a tágabb értelemben vett anyagi és szellemi javak, a tárgyalkotás, a zene, a tánc, a színháték. A modern, komplex társadalmakban biztosan mindegyik jelen van, és biztosan mindegyiknek megvan a helye, szerepe, valamint vannak hódolói és művelői. A művelői között sokan vannak, akiknek ez a megélhetési forrásuk is, ezek a profik, és legalább annyian, ha nem többen vannak, akik számára a művészet „csak” az önművelés, az önkitaljesztés és az élvezet forrása, ezek az öntevékeny vagy amatőr művészek.

A profik és az amatőrök között tehát nem feltétlenül a színvonal az alapvető különbség, hanem a megélhetés választott forrása. Az egyéb különbségek ennek következményei, hogy a profinak ihletre, kedvre és időjárás viszonyokra való tekintet nélkül biztosítania kell a megrendelő kiszolgálását tisztes szakmai színvonalon. (Ez sokszor keveredik a formálisan képzett és az autodidakta gyökeresen más jelentésű fogalom pártjával, de jelentéseik közös és különböző tartományainak kifejtése külön tanulmányt érdemelne.)

A művészetek szakmaszerű művelőinek attitűdje és helyzete leginkább a kora újkor felbomlóban lévő céhes iparoséira emlékeztet. Egy részük szakmai tapasztalataira támaszkodva már létrehozta a tömegigények kielégítésére alkalmas vállalatait,

¹ Habermas, J. 1976; 1993 *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Gondolat; Osiris – Századvég, Budapest

² Vö. pl. Vitaný I. 1997. VII. *A jelen*. in *A szociáldemokrácia jövőképe*. Napvilág Kiadó, Budapest, pp. 95–111.

³ Ez utalás nevezett szerző egy egész kis könyvére, aminek ez a címe (Helikon kiadó, Budapest 1987.) Paul Watzlawick az Osztrák–Magyar Monarchiában született és az egyesült államokban lett világhírű, mint a palo alto-i pszichológiai iskola vezéralakja. Lásd még Watzlawick–Weakland–Fisch 1990 *Változás*. Gondolat, Budapest.

⁴ Habermas, J. én. [1986]. *A kommunikatív cselekvés elmélete*. A Filozófiai Figyelő és a Szociológiai Figyelő külön kiadványa, ELTE, Budapest, pp. 12. skk.

más részük a szakma legnemesebb hagyományainak folytatójaként kisseriás elit-igények kielégítésére szakosodott. A piac illetén felosztása után és egymás csendes lenézésének közepette tulajdonképpen békében éltek és egységesen utálkozva léptek fel a helyi igényeket olcsóbban kielégítő, így az árakat is letörő, céhen kívüli kontárok ellen.

Az amatőrök lokális értékrendet jelenítenek meg és a helyi társadalom vagy társadalmi csoport helyi igényeinek kielégítését szolgálják, azt ellenben jobban, mint bárki más, hiszen jobban ismerik azokat. Az amatőrök – egyeseket bosszantóan – arra sincsenek rákényszerítve, hogy hozzámérjék magukat a szakmaiság bármilyen egyetemesnek kikiáltott, vagy elfogadott mércéjéhez, de ha akarják és elfogadják, úgy megtehetik, ha igényük van rá, művelhetik magukat szakmailag és általában is, ha van hol és hogyan, és vannak olyan emberek, akiket elfogadnak, és akire hallgatnak.

A lokális, helyi, illetve csoportkultúra önmagáért valóan is érték. Megismerése és megértése alapvető, mert erre kell és lehet alapozni, ha egyes képviselőit meg akarjuk érteni, vagy meg akarjuk szólítani, vagy párbeszédbe szeretnénk elegyedni vele és hatni rá. Ennek fel- és megismertetése, a lokális kezdeményezések támogatása és kibontakoztatása a feladat. Alapja a kultúra egészsleges (holisztikus) felfogása, ami az egyének és

csoportok minden megnyilvánulását, tehát a művészetinek szántakat vagy tekinthetőket is a kontextusukkal együtt komplex egésznek tartja, és nem kívánja az intézményi felkentőség magasából megállapítani, hogy mi az értékes és mi az értéktelen, inkább orientálni, az önkéntes szakmai és általános művelődést elősegíteni akarja. Ez egyrészt közvetlenül a helyi kezdeményezések felkarolásával és a hasonlók egymással való megismertetésével történhet, másrészt közvetve a kezdeményezések önfejlődéséhez és fejlesztéséhez szükséges és alkalmas szakemberek kiművelésével, akik egyaránt érzékenyek a helyi értékekre és igényekre, illetve azok társadalmi kontextusára, ugyanakkor képesek ezeknek egy globálisabb értékrendbe és kontextusba való integrálására.

Ez mind nem hangzott el Veszprémben, ahol elsősorban a nem kevésbé fontos intézményi, szervezeti kérdésekre koncentráltunk. Ha megvalósul a konferencia résztvevőinek az a határozott óhaja, hogy a művészetek önzetlen szerelmeseinek konferenciáját éventenként megrendezzék, akkor bizonyára lehetőség nyílik a mélyebben fekvő kérdések megvitatására is.

Szigetvári József, a Folklór Fesztiválok Magyarországi Szövetségének elnökségi tagja már a helyszínen jelezte a következő tanácskozási Százhalombattán való megrendezésének szándékát. Egy évvel bölcsebben, és már a harmadik évezredben talán ott folytathatjuk.

UTAZÁS UTÁNI BESZÉLGETÉS BAKOS ILDIKÓ SZOBRÁSZMŰVÉSSZEL

– Utolsó találkozásunk óta olyan élményekben volt részed, hogy feltételezhetem: most nem ugyanaz az ember ül velem szemben, mint aki ősszel.

– Biztos, hogy nem ugyanaz ül. (Nevet.) De ha a keletre hívatkozunk – amerre jártam –, akkor azért ma te sem vagy ugyanaz, mint aki akkor. A folyamatos változás is nyomot hagy rajtunk.

– Utaztál.

– Vietnamban és Kambodzsában jártam. És nagyon sok tapasztalatot szereztem ezalatt az idő alatt. Nem csak azért, mert ezekben az országokban egy nekünk idegen kultúra létezik, hanem azért is, mert ott olyan szituációkba keveredek az ember, hogy saját magával kerül egy másfajta kapcsolatba. Olyan tulajdonságaira lát rá, olyasmiket tapasztal meg, vagy olyasmit tudatosítanak benne mások, amikre nem kerül sor, ha a hétköznapi, a mindennapi életét éli.

A legkülönösebb élményem vagy tapasztalatom a kommunikációval, pontosabban a kommunikációs nehézségekkel kapcsolatos. Jelenti ez a két kultúra, tehát a nyugati és a keleti közti kommunikációs nehézséget, ami a mai napig fennáll. Bármennyire is összeszűkült a világ, vagy ezek a kulturális különbségek bármennyire is eltűnőben vannak, úgymond összerosódik minden, ezzel együtt valami olyan mély kódoltság van mindenkiében a saját kultúrájából, minden területre kihatóan, hogy ezt nagyon nehéz fölülírni. Bármennyire is vannak a törekvések egy uniformizált világ létrehozására – és ennek ezer jele van – ez nem megy egykönnyen. Az csak a felszín, hogy mindenki bizonyos márkájú motoron szeretne rohagálni, autóban szeretne ülni, hogy a televízió keresztül a multicégek reklámjai jelennek meg és hatnak. Ugyanakkor mélyen alant ott az a génszinten kódolt erő, mező, amelyikben történik a kommunikáció, amelyik meghatározza az egymással való bánásmódot. Én ezt most vettem először észre, hogy ez milyen furcsa nehézség.

Tízennégy éves korom óta, vagy még előbbtől kezdtem ismerkedni a keleti kultúrával, mert engem vonz. Foglalkoztatt a művészete, az irodalma, jelen volt az életemben, és azt hittem, hogy egy csomó mindent tudok erről. És a buddhizmus iránt is régóta kialakult az érdeklődésem. Azt gondoltam, hogy nem idegen terület, ahova megyek. Hogy nagyon is tudom, hogy másképp viselkedik mindenki, és hogy mélyen másképp. És a kommunikációval kapcsolatban mégis meglepetések értek. Olyan típusúak is, hogy fölteszel egy kérdést, a másik nem érti, mond valamit, s erre az egészre úgy kell, hogy rájöjjél, esetleg napok múlva, mert nem fogja a tudodra hozni. A munkám során is merültek fel kommunikációs nehézségek. Másfél hónapig egy szobrot csináltam a vietnami Hué városban, s a munka kapcsán szakmai kommunikációs nehézségek is adódtak. Hogy mást jelent egy forma. És különbözik az elkészítése.

Az emberek közti kommunikáció nehézségei nem csak nyelvi kommunikációs nehézségek. Egy adott szituációban a működést is nehezítik. Ha együtt dolgozol, együtt élsz emberekkel, befolyásolja, hogy hol van a tűréshatárod. Meddig terjed a türelmed. Én egy azonos kultúrában felnőtt emberrel mentem Vietnamba, egy kollegával, aki harminc év óta még a barátom is, és még köztünk is kommunikációs nehézség volt. Ami az ember személyes karakteréből fakadó, az is mint nehézség volt képes jelentkezni.

Valamiféle olyan dolgot tanultam ebből az egészből, amit nem hittem volna. A magányt, ha úgy tetszik. Nem gondoltam volna, hogy a magány ilyen módon egyszer megint visszaköszön az életemben. Úgy látszik, nekem ez a dolgom, ezzel babirkálni. (Nevet.) Ez döbbenetes volt. A két ember közti kommunikációs lehetetlenséget kellett megtapasztalni. A két ember, két kultúra, két ország, két bármi közöttit. Hogy miért nem tud működni a legelemibb szinten sem. De hát, hogyha valakivel ugyanott nősz fel, ugyanabban a kultúrában, azt a nyelvet beszéled, és az sem működik, akkor hogy tudna működni más országokból jött emberek között, akik más nyelven beszélnek, más struktúrákkal, és mindez egy teljesen másféle kultúrában. Különös élmény volt. És időnként nagyon fájdalmas, és nagyon megrendítő is. Ugyanakkor meg egy másik szinten pont emiatt volt fel-emelő, meg meggyőző. Hogy ezt az autonómiát meg lehetett tapasztalni, ami mindent jelent.

– Hogyan zajlott maga az utazás?

– Előbb Vietnamban, aztán Kambodzsában voltunk. Nemzetközi szobrász szimpóziumon vettünk részt Hué-ban. Én nem először jártam Vietnamban, ez a második utam volt oda. Most úgy került rá sor, hogy a nagykövetünk szerette volna, ha magyarok is részt vesznek. Rengeteg vietnami tanult Magyarországon, több ezren, ismerik Magyarországot, és második hazájuknak tekintik, közülük sokan kaptak nálunk valamit, amire szívesen emlékeznek. Egyébként azokat a vietnamiakat, akik Magyarországon tanultak, úgy hívják, hogy magyarosak. Közülük akárhánnal találkoztunk, mindenki gyönyörűket mondott Magyarországról. Hogy őket itt a kollégák segítették és szerették. Szinte az összes ember, aki nálunk végzett, kariert csinált otthon, magas pozícióban van.

A két ország kapcsolatának is köszönhető, hogy a magyar nagykövet elérte, hogy a szimpóziumon jelen legyen a magyar művészet is. Minket ismert, tudta hogy mit csinálunk, és úgy gondolta, hogy helyt fogunk állni. Azt is tudta mind a kettőnk-ről, hogy érdekel minket a keleti kultúra. Az ő javaslatára hívtak meg minket. Nehézségeink csak abból adódtak, hogy ez egy nonprofit szerveződés volt, s minden országból a résztvevő próbált meg szponzorokat találni, hogy a részvételét finanszírozzák. Minket a Nemzeti Kulturális Alap és a minisztérium a csere-egyezményére hivatkozva támogatott. De rengeteg olyan pontja volt a szimpóziumnak, amit anyagi okok miatt nem tudtunk volna teljesíteni, ha a vietnami vendéglátó fél nagyvonalúan magára nem vállalja. Az Akadémia rektora is volt három évig Magyarországon, és jó szívvel emlékezett az itteni életére. És ezért segített.

Hat hét volt a hué-i művésztelep, és ott pontosan úgy zajlott minden, mint egy művésztelepen. Dolgoztunk, meg együtt dolgoztunk, kirándultunk meg beszélgettünk, a diákat néztük egymás munkáiról és így tovább. Jártuk a környéket, már amennyire a körülmények engedték, mert nagyon monszunos idő volt, és több tájfun látogatta meg azt a vidéket, amíg ott voltunk. Mint egy katasztrófa övezetben, egymást érték a tájfunok, már csak számolták, hogy a nyolcadik, kilencedik. Utakat mosott el, partok szakadtak le a folyónál, és házakat öntött ki. Kemény időszak volt.

A művésztelepre jelentkezéskor meg kellett mondani, hogy ki milyen anyagból akar dolgozni. Én követ és bronzot kértem, a bronz az, amit én a legjobban ismerek, nagyon nehéz olyan

helyzet elé állítani, hogy egy bronzot egymagam is meg ne tudnék csinálni. Hogy Vietnamban másmilyen technológiát használnak, azt tudtam, de hogy annyira mást, mint később kiderült, azt nem tudtam. Volt egy tervem, amit azért vittem magammal, hogy ne kerüljek bajba, tudniillik az ember egy művésztelepen valósággal sokkos állapotba tud kerülni, annyira sok ismeretlen dologgal találkozók és annyi új benyomás éri, nem tud úgy a munkájára koncentrálni, mintha otthon lenne a műtermében. Erre fölkészülve, mindig viszek magammal valamit, amiből el tudok indulni. De Hué-ban nagyon okosan szerveztek, és az első négy napon mindenkit kirándulni vittek, hogy egy kicsit akklimatizálódjon. Ez a négy nap pontosan elég volt rá, hogy az ember fölmérje, mi az, amit meg tud csinálni, és mi az, amit nem. A szállodai szobámban elkezdtem rajzolgatni, egyszerűen jött a gondolat, alakult, úgy ahogyan kellett. A két részes munkának a címe: Élet és Halál. Gondoltam, ez egy olyan szimbolikus dolog, ami mindenütt működik. Alul a kő, a szent hegy egy szabályos négyszögbe helyezve, ami füves. Amilyen a buddhista kolostorokba van: nagyon alacsony fű, ők abba rakják a sziklát, ami a szent hegy, és abba a fákat, a növényt, ami egy kicsi bonsai kert. Az én szent hegyemen egy forma jelzi bronzból, amit az ember fölépít a természetben. Ez a kapocs ég és föld között. Ez az Élet: alul a kő és fölül a bronz. A Halál: a bronzon, azaz a teremtett dolgon a kő. Megfordult volna az anyag, meg a forma. Kő és bronz, bronz és kő. A ház és a kőkoporsó.

Mert a bronzöntődét előntötte az árvíz és nem tudtak két hétig dolgozni, a két részes szobornak csak az egyik részét készítettem el. Lemondtam a Halálról. Maradt az Élet! (Nevet.) De majd egyszer megcsinálom, mert szépen megcsináltam volna. Jó egyszerű volt, azért szerettem. És nem volt óriási. Egy méter harminc a magassága, belátható a mérete, mértéktartónak gondoltam.

– És a többiek mit csináltak?

– Különböző. Mindenfélét csináltak. Voltak figurális munkák, átírtan figurálisak, teljesen nonfiguratívak, voltak kicsit koncept munkák, amilyeneket az ausztrálok vagy a svéd csináltak. A japán, a Jaszusi, ő nagyon jól csinált.

– És hogyan készült a szobrod?

– Az én kövemet a művésztelepen egy tizenhat éves, körülbelül harminc kilós kisfiú faragta, hihetetlen szakmai tudással. Ebben nőtt fel, nem megerőltetve dolgozott, hanem a leggyönyörűbb könnyedséggel. Ővele egyáltalán nem volt közös nyelvünk. Ő nem tudott angolul, én nem tudok vietnamiul. A főiskolásmmal sem tudtunk semmilyen közös nyelven, akit szobrász asszisztensnek adtak mellém, hogy segítsen organizálni, vagy esetleg még tetteleg a szobrot előállítani. Egyáltalán nem értette, bármit mondtam angolul. Tehát itt akkor mi maradt? Rájöttem, és egy időn túl egyszerűen lejátszottam, hogy mit akarok a formáimmal csinálni. Pantomim mozdulatokkal adtam elő vagy mimikával. Az arcóm felfújtam, ha azt akartam, hogy érezze, hogy az a forma ilyen kell hogy legyen, és beszéltam, hogyha negatív. Csak ez működött.

El sem tudja az ember képzelni, hogy az milyen, ha elme egy kultúrából, aminek latin alapja van. Ott semmire nem mész a latin eredetű szavakkal, a nemzetközi szavakkal. Az egy másik kultúra. Európában, és még Amerikában is tudod a közös nyelvet használni, de ott nem működik. Így maradt a gesztus. De a gesztusaink sem érthetők egyből, és nem úgy érthetők. Tehát minden más, minden.

És az sem segít, ha elolvassák, kiejtik az ember előtt a vietnami szavakat, mert akkor sem tudja azonos magasságon el-

mondani. Egy vietnami ember hangszálai hiába ugyanolyanok, mint az enyéme, másra vannak edzve. Ezt pontosan látod, amikor egy csecsemőt tanítasz beszélni. A gyerek mindent meg tudna tanulni a japántól a szuahéliig, az angoltól a magyarig, mindent. Csakhogy aztán amire edzed, arra állnak rá a füle, a hangszálai. És úgy öt év múlva sokkal nehezebb lesz megtanítani valami másra, egy szanszkritra vagy vietnamira, mert addigra már ezt gyakorolta. Nehéz kérdés ez. És ezért is nem érted meg, ha egy vietnami megszólal angolul, hacsak nem olyan füle van, hogy mégiscsak képes angolul megszólalni. Azt az angolt, amit ott beszélnek, nem érted meg, és ebből még sértődések is keletkeznek folyamatosan. Mert ötször megkérdedezed. És közben pedig azt mondja, hogy „how do you do”. És nem érted. Teljes képtelenség. Egy valami működik: hogyha a sors keze akarja, akkor úgy lesz, ahogy szeretném, akkor tényleg oda jutok el, ahova készülök, és nem a nem tudom én hova.

Amikor a hat hét eltelt, mentünk Kambodzsába, Angkorba, ugyancsak a nagykövet barátunk biztatására és segítségével. Az ő szerepe fontos, mert hogy ő, mondhatom azt, hogy Angkor szerelmese. Van is egy alapítványa, aminek Királyi Angkor Alapítványa a neve. Azon dolgozik, hogy sor kerüljön a műemlékek felmérésére, restaurálására. Ő rengeteg időt töltött Angkorban, és nagyon érti, ismeri. Úgy hívják, hogy Jelen János, és ki is adott Hegyi Gáborral egy könyvet Angkorról, ami gyönyörű. Érdemes megnézni.

Elmentünk Angkorba, vagyis hát Bangkok–Siemreap–Bangkok, ez volt az útvonalunk. Semmi mást nem láttunk Kambodzsából, csak ezt a helyet, de ez nekem akkora élmény volt! Én annyira szerettem azt az országot! Gyönyörű! Szívem szerint való az a tájkép. És kedvesek az emberek. Kambodzsáról egy kicsit elakadt hangon tudok csak beszélni.

A fényképeket se kell elővennem, hogy a szemem előtt legyenek azok az indiai hatásról tanúskodó gyönyörű kis égi lények vagy udvarhölgyek Angkorban. Vagy az oszlop, amit körülvesz egy óriási gyökér. Ahogy, ha nem kezelnék, az őserdő benőné, megint visszavenné Angkort, három perc alatt. És a nyugalom maga, a négy forrással: egy szögletes vízmedence lépcsőkkel, a közepén egy kör alakú ugyancsak lépcsős kiemelkedés, ami egy templom, benne a négyszögletes medencében, és az állat megy efelé. Ez valamikor, amikor még vízben állt a szobor, olyan volt, mintha az emberek a fejük fölé tartanának egy bikát, és vinnék a templom felé. A négyszögletes tó körül a négy oldalán négy kisebb medence volt, amibe arcon keresztül folyt a víz. A nagy medence vízszintje forrássá alakult, egy emberarcú, egy bika arcú, egy elefánt arcú és egy démon arcú forrássá. Gyönyörű volt.

Angkorban reggeltől estig a templomokat néztük. Ott az a szokás, hogy motorosok viszik az embert arra a területre, ahol a templomok vannak. Motorost lehetett bérelni, megbeszéltük, hogy hány órakor jön értünk, és általában hatkor, vagy napfelkeltére már kimentünk valamelyik templomhoz. Körülbelül tizenegy felé, amikor már kezdett nagyon meleg lenni, visszajöttünk, elmentünk a piacra, ott ebédeltünk a jó kis kambodzsai kifőzésekben, és utána hazasétáltunk a szállodánkba, sziesztaztunk, mint ahogy mindenki keleten. S úgy kettő óra, három, fél négy körül, attól függően, hogy milyen távolra akartunk menni, egy másik templomhoz vagy ugyanahhoz, megint jött a mi motorosunk, kimentünk, este alkonyban vagy sötétedéskor vissza, újból piac, vacsora, séta.

Driver-nek hívják ezeket a motorosokat. Mindkettőnknek volt egy-egy ilyen motorosa. Ülsz a háta mögött, és teljesen olyan az egész, mint a Stalkerben: jön a vezető és visz a zóná-

ba. Itt ez a zóna most épp kulturális zóna, ugyanazt az érzést kapod, mint a Stalkerben. Te és a drivered. És nagyon sok függ a driveredtől. Hogy milyen habitusú ember, mennyire kedves, mennyire ismeri a terepet, bunkó vagy nem bunkó, tudsz-e vele kommunikálni. Végül is egyáltalán nem lehetett kommunikálni egy csomó emberrel, de mégis tudtál valahogy.

Angkorban a térképpel a kezünkben a driverrel megbeszél-tük, hogy hova megyünk, még szerencse hogy a kambodzsai nyelv az olyan, ott ezt angolul nagyjából megértették, hogy melyik templom, s akkor odamentünk. De azért az kikívánc-zik belőlem, hogy ha ráböksz a térképre, és mutatod, hogy hova mennél, akivel beszélsz, azért még nem tudja, hogy hova. Mert hogy ez a térkép sem egy ázsiai dolog, lássuk be. S főleg egy perspektivikus térképet, amin a látnivaló képileg van ábrázol-va, azt egy ott élő ember nem úgy érti, másképp dekódolja. Megvan a térképen a templom, s a terv is a vezetőben, ahogy odamegy. És akkor szépen oda motorozol, a driverék kint vár-nak a templomon kívül. Az én driverem néha bejött, és ő is megnézte a templomot, amit már ötszázszor látott. Őt hát ez is érdekli. A többieket a pénz érdekli. Azért visz oda, ő abból él. Nagy a szegénység. Aki már összeácsolt egy motort, az szeretné annak az árát majd megadni, vagy visszaadni, ezek nehéz hely-zetek ott.

A driverék kint, mi pedig ájultan néztük ezt a kultúrát, ami valaha volt, és egyidőre eltűnt az emberiség emlékezetéből, és most visszajött. Hué-ban mondta egy barátomnak, látta az In-terneten, hogy Satelitről fölfedeztek Kambodzsában egy másik ilyen helyet, mint Angkor, amit az őserdő beevett, és most föl fogják tární. Tudniillik most ez az úr-régészet a divat, és ezek egészen fantasztikus dolgokat tudnak főnről. Jelen János bará-tunk, még mielőtt elutaztunk volna, megmutatta, hogy néz ki egy ilyen felvétel. Megtudható belőle, ha egy folyót eltérítettek a medréből. Vagy hogy ott építettek vagy nem. Hogy ott volt-e valaha valami. Valaha valami. Hihetetlen.

És nagyon döbbenetes élményekben is részesített minket ez a Kambodzsa. A drámát, ami ott lejajlott, még ma is érezni, és egész Ázsia szenved. Ha a legkisebb konfliktus van, min-dent teleszórnak taposóaknákkal, amit aztán soha többet nem talál meg senki, csak ha valaki rálép. Életemben ennyi nyomó-rékot és sérültet, mint ott, nem láttam. Borzalmas volt.

– *Ti Kambodzsában templomokat néztetek. Lehet tudni valamit a kultuszról, ami ezekben folyt? És hogy ez hogyan függ össze a nép-pel meg a kultúrával? Ez az egyik, ami nagyon érdekelt. A másik pedig az, hogy miután a lap e számában azt próbáljuk meg körüljár-ni, hogy mire is való a művészet, most még az is fontos lenne, hogy másképp van-e a művészettel ott, Vietnamban, Kambodzsában, ke-leten, mint esetleg nálunk.*

– Angkor, és ez az egész Dél-kelet Ázsia olyan helye a világ-nak, ahol körbe sok a tenger, tehát hatalmas forgalom zajlott ott. Ők olyan kultúrákkal kerültek érintkezésbe, ott olyan kul-túrák hatottak egymásra, mint a kontinensből jövők, a tenger felé törekvők, valamint az oda beáramlók, és aztán később a kontinens felé haladók. Ezek a kereskedelem, kapcsolat, kom-munikáció révén ható kultúrák föltérképezhetők. Volt a hindu, az indiai például. Itt Kambodzsában a vad hegyi törzsekből egyszer csak kialakult egy komolyabb királyság, és szintén a kereskedelem révén, mint nép is megerősödtek. Hindu hatásra, ami Jáváig is jellemző volt, épültek fel ezen a vidéken a temp-lomok, mind hindu templomokat láttunk eredendően, ame-lyekben hindu isteneket imádtak és a hindu kultuszt vették át. Mindegyik templom egy mandala, egy világkép ábrázolás. Ezek teljesen dekódolhatók, ebben nincs semmi titokzatos. Később,

amikor a thai királyok lerohanták Kambodzsát és képesek vol-tak megrendíteni ezt a birodalmat, ez azzal a felismeréssel járt, hogy talán az isteneik mégsem védik meg őket. És amikor egy kicsit összerázták magukat, és még megúszták a környező népek hódítási törekvéseit, akkor a buddhizmus kezdett rájuk hatni. Megrendültek a saját isteneikben, így mondják a történészek. Nyilván ezek csak teóriák, de tény, hogy egyszer csak a temp-lomok elkezdtek igazából buddhista templomok lenni. Még-hozzá a déli buddhizmus írta át őket. Ez a kiskocsi, a hinajána buddhizmus, vagy a helyi elnevezés szerint: theravada. Az az irányzat, ami jellemzi Laoszt, Dél-Vietnamot, Kambodzsát, Taiföldet. Tehát nem a mahajána buddhizmus, ami Tibet, Kí-na, Korea, Japán területén terjedt el. Ezeknek – felfogásukat és céljaikat tekintve is – vannak különbségeik.

Nyilvánvaló, hogy minket az építészet és a művészet vonzott elsősorban ide, és ezeknek még a mai napig sugárzó, fantasztikus erejük van. Egyszerűen tudod, hogy ezek itt szent helyek. Máig je-len van az az erőter, ami működött. Megrendítő nekünk látni ezt a művészetet. De ez körülbelül ugyanaz, mintha elmész a strassburgi dómba, ott is pontosan tudod ugyanazt. Hogy egy szent helyen vagy, és hogy fantasztikus. Szakmailag is nagyon érdekes volt, hogy hogyan van az kitalálva, és megcsinálva, és miért pont olyanra, és miért olyanok a domborművek. Ez rém tanulságos.

Erről már többen, többször beszéltek, hogy majdnem min-degyik templom szent helyen van. Rómában az egyik templom, San Clemente, a kedvenc templomom, amelyik alul egy ókori, vagy még korábbi szentélyre épült, később mitrász szentély lett, szóval négy-öt rétege van a templomnak, és a tetején van egy őkeresztény bazilika. Tehát ezek nem azért települtek oda, hogy eltüntessék az előző kultuszt. Hanem azért, mert ezek szent helyek voltak. Nem a dolgok fölülrása volt, vagy ilyen módon gyarmatosítása a cél sok esetben, hanem az, hogy tudni lehetett, hogy az olyan erőterben van, vagy olyan helyen, ami szent hely. És itt is ezeket lehetett tudni vagy érezni.

Szerintem a művészetnek ez a lényege. És erre való. Ere-dendően erre való: mindig is szakrális volt. Csak az utóbbi időben veszítette el ezt a fajta feladatát. Mindig ez volt a dolga, nem más. Csak főleg a felvilágosodás után, a reneszánszban, amikor az ember azt hitte, hogy ő valaki, hogy az ő egója az egy fontos dolog, vagy hogy úgymond a személyiségét fejleszteni vagy érvényre juttatni az fontos, akkor kezdődtek azok a bajok, amik a XX. századi művészetet jellemzik ilyen módon. Ami egyfelől drámai szomorúsággal tölthet el mindenkit, ugyanak-kor meg pontosan tudod, hogy ezt nevezheted közjátéknak, ha akarod, vagy egy tévedésnek.

Ez a zavar lemérhető a mai művészetben bárhol a világon, de mondjuk ez keleten, Vietnamban most úgy néz ki, ahogy nálunk kinézett, amikor a bolsizmus vagy a szocializmus még belezavart ebbe az amúgy is teljes tévedésbe. Ebbe a materialis-ta, ebbe a személyiség-túlhangsúlyozós ostobaságba, ami a mi kultúránk most. El lehet képzelni, hogy néz ez ki most ott kele-ten, szocialistában. A most csináltak közül olyan szobrot lát-tam a legtöbbet, mintha a hatvanas években járnék itthon. És néhány szocreál szobrot is sikerült látnom, amit még a mai na-pig is csinálnak. De ezt egyszerűen betudhatod a rendszernek. És amúgy a művészet állapotát meg az előbb már említett téve-désnek, aminek áldozatul esett, s ami jellemzi is az emberiséget az ezredfordulón, s amit majd biztosan kihever.

– *És a népművészet, az ott milyen? Beleértve a tárgyi népművé-szetet is. És milyenek a használati tárgyak?*

– A népművészet az jó. De az mindenütt jó is tud maradni, amíg nem lesz belőle szuvenir vagy bizonyos intézmények által

fölkarolt, hivatalos dolog, amikor már agyon van adminisztrálva, és úgy lesz.

A használati tárgyak szintjén egy csomó minden tökéletesen működik, a mai napig lehet használni. Az a varsa, amivel a csigabigát gyűjtik, meg a halacszkákat a rizsföldön. Ezek jól bevált, többszáz év óta kipróbált eszközök. Én is működtetem a háztartásomban ezeket az eszközöket, mert egyfelől egy csomó mindent hoztam is onnan, azon kívül pedig itthon is vásároltam. Van nekem egy vietnami kosaram, aminek a rendeltetészerű használatát ott tanultam meg, tehát én ebben mosom meg a rizsemet, meg az ezt meg azt. Rájöttem, hogy az alakja pont jó, a legkényelmesebben lehet használni. Például az összes késemet Vietnamból importáltam, mert ott kovácsolt késeket árulnak a piacon, ami olyan, mint a damaszkuszi penge, majdnem olyan. (Nevet.) Fantasztikus emlék. Jól vannak kézre kitalálva. Megtanultam ananászt hámozni, úgy ahogy azt kell. Az eszközöket ők úgy használják, azok még jól vannak használva, nem felejtették el. Nagyon-nagyon-nagyon érdekes dolgokat tanultam meg. Például azt, hogy ott a gyümölcsötől kezdve mindent elfelé hámoznak. Nekem nem esik kézre igazán, mert én magam felé tanultam itthon, de nagyon nagy a logikája. És a tetejében, ha úgy akarom, akkor mágikusan is van jelentősége: nem vagdosom magam felé a levegőt késsel. Ez egy nagyon fontos dolog. Ott nem lehet egy kést úgy átadni, hogy az éle, vagy a hegye rád nézzen. Ennek oka van, és jó is, hogy így van.

Az jó, amikor a lét minden szintje mágikusan van átszöve. Szerintem a lét akkor működik jól, ha ez az utolsó morzsáig így van kezelve. És ez a mi kultúránkban elfelejtődött.

Engem az első döbbenetem e téren Nepálban ért, egy étkezéshelyen, korareggel, hajnalban. A mama csinálta az ételeket, a gyerekek hozták ki, öt-hat gyerek volt a családban. A vállalkozás egy bódéból állt, előtte egy-két asztallal, tökéletesen tiszta és megbízható hely. Egy hajnali barangolás után kötöttünk itt ki, nem először, és a mama akkor kezdte a napot. Megjelent egy tálcával. A tálcán kis levelekre fölrakott rizshalmocskák, narancs, virágok voltak. Ezt a köré sereglő, a náluknál szegényebb gyerekeknek adta egyfelől, másfelől a három lépésre levő szentélyben a szoborhoz vitte. Osztogatta, a kutyának is lerakta, jött két kóbor kutya is.

Így kezdesz egy napot. Az adománnyal indulsz, és a hálával kezded. Ez egy másik életvitel. És ezt még itt is tetten érhetted. Az én dédnagymamám életében minden így zajlott.

Fölkelt, és a nap egy imával, egy fohással kezdődött. A napi munka közben mindenki megállt a déli harangszókor, és elmondta az Úr angyalát, és az esti harangszónál is abbahagyta a munkát és akkor is fohászott. És egyáltalán, a kenyérsütéstől kezdve a bármiig jelen volt a hit és a vallás, és ez rendezte az életet. És akkor a vasárnap tényleg vasárnap volt, és karácsony a karácsony, és így tovább. És ez még nem olyan régen így volt. Gimnazista voltam, amikor a dédnagymamám meghalt. Ő még őrizte ezt, a hetvenes években, Vámosgyörkön. Ami vasúti csomópont, nem egy elvarázsolt hely.

Hogy keleten mennyire helye van a művészetnek, és mennyire a hétköznap része! A tárgyak, amiket a hétköznapi életben használnak, művészi kivitelűek. Mert amikor magának megcsinál valamit és dolgozik vele, akkor nincs más a kezében, csak az a hihetetlen, évezredek tudás. Az csinálja meg jól. És akkor ami körülveszi, eleve nem rossz. Ez most romlik. A szemünk láttára romlik el. Az, ami eddig jó volt vagy ízléses volt, az átmegy egy édeskés giccsbe, de mindenütt a világon. Devalválódik egy csomó minden.

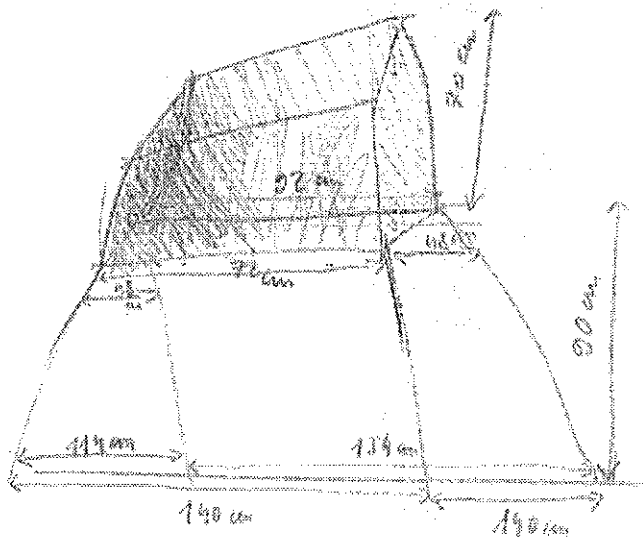
De keleten, amerre jártam, sok minden megvan még. Egy vietnami kolléga mesélt arról, amikor a hegyi törzsek között járt, köztük élt. Főiskolás volt, amikor előszörre kísérel, vezető nélkül egyedül kellett fölmennie a hegyre, megkeresni a törzset, ami nem volt veszélytelen vállalkozás. Döbbenetes dolgokat mesélt szobrokról. Fotói vannak, egy könyve összeállt rajzokból, a magánéletről, a kultuszok leírásából. Ki kellene adni.

Nekünk is van egy zseniális kutatónk, a Vargyas Gábor, aki a bruk hegyi törzset kutatja, és hónapokat töltött el egészen elképesztő körülmények között. Ezek sámánista kultuszt űznek, sámánjuk van, és érintetlenül hagyta őket a konfuciánus, buddhista, főleg Kínából importált vietnami kultúra.

– Hozz-e még valamit ez az utazás?

– Végig dokumentáltam Vietnamban a bronzöntés technikáját, és már régóta gyűjtöm, hogy öntenek itt meg ott. Most már egy csomó technikát láttam, és szeretnék egy olyan művésztelepet egy kollégámmal – aki a bronzöntésben zseniális és Karcagon él – ahol ősi technikákat próbálnánk ki. Erre akarunk most tavasszal pályázni, hátha megcsinálhatnánk nyáron. Lassan kezd fogalmam lenni, hogy öntöttek az ókorban, és így tovább. És lassan már erről a technikáról egy könyvet lehetne összerakni, ami nagyon érdekes. Hát nem tudom kinek. Nekem. (Nevet.)

A beszélgetést készítette: Mátyus Aliz

CSÓKOS VARGA GYÖRGYI FESTŐMŰVÉSZ TÁRGYI ANYANYELVÜNKRŐL*

Kodály Zoltántól megtanulhattuk, hogy anyanyelvünk mellett zenei anyanyelvünk is van. Ma már azt is tudjuk, hogy zenei anyanyelvünk mellett létezik tárgyi anyanyelvünk is.

Az Esti kérdés vendége Csókos Varga Györgyi festőművész, nyolc gyermek édesanyja.

– Ön festőként hogyan került kapcsolatba tárgyi anyanyelvünkkel, tehát a szöveggel, fonással?

– Sors felől. Hogy Etyekre kerültem, találkoztam szöveggel, akik Erdélyből települtek ide. És hogy tárgyi anyanyelvünk van, ezt tanultam tőlük is, és a népművészetnek a tudósaitól is. Györfly mondta, nem pontosan evvel a szóval, hogy tárgyi anyanyelvünk. De mi nagyon régen, nem is tudom mikor kezdtük mondani, hogy ez a harmadik anyanyelvünk. És talán van olyan fontos, mint a beszélt, vagy a zenei nyelv.

– Hogyan menthető meg, hogyan rendszerezhető és hogyan örökíthető át ez az anyanyelv, hiszen a népművészetnek ma már nem létezik természetes közege?

– Nagyon gyorsan tudok felelni: nem tudom, hogyan. Csak próbáljuk, játszunk. Nekem szerencsém van, mert láttam nagy családokat, meg eredeti helyen is működő családokat, akik magukat ellátták. Amire szükségük volt, a ház szükségét meg tudták oldani. És mivel nagy családom van, ez nálunk is megvalósult. Sok mindent ki kellett találni, hogy ami nincs, azt valahogy megcsináljuk élő anyagból vagy maradékból. Ebben nagyon azonos a sorsom az előttem volt nagycsaládos parasztagasszonyokéval.

A fiaim egész gyerekkoruk óta az apjuktól tanultak faragni, aki szobrász. És ahogy nőttek, úgy nőtt a kezükből ki szerzőm, meg hangszer. Azért is, mert igaz, hogy kaptak játékokat meg könyveket nagymamáktól, de sose volt elég a játék. És végül is így tanultak meg hangszert csinálni, játékot készíteni és megbecsülni a saját munkájukat. Jobban, mint egy automata kisautót. Vagyis azt is szerették, nagyon örültek, ha hoztunk nekik, de az eredmény az, hogy tudnak csinálni, sőt tanítják, hogyan kell.

Itt a válasz is arra, amit kérdezett, hogy hogy lehet megtartani: így!

Csak ez hosszú idő, mert eltelt egy fél évszázad, körülbelül ötven éves a legnagyobb gyermekem. Ők éltek, tanulták családon belül is mindezt. Hogy most iskolában ugyanez a játék zajlik, lehet örülni neki.

– Mindig is fontosnak tartotta a gyerekekkel való foglalkozást és azt, hogy ne csak a saját gyerekeivel tördöljön. Ma már harminckét unokája van, közülük sokan tanítanak. Mennyire tehetség kérdése az, hogy valaki képes lesz-e saját maga fabrikálni használati tárgyakat?

– Képesség, tehetség az. Valami olyan plusz, ami a mindennapi képesség fölött van. De ha nem művelik, akkor nem látjuk. Képesség minden emberben van. Valamihez vonzódik egész biztosan, még hogyha nem is gondolja.

Az emberek szeretik a szép fát. A csecsemő unokáimon látom, ahogy a papírt gyűrögetik. Hogyha egy kis fonál vagy rongyocskát kerül, és ha ugyanilyen matériákat kapnak csinált játék formájában, akkor egészen természetes, hogy ugyanúgy szeretik, sőt jobban, mint a kész játékokat.

Nálunk mindig sok gyerek volt. Soha nem csak a nyolc gyermekem, hanem azoknak a barátai. Nagyon sok barátunknak,

ismerősünknek az egykéje, de gyakran a két-három gyereke is bekéredzkodett hozzánk.

– Mutatott fotókat, amelyeken olyan gyerekek szóttek-fontak, akik szinte még beszélni sem tudtak.

– Hát, mert nem feladatként kapták. Mert megkérték: hogy engedjük meg, hogy hozzányúlhassanak. Az természetes volt, hogy Berci fiam a kicsi gyerek tenyérmű arányaihoz az ő tenyérmű szerszámát megfaragta, hogy a három éves gyerek tudjon vele dolgozni. És az is, hogy akkor használta a gyerek.

És így keletkezett az a nagy kísérlet, hogy országos tanításhoz felhasználták a karmantyú babákat, a szádfákat. Azelőtt is szóttek szádfával, de hosszú ideig csak leltári szám volt a múzeumban, és akkor éppen Kresz Máriának, Szolnokinak, Csilléri Klárinak köszönhetően beengedtek, hogy rajzoljuk a szádfákat, hogy a fiaim azt faragják, mentek faragó táborba.

– Hogyan lesz iskolai tananyag a főlhalmozódott tudásból?

– Most már komoly mozgalom van, ami nem csak a mi tevékenységünket jelenti. Akiket húsz-huszonöt év alatt tanítottunk, azok nagyon komoly formában vizsgáztak. A Művelődési Intézetben jelenleg is zajló oktatásnak az egyik következménye, hogy sokan, sok százan – nem tudom megmondani hányan – vizsgáztak már ennyi idő alatt. És van, aki hozzágyűjti – tulajdonképpen ez az igazi – a saját működési területén, vagy a saját szülőföldjén, amit lehet. Még akkor is, ha valaki másét tanulta meg, óhajtja meg, hogy a sajátját is keresse. Ez egy óriási mozgalom, huszonöt év van mögötte, ugyanúgy, ahogy a táncház, meg a gyűjtés. Ugyanúgy voltak párhuzamosan az alkotó táborok, úgy hogy nagyon sok ember van, aki csak szeretetből, szerelemből közelített a dologhoz, mert szép egész egyszerűen, még ha városi fiatal, akkor is. És van, aki hivatásának érzi. Olyan is van, aki hozzátanulta egyetemi szinten a szellemi néprajzot, tárgyi néprajzot, és ezáltal magasabb szinten a saját népének a kultúráját segíti. Országosan ez nagyon sok iskolában zajlik. Nem csak iskolában. Csepelen van olyan óvoda, ahol műhelyek vannak. A kisdedeknek nem a megóvása történik, hanem kitűnő kísérlet. Dolgoznak és játszanak. Játék formában dolgoznak, de éppen ilyen mesterségeket tanulnak, népi mesterségeket. Van könyvük, amit jól ismerek, mert én kaptam, hogy lektoráljam, és aztán őket is megismertem.

Mindégy, hogy néprajz vagy népművészet, honismeret vagy honszeretet – teljesen mindégy, hogy hogyan fogják hívni a tantárgyat, a rajzba építik be vagy a magyar tanításba, csak az a kívánság, hogy a tárgyi anyanyelvet ugyanúgy tudják, mint ahogy Kodály óhajtotta, hogy: „legyen a zene mindenkié” – a zenei anyanyelvet is ismerjék, mint a beszédet.

– Érdekes, hogy képein nem találjuk meg ezeket a motívumokat, Ön festőművészként ezt nem tartja fontosnak?

– Nem a motívumok azok, amik a legfontosabbak. Fontos, mert jelzőrendszer, mondanak fontos dolgokat, de a leginkább jellemző az anyag meg a szerkezet. Ez az, ami az anyanyelvben a beszéd. Amikor szép költeményt hallgatunk, nem gondolunk grammatikát, nyelvtant, de fontos, hogy hogyan beszél a költő. Attól szép, hogy mi van mögötte, mi az anyaga.

Mutattam olyan képet, ahol a festék szokatlan módon került a papírba. A fonalfestés miatt szűrjük a növényeknek a rostjait vagy hulladékát, a magoknak a maradékát, a fonalak-

* A beszélgetés elhangzott a Duna TV Esti kérdés című műsorában 1998. június 17-én. Kérdező: Mucsányi János.

hoz szükséges festő anyagot. És éppen a szűrőpapírokat eltettem, és ez eleve megfestett papír, amit úgy használok, mint a mozaikban a márványnak a színeit, a márvány erezetét. Használom, mint kollázst, ami egy modern technika.

– *Hogyan látja, az unokák, dédunokák mit visznek át a következő évezredre? Mi az, amit Ön fontosnak tart megmenteni?*

– Nem látom az évezredet. Én mindig a márt látom, és örülök, ha láthatom az unokáimat meg a barátaimat. És a tanításban, az enyémben és a másokéban is azt tartom a legfontosabbnak, és azokra a mestereimre emlékszem legszívesebben, akik megtanítottak arra, hogy lássam, ami most körülöttem van és szép. Tanuljanak örülni annak, ami van. Hogy most süt a nap, vagy esik az eső, vagy hó van.

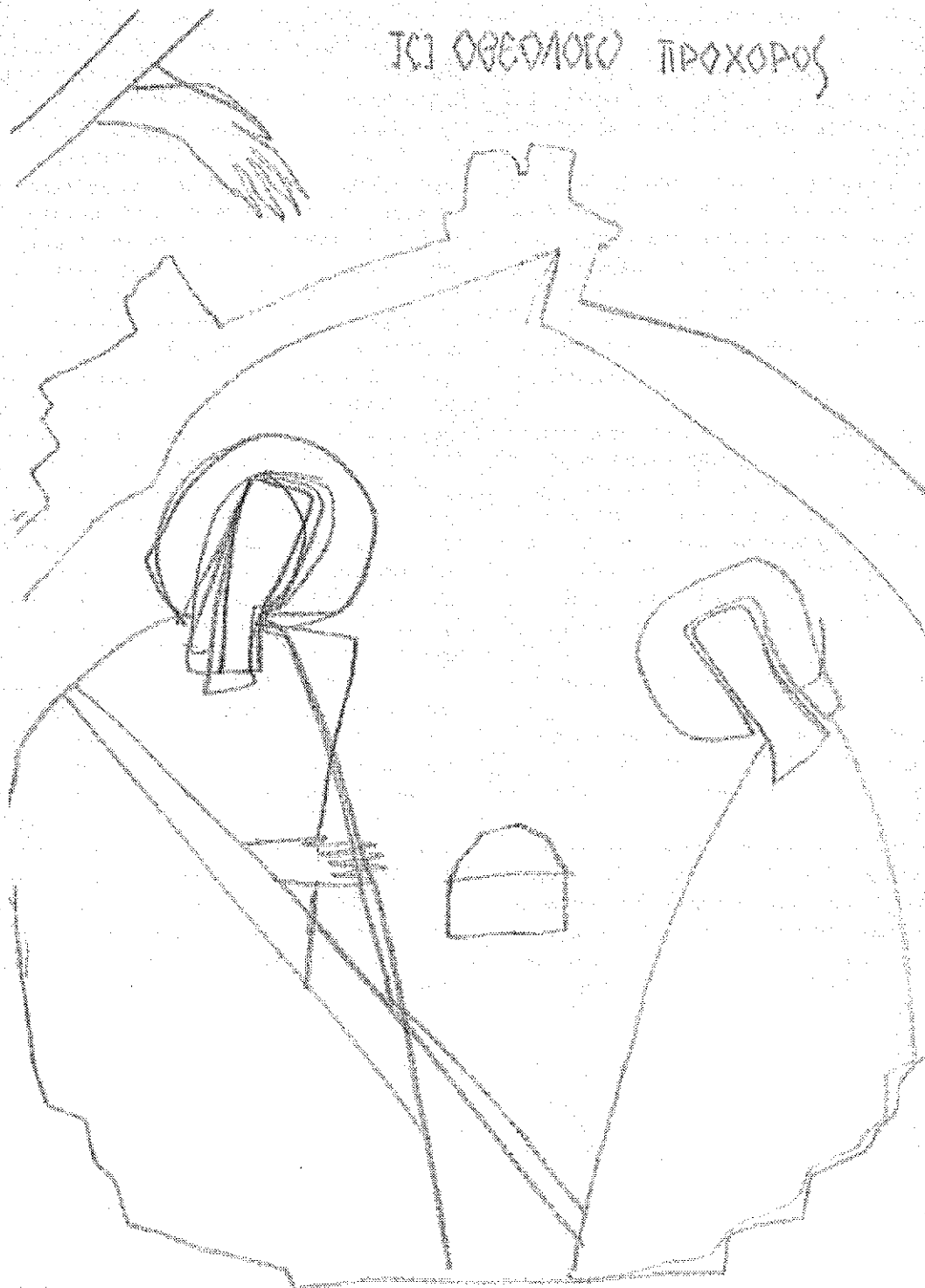
Azt kérdezte tőlem, mit szeretek, a tavaszt vagy az ősz? Mindent, ami élet! És, hogy mire megöregszik valaki, szeressen

élni. És a fiatalok is szeressenek élni. Azt veszem észre, hogy nem tudják, hogy miért kell szeretni. És nem az a fontos, hogy könnyű legyen, és a szülőknél sem az a dolga, hogy mindent megadjanak az egyetlenüknek. A második ne szülessen meg, mert eleszi a csokoládét az elsőtől.

Mindenki tegye meg, amennyit bír, és ezt úgy, hogy érezze jól magát. Ennél fontosabbat embernek meg gyereknek, meg tanulónak nem lehet kívánni.

Az összes modern pedagógiai törekvés – a Waldorf és a Montessori, de akár művelődési célokat lehet sorolni – azt próbálja, hogy a gyerekek ne nyomorogjanak az iskolában, hanem érezzék jól magukat.

„A tanulás holtig tart, öregem is érdemes, valakinek lehet hogy tovább adhatom.” (Csókos Varga Györgyi)

KÉPEK KERENGŐJÉBEN

Ballonok a Ludwig Múzeum kerengőjében – Swierkiewicz Róbert kiállítása a Szinyei Szalonban. 1999. február 16.

Aki végignézi ennek a kiállításnak a képeit, és felidézi emlékezetében Swierkiewicz Róbert két korábbi kiállítását, az 1994-ben, a Kiscelli Múzeumban rendezett „Kelet kezd – nyugat befejez” címűt, és az elmúlt év októberében a Ludwig Múzeumban rendezett „Tugboat” (Lökőhajó) című tárlatot, ismerős világban találja magát. Láthatja a folyamatosságot, és életmű egymásra épülő rétegeinek összefüggéseit, Swierkiewicz ismert és ismerős témáinak újabb megjelenéseit, és láthatja az újat, a témák és gondolatok metamorfózisát, a nagyívű életmű entrópiájának legújabb fejleményeit. Minden ismerős, és mégis minden új és meglepő.

Látjuk a múltat, a gondolatok genezisést és tárgyi valóságát, a Kiscelli Múzeum templomterében a falakra kötözött ponyvákra magasból lecsurgó festékcseppeket, és a Ludwig Múzeum aulájában himbálózó hatalmas, felfújott ballonokat, és látjuk a jelent, az architektúrális-plasztikai élmény képpé való átlénygülését. Mintegy tetten érzük Swierkiewicz alkotói módszerének egyik lényeges sajátosságát, azt, hogy a vizuális gondolat a születés pillanatában gyakran térbeli, materiális formát ölt – idézzük fel egy pillanatra Swierkiewicz emlékezetes tárgyainak sorát, szobrait, bútorait, tükreit, a farönköket, a csónakot, miseruhát, sámándobot, sátrat, batyut, ballont, léghajót, és így tovább, és így tovább. Látjuk, hogy az alkotói folyamat a tárgyak megteremtésével legtöbbször nem ér véget, a „valóságos” tárgyak később képekké desztillálódnak, és végső formájukat akkor nyerik el, amikor Swierkiewicz legsajátabb közegében, a festményben jelennek meg és tűnnek el. A festményeken

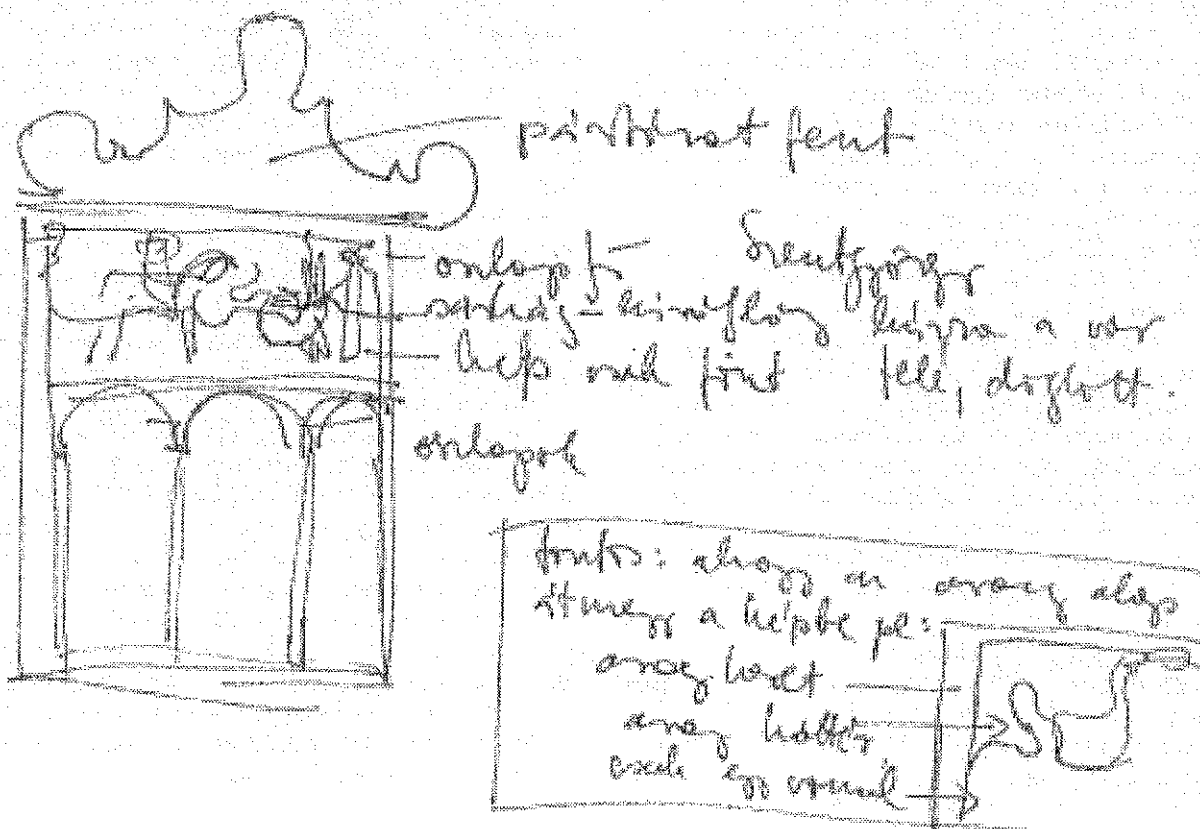
ugyanis megjelenik minden, ami fontos, és eltűnik minden, ami csak romló anyag. Eltűnnek a felaggatott festékes dobozok, eltűnnek a ponyvák, a kötelek, a gerendák, eltűnnek a kompresszorok és a duzzadó ballonok, és megjelenik a színek szabadon omló zuhataga, és megjelenik az architektúra bőrtömbből szabaduló életadó dualitás, a férfi és női princípium légiészülő képe.

A Színözön képsorozatán látjuk, hogy a Kiscelli Múzeum szakrális terében milyen felszabadító ereje van a nemesen egyszerű, régi architektúrájának, a *Ballonok* sorozatán pedig látjuk, hogy a Ludwig Múzeum képzeletben szakralizált tere, a „kerengő” hogyan toladódik a látvány és a néző közé nehézkes struktúrájával, és hogyan készíti menekülésre az életet.

Látjuk, hogy mindkét sorozat anyagtalan. Az egyik a színek táncolnak a gravitáció megfoghatatlan zenéjére, a másikon levegőből gyúrt testek öltik magukra az élet misztériumának biológiai formáit.

És végül látjuk, hogy a vizuális eszmévé tisztult tárgyak hogyan kárpótolják magukat anyagi valójuk elvesztéséért azáltal, hogy képsorozatokban jelennek meg. A sorozat ugyanis – Swierkiewicz Róbert kedvelt formája – epikus műfaj, időbeli és térbeli kiterjedése van, s mozgásának, időbeliségének színtere az emberi képzelet. Tekintetünk vándorlása és képzeletünk mobilizálása teremt síkjukból teret, mozdulatlanságukból mozgást.

Hölgyeim és uraim, érezzék jól magukat a képek kerengőjében.

SZÍN – JÁTÉK

Dulity Tibor kiállítása Kiskunfélegyházán a Szakmaközi Művelődési Otthon kiállító termében.

Ez képtelen vállalkozás. A szó több értelmében is. Képtelen, mert képekről szóban kísérel meg beszélni az olvasóhoz. Képtelen, mert kiállítási megnyitót kísérel meg visszaadni, amelynek írott szövege nem volt, s a technika ördöge arról is gondoskodott, hogy hangzó anyag se maradjon utána. Van viszont egy laza előadás-vázlat, vannak képek, amelyekről szó van, s emlékek, amelyek felébredhetnek a tél fehér csöndjében.

A szakmaközi kihalóban lévő konstrukció. Volt szakszervezeti intézmény, ma pillanatról pillanatra küzd léteért. Túlélését egyelőre a helyi közösségek érdekében végzett munkáját elismerő városvezetés biztosítja. Harmincöt éves fennállását ünnepelte – többek között – e kiállítással. Jögalapot erre három tényező adott, a helyi képzőművészeti közösség, amely közel 30 évig működött az intézmény falai között: az országosan ismert és elismert Holló László Képzőművész Kör. Az intézmény folyamatos és színvonalas kiállító tevékenysége. Az intézmény vezetése, képzőművész közönsége és a kiállító művész között az alakulástól meglévő kapcsolat, amely az évek során barátsággá nemesült.

A kiállító képeivel néhányszor járt már külföldön, sok helyen szerepelt az országban is, jól ismert országos képzőművész közösség szervezőjeként, szülővárosában Bácsalmáson állandó kiállítása van, népszerű az ország, de főképp Bács-kiskun megye képzőművész alkotó táboraiban és helyi közösségeiben művészetpedagógiai tevékenysége okán. Képeinek többségéről eddig a magyar táj, a paraszti élet és környezet köszönt ránk, legtöbbször expresszív kifejezés formában vagyis szimbolikusan, ritkábban vegyes technikával dolgozó elvont képi világgal. Auto-didakta. Túl van a hatodik x-en.

A közönség zömében régi, közelebbi vagy távolabbi ismerősök, akiknek az elmúlt 35 évben szorosabb közük volt az intézményhez és a kiállító művészhez. Az intézmény régi és új közösségeinek vezetői, régi és új fenntartói, pártfogói, a Holló László Képzőművész Közösség, s a velük baráti kapcsolatban lévő Budafoki Képzőművész Egyesület tagjai, a Tiszaalpári Képzőművészeti Alkotótábor szervezői, a kiállító művész által öt éve vezetett Jakabszállási Táj-Kép-Festőtábor alkotói, s az eseményről tudó kiskunfélegyházi és kecskeméti művészek, művészetpártolók. Összesen mintegy százán, százhuszán.

A kiállítás huszonnégy kép. A legkisebb 38,5×25,5 cm, a legnagyobb, 137×161 centiméteres, a „Keletkezés”. Zömében akrilfesték faroston. Színek, vonalak, pontok, foltok kavalkádja. Nincs konkrét, konvencionális jel, ami eligazít. Az egyetlen, ami megkötheti vagy útbaigazíthatja a néző fantáziáját a képcím, amely arról szól, hogy a művész mit érzett – gondolt, amikor az alkotást késznek találta, s a közönség kegyeibe kívánta ajánlani. Sehol egy szembetűnően ránköszöntő út, fa, kerítés, ház, ablak vagy alak. Csak robbanó színcsövák, vagy egy szín tónusainak leheletfinom áttűnései, vagy kontrasztos színek harsány, egymásra kiáltó haragjai. Tárgynélküli művészet ez. A képzőművészetben járatosabbaknak Jackson Pollock jut eszükbe, ha kapaszkodót keresnek. A járatosabbak? Jobb, ha a szívüket kezdik először vallatóra fogni.

Járatosabb vagy járatlanabb a látogató, egyre megy. Aki ismerte a hagyományos dulityi világot, joggal kérdezhetette meg tőlem a kiállítóteremben bolyongva: hol van a házban a Dulity kiállítás?

A megnyitót. Jó előre gyanítottam, de a megnyitót előtti közönség-tétovaságok alaposan meggyőztek arról, hogy a legfőbb ten-

nivalóm segíteni a ráhangolódást, utat találni a megértetéshez. Nem a látogató tehet értetlenségéről. Azt látja, amit megtanult látni. Amit látni akarunk, szokásaink, tanultságunk során van meg határozva. A meglátás, a képalkotás, hagyományosan kiválasztása annak, ami nézni való. Nem véletlen szoktuk mondani, írni, értelmezni: vizuális kultúránk 100–150 évvel maradt le jelen korunktól, de még szóbeli művészeink kifejezésformáihoz viszonyítva is több évtizedes távolságban kullog.

Kép-szín-játék-élet

A kép-jelek most váratlanok, nehezen érthetők. Ha segítségül hívjuk a magyar költészet néhány gyöngyszemét, tán könnyebben indulhatunk el, kapunk kedvet a földtől való elrugaszkodáshoz, sétához a fellegekbe vagy ereszkedünk lelkünk mélyeinek pokolbugyraihoz. Kosztolányit kell idéznem az egyik póluson: „Mostan színes tintákról álmodom. / Legszebb a sárga. Sok-sok levelet / e tintával írnék egy kisleánynak, / egy kisleánynak, akit szeretek. / Krikszkrakszokat, japán betűket írnék / s egy kacskaringós, kedves madarat. / És akarok még sok másszínű tintát, / bronzot, ezüstöt, zöldet, aranyat, / és kellene még sok száz és ezer / és kellene még aztán millió: / tréfás-lila, bor-színű, néma-szürke, / szemérmes, szerelmes, rikító, / és kellene szomorú-viola / és téglabarna és kék is, de halvány, / (...) És akarok még égő-pirosat, / vérszínűt, mint a mérges alkonyat / és akkor írnék, mindig-mindig írnék (...) Oly boldog lennék, Istenem, de boldog. / Kiszínezném vele az életem.”

Kit nem ejtett meg még a színes tinták varázsa? Ki nem adott értelmet, érzelmet, szívet és lelket egy-egy színnek? Ki ne kívánta még szürke reggelen életét színekkel varázsolni boldogabbá, teljesebbé? Ki ne kívánt még aranybetűs levelet küldeni anyjának? Aki már igen, annak kulcsa van e képi világhoz, bátran beléphet a zártnak tűnő kapun.

A másik póluson zengjen a költő óriás József Attila Ódája: „Az örök anyag boldogan halad / benned a belek alagútjain / és gazdag életet nyer a salak / a buzgó vesék forró kútjain! / Hullámzó dombok emelkednek, / csillagképek rezegnek benned, / tavak mozdulnak, munkálnak gyarak, / sűrűg millió élő állat, / bogár, / hínár, / a kegyetlenség és a jóság; / nap süt, homályló északi fény borong – / tartalmaidban ott bolyong / az öntudatlan örökkévalóság”

Ki ne érezte már dadogó létünk sár-aranyát, ellentéteit, harcait és harmóniáit, a szépség hínárját, a jóság csapdait, a pillanatot örökkévalóságát? Aki egyszer is megmártózott már kedvese csillagképeiben, bejárta lelkének, testének napsütött és homályos tájait, aki érezte a lét-dadogást, az már átlépte e képi világ rejtett tartalmait, csak el kell hinnie, hogy amit lát, az igaz.

Hadd idézzem fel Matisse gondolatát: „L'exactitude n'est pas la vérité”, azaz: a pontosság még nem az igazság. Van egy belső igazság, amelyet függetleníteni kell a látvány tanult igazságától. Pontosság e szikrázó színű képeken? De lehet e pontosabban kifejezni a jugoszláviai borzalmakat, mint ahogy a festő teszi itt a „Valahol Európában” I–IV. sorozaton? Támadó, szinte gyász-fekete-kék felesel az élet – a kiömlő élet – vörös igazával a fehér ártatlanság mezején. Tán egy emberi arc döbbségtől fájdalmát véljük látni? Tán egy elképedt fekete madarat? Sűrűlt fényben – s csak akkor, rejtve – a fehér árnyak egy tanyá sziluettjét idézik, s a fal fehérjén csattanó vörös folt radnótis emlékként csorgó vöröslő fájdalom, vagy maga a vér? Kinek-kinek lelke, előismeretei, képi világa, fantáziája szerint. A „Madarak” kép támadó kék-vöröse az éhezés fekete hollós fehér

telét éppúgy idézheti, mint a „Madarak” című Hitschoch-film még a madár is kivájja szemünket.

Hogyan jöhet létre ez az újszerűen értelmezhető képi világ? Mennyire tudatos, vagy mennyire ösztönös, véletlenszerű? A művész előre tudja, mit, miért, hogyan kíván kifejezni?

Az első ilyen Dulity régen érlelődött, s művei között sincs előzmények nélkül. Sokan vannak itt, akik egy jó évvel ezelőtt részesei voltak a Félegyházi Galériában létrejött kiállításnak. Emlékeznek még néhány ott megjelent képre? Az „Itáliai emlék” szürke-türkisz-zöld kompozíciójára, vagy a „Sebzett madár” elvont, mégis könnyen értelmezhető képjelére, vagy a „Fekete lyuk” minden színkavalkádot magához vonzó, elnyelő, egyáltalán nem fekete, inkább zöld-szürke mélységpontjára, amely magába olvaszt és elnyel, mint a fekete lyuk a hozzá kerülő tárgyakat, égitesteket, mint bennünket az élet, mint életünket a körülöttünk lévő színes világ és fellángoló-kihűlő emberi kapcsolataink?

Ezek a képek már mind-mind előzményei az itt feltáruló különleges világnak.

Tudatos hát a művész? Készült erre, és pont erre az alkotásra?

Amikor a „Valahol Európában” sorozat elkészült, már éppen vége felé járt az „első felvonás”, a boszniai háború. Egészen addig dolgozott belül valami, dolgozott az élmény, a hihetetlen, a háború, a testvérháború, a háború itt, az orrunk előtt, szereteteink között – s lehet még máskor is, máshol is... valahol Európában. Dolgoztak az ösztönök? De hogyan jött létre a mű?

Tudatos? Igen. Festék, eszközök, táblaméret előre oda van készítve, semmi ösztön, semmi véletlen. Aztán jött (jelen esetben éppen így történt) egy váratlan élmény: egy hiány, egy űr, egy elszakadás zűrzavaros élmény-érzése, és átszakadt a gát. Egymás után szólaltak meg a lélek mélyén felgyülemlett életérzések, amelyek eddig nem kelhettek életre a képalkotás megszokott jeleivel, mert nincs rájuk kép-szó, és nincs rájuk kép-fogalom.

A felkészülés tudatos, ám az eredmény belülről vezérelt, nem ésszel tudatos.

Kokoschka megfogalmazását kell segítségül hívnom, hogy megkönnyítsem a magyarázatot. Valahogy így, ilyen formán: „a tudatosság olyan tó, amelybe látomások gyűrűznek, és ami ebbe a tóba áramlik, az ellenőrzésünkön kívül esik. Hogy az alakot öltő kép anyagszerű vagy anyagtalán jellegű, hogy figuratív vagy nonfiguratív, az szintén kívül esik az ellenőrzésünkön. Itt a léleké a szó, és a művész nem tehet mást, mint tanúsítja belső látomását. De a látomást az emberi tapasztalat táplálja, mint olaj a lámpát, és a láng olyan magasra lobbán a művész szeme előtt, amennyire az olaj táplálja.

Megkérdeztem Dulity Tibort, ő hogyan látja, hogyan érzi az alkotás ilyen megjelenésének folyamatát. Szerinte Jackson Pollock fogalmazta meg legteljesebben a mű és alkotója közötti kapcsolatot: „Amikor benne vagyok festményemben, már nem vagyok annak tudatában, hogy mit csinálok. Csak bizonyos »ismerkedési« időszak után látom, hogy min vagyok túl. Nem félek változtatni, lerombolni a képet, mert a festménynek külön életet van. Megpróbálok ezt érvényre juttatni. Csak akkor támad zavar, ha elveszítem kapcsolatomat a festménnyel. Más-különbén tiszta harmónia alakul ki, valami könnyű adás és kapás, és a festmény sikerül.”

Könnyű adás és kapás? Persze könnyű, amikor a meleg sárgák özöne melegít bennünket a „Levegő szellemén”, a „Manók táncán” vagy a „Színes tinták” álmáin, amikor a tűzijátékok varázsát, boldog bolondozásainkat idézi a „Karnevál”, a „Káprázat” vagy az „Április elseje” vidám színözöne. De vajon mennyire könnyű kapás vagy adás a „Zúzvara”, vagy a „Tél” megalkotása, megértése, megélése, a fehérék ostroma? Vajon milyen ez a sok-sok árnyalatú fehér, vajon kinek milyen élményt jelent ma és tegnap? És holnap?

Ártatlanság? Halál? Harmónia? Színes színtelenség? Vagy a színek összessége, végtelensége? Káprázatos és bonyolult világ, s színei gyakran sem nem egyértelműek, sem nem egy síkban elhelyezkedők, magukon hordozzák a több dimenzió terét, s a többszólamúságot.

Nézem a „Keletkezés”-t. Úgy tűnik, a kép legalsó rétege egy mélybarna szín, amely ki-kivillan – mindig más-más árnyalati hatással – a rákerülő kacskaringók, pontok-foltok mélykékjei, sárgái, vörösei közül, s maguk a színek is egymáson egy harmadik, vagy negyedik színt villantanak, például a kékek vékonyan a sárgán, a zöld egy árnyalatát alkotják. A táblakép (emlékezettől: 137×161 centiméter) durván kétharmad részében egy nagyobb vörös folt mélykék – alig hangsúlyos-pontjával tán maga az élet. Föld és tenger keletkezése a világegyetem rengeteg felcsapó-egymásbafonódó, egymást kioltó vagy felerősítő tűz-törmelek-ásvány-gázüstökös csóvái közepette? Vagy testünk vérrögéből szabadult spermák ostroma, sejttalálkozások életet hordozó egyesülése? Tán valahogy úgy. Másnak – volt ki ezt mondta – a madarak röptét idézte életet adó tengerek felett, megint másnak tűzijátékok boldog, ünnepi elszabadulását. Így a jó.

Az adás és kapás a befogadó szempontjából úgy teljes, ha fantáziáját a kép nem megköti, hanem felszabadítja.

Kérdés persze, hogy mertünk-e, tudunk-e felszabadulni? Merünk-e, félünk-e? Nézzük-e a „fecsegő felszínt”, tudjuk-e, hogy „hallgat a mély”? Milyen is a mi világunk? Hol van már a klasszikus ember nyugodt és derűs művészete, nyugodt és derűs világa?

Információink és konfliktusaink immár világ- és világegyetem méretűek. Bűneink megszámlálhatatlanok, képpel, szóval már alig leírhatók. Ám alig kifejezhetőek küzdelmeink a jóért, szépért, humánusért, emberi kapcsolatainkért, a világűr-méretű magunkra maradottságban alig leírhatók harcaink a derűért és nyugalomért.

Miközben világunk nyugtalanító és félelemmel teli, a ma művészete is nyugtalanító és félelemmel teli. „Nem félünk a farkastól” – utal a képcím az azonos című filmre. S a pasztell-zöld harmónia foszlányain ott küzd a képen a kék hidege, sötétbe húzó-vonzó ereje, s a vörös lázadása. Küzdelem: színeké, formáké, emberé. Küzdelem az öregség, a betegség, a halál ellen, a megértésért, a harmóniáért.

Min múlik, hogy létrejön-e a festő sikerélménye, a tiszta harmónia, a könnyű adás és kapás, „a festmény sikerült” belső, szent meggyőződése? Min múlik, hogy mi nézők az ismerkedés szakasza után felszabadultan tudjuk, merjük követni az alkotót? Ebből a szempontból az alkotás vitalitása, életteli-sége döntő kritérium. Az alkotó úgy érezte, a létrejött alkotások kifejezik elképzelését, akaratát, úgy érezte, „a festmény sikerült”.

Zaklatott, bonyolult világunk érzelmi indulatokkal, gesztusokkal jól kifejezhető. A kép-nézőn is múlik, hogy az alkotás gesztusait megérti-e, fel tudja-e szabadítani magát a hagyományos kép, hagyományos képnézés konvenciói alól. Ha tudja, hogy ez szükséges lépés a képek megértése felé, s hajlandó e lépést megtenni, akkor eldől, hogy e képek vitalitása, életteli-sége létrehozza-e majd az alkotó és befogadó kapcsolatát. A festmény valóban sikerült-e?

Remélem segítségükre voltam az első lépés megtételében. S ajánlom szíves figyelmükbe e kiállítás anyagát, mert a magam részéről úgy érzem, érdemes megdolgozni érte. Gondolják meg: ha egy művész, túl a hatodik x-en, eddigi alkotásaitól merőben eltérő stílussal jelentkezik, sőt, ha azt ígéri, hogy egy-két év múlva újabb mondanivalója lesz holmi faktúrákról és arcokról, álarcokról, emlékekről: nélkülözheti-e a vitalitást és életteli-séget? S ha nem nélkülözheti, annak nyoma kell, hogy maradjon az alkotáson.

Döntsék hát el: a festmény valóban sikerült-e?

„VAN AKI FEST, ÍR – MI ZENÉLÜNK A SAJÁT ÖRÖMÜNKRE”

Beszélgetés Takács Györggyel, a miskolci Altamira együttes tagjával

– Hogyan és mikor alakult meg a zenekarotok?

– A zenekar a gimnáziumi éveink alatt szerveződött Miskolcon. A Kilián György Gimnáziumban alakult egy elődzenekar 1993-ban, az Altamira 1995. decemberében jött létre. En egy újjáalakulási stádiumban, egy évvel később, 1996-ban csatlakoztam. Az Altamirát Ságodi László alapította, tehát tagcseréket, stílusváltásokat követve kristályosodott ki az együttes mostani arculata. Nyugodtan mondhatom, hogy az Altamira a létét Ságodi Lászlónak köszönheti, aki hittel, mindig újult erővel vágott neki a munkának, a szervezésnek. Ahogy már említettem, a tagok kísérleteztek egyéb formában is a zenéléssel. Ságodi László korábbi zenekara, a Siva, s az én duóm, a Münchhausen báró nevű project, mellyel korábban próbálkoztam, egy-egy állomást jelentett a mai zenei stílusunk kialakulásához.

Az együttest Altamira névre kereszteltük. Már a névválasztás is a középkori sejtelmességet idézi, mind a spanyolországi barlang, mind Stendhal Vörös és feketéjének hatására.

– Eddig két demo felvételek jelent meg, az *Absolving* és az *Endless Nightfall*. Sötétségükben, misztikumukban hasonlóak, drámai mondanivalójuk különböző.

– Igen. Az *Absolving* 1997 tavaszán született meg, vendégzenészek – basszusgitar, hegedű, furulya – közreműködésével. A témát a spanyol gróf, Altamira rejtélyes története adta, akinek sötét várában fiatal lányok titokzatos módon tűntek el. Megpróbáltuk megjeleníteni mind a szerelmet, az erotikát, mind a halált, az elmúlást.

Mostani felvételünk, az *Endless Nightfall* – melyben egy kisebb baráti kórus is szerepel – dalgyűjtemény az elidegenedésről, a lebegésről, jóslatokról. Érződik rajta a tavaszi bükkfa illata, az éjszakákon át nyúló beszélgetések, elmélkedések mélysége. Hangulatainknak, legbensőbb érzéseinknek a tükre. „Álmunk sivatag / Érett magány / S majd belevérzünk / Vágyaink alkonyán.”

– Hangulatokról, benyomásokról esett szó, hogyan születnek a szövegeitek és miért angolul?

– Egyik társunk, Farkas Gábor írja a verseket, amelyek az angol fordítás során dalszövegekké alakulnak át. Igyekszünk hűek maradni az eredeti szöveghez, és az angol nyelvet a ritmusával együtt jól felhasználni. A vers lényegi mondanivalója, a sorok közötti üzenet nemvész el. Úgy érezzük, hogy az angol nyelv alkalmasabb a gondolataink zenei nyelven történő megszólaltatására, de természetesen kazettáinkon mindenütt magyarul is olvashatók a szövegek. Koncertjeinken bízunk benne, hogy a zenén keresztül megértés felelteti a nyelvi nehézségeket.

– Milyen a fogadtatása a zenéteknek Miskolcon, illetve országszerte?

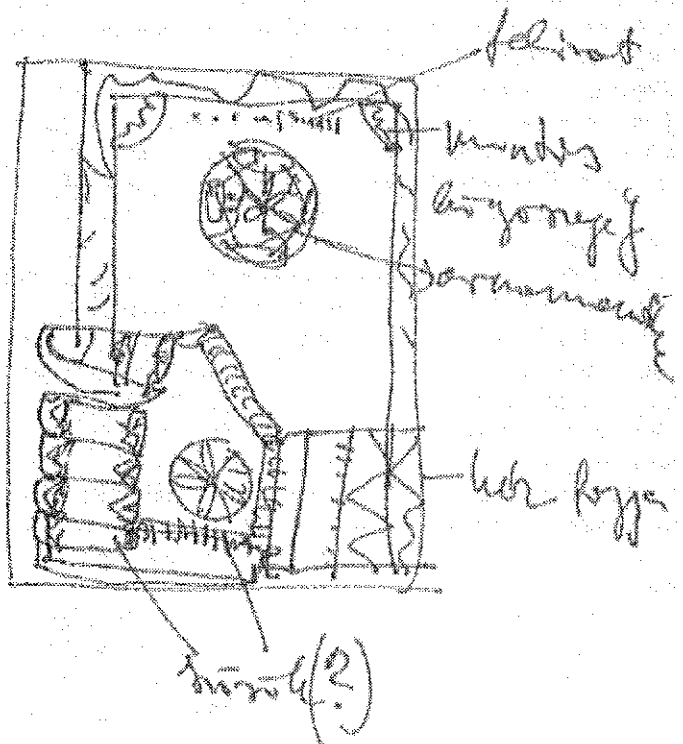
– Ez nehéz dolog. Demo felvételeinket több helyre elküldtük, többé-kevésbé építő kritikákat, illetve rengeteg levelet kaptunk. Így próbálunk országszerte ismertté válni, bár az a réteg, amelyik a mi úgynevezett underground zenénket szereti és érti, meglehetősen szűk. Annak ellenére, hogy Miskolc, Kazincbarcika kohóvidék és itt könnyebben található értő fülek, a mi „földalatti” zenénk, nagyon kevesen tartják a vállalkozásunkat izgalmasnak, értékesnek. Nehéz betörni a köztudatba. És a sikerünk nem csak a tehetségünkön, hanem anyagi és ismeretségi viszonyokon is múlik.

– Mindezt hallva megkérdezném, hogy mi motivál egy ilyen fiatal zenekart egy ilyen kilátástalan helyzetben?

– Az underground zene mindenütt a világon egy nonprofit vállalkozás, ha szabad így mondanom. Koncertjeinket mi is ingyenesen adjuk, önerőből küszködünk, esetleg pályázatokon tudunk valamiféle pénzhez jutni. Nálunk a zenélés: önkifejezés, van aki fest, ír – mi zenélünk. Egyetemi tanulmányaink mellett így próbáljuk levezetni, feldolgozni a bennünk munkálkodó feszültségeket. Nem követjük a divatot, saját ízlésünk szerint formáljuk magunkat. Érdekes ez az ellentmondás, részben szeretnénk valamiféle elismertséget kivívni magunknak, részben ódzkodunk mindenfajta profizmustól, mert úgy érezzük, elveszítenénk az értékeinket. Most gondolatokat, hangulatokat jelentünk meg, ehhez merítünk a klasszikus zenéből és irodalomból is. Saját örömünkre zenélünk, s ha ez a belső kiegyensúlyozottság felborul, már nem működhetünk tovább.

Jelenleg az ország különböző részein járunk egyetemre, így igazi munkára csak nyaranta kerül sor, addig érlelődnek az újabb szövegek, dallamok. Hiszünk abban, hogy a távolság és az idő nem csorbít a lelkességünkön, s hogy a zene szeretete, a saját hangszerünkön való játék élvezete továbbra is motiválni fog bennünket.

Zöld Krisztina

SZALON A KORTÁRS MŰVÉSZETÉRT

„Ha az ember képes megtalálni az értékeket saját kultúrájában és egy másik nemzet kultúrájában, nagyobb lesz a tisztelet és a megértés, kevesebb a rombolás és lakhatóbbá válik a világ, amiben élünk.”

Gáll Arielle Bidoul és Gáll Gregor művészpár új herceg-halmi házukban láttak vendégül, hogy a SAB Art Szalon történetéről meséljenek. Második közös otthonuk nem véletlenül viseli a „Művészetek Háza” nevet. Gregor kisebb és nagyobb méretű bronzszobrai, kiplasztikai és grafikai, Arielle édesanyjának festményei minden szabad helyet betöltenek. Külön kisteremben Arielle elektromos és hagyományos zongorája – magánkiadású kazettáján mindkét hangszeren játssza saját szerzeményeit, leginkább Bartók Mikrokozmoszaihoz hasonló, varázslatos hangulatú etüdjeit. A kottaállványon már a következő „feladat”, Weöres és Ady verseiből születő dalok vázlatait látom.

A művészeti szalon története a házaspár első lakásához kapcsolódik. 1993-ban az akkor 22 éves belga zongoraművésznő egyéves posztgraduális ösztöndíjjal Budapestre érkezett, hogy a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán fejlessze tovább zenei tudását. Belgiumi és olaszországi tanulmányok után Kodály országának zenei hagyományai vonzották. Az első néhány hónapban egy magyar családnál lakott albérletben. Mindenkiel kereste a kapcsolatot, aki a környezetébe került – a zenei hagyományokat az emberek mindennapi életén keresztül is meg akarta érteni. Három hónap alatt megtanult magyarul.

– Hamar kiderült, hogy itt fogok maradni Magyarországon. Egyszerűen azért, mert jól érzem itt magam – idézi fel a döntés időszakát. – Elhatároztam, hogy veszek egy kisebb lakást. Azután kiderült, külföldiek nem vásárolhatnak ingatlant Budapesten. Kénytelen voltam egy betéti társaságot alapítani, hogy mégiscsak lakáshoz juthassak. Ennek kellett valamilyen profilt adni, kézenfekvő volt a kulturális tevékenység. A bt-nek a továbbiakban semmi szerepe nem volt, de akkor már azt gondoltam: egy nagyobb lakást keresek, amelyben tényleg szervezhetek kulturális rendezvényeket, összejöveleket.

A Bartók Béla út 51. számú ház egyik harmadik emeleti lakása volt az első, amit megnézett. Majd hosszas keresés után végül mégiscsak emellett döntött. Kiderült: a két hatalmas egybenyitható szoba ideális koncertterem, a harmadik pedig kiállítás rendezésére alkalmas. Arielle beköltözött a félreeső kisházba, s miközben két iskolában tanított, maradék idejében pedig magántanítványjaival foglalkozott, elkezdte megszervezni művészismerőseit.

1994. októberében indult a szalon. Havonta más képzőművészeti kiállítás, kéthetente vasárnap pedig koncert és állófogadás várta a vendégeket. Arielle már a kezdetekben úgy tervezte az eseményeket, hogy a különböző művészeti ágak egymással összefüggésben jelenjenek meg, egymás hatását erősítve. A kiállítás-hoz illeszkedett a koncert, a színek és hangulatok az ételekben is kifejeződtek. Arielle ugyanis az ételkészítést is művészetnek tekintti, melyben szívesen kiéli alkotókedvét. Makrobiotikus alapú ételkülönlegességek esztétikus elrendezésben – ez az, amit a család „Arielle-iánus konyhának” nevez. A szalon közönségét mindig megvendégelte az alkalomra összeállított specialitásaival. A képzőművészeti, zenei és gasztronómiai élmény együttes megjelenése és egymásra hatása: kezdetektől ez jelentette a szalon filozófiáját. Ahogy a szórólapok hirdetik: „Ez a látható, hallható, tapintható, ízlelhető művészet. Egy egészséges életmód értékes szellemi és testi táplálékokkal.” Ahogy az emberek, úgy a külön-

böző művészeti ágak között is párbeszéd jön létre, az egyik által felkeltett élmény segíti a másik befogadását.

Arielle az első rendezvény előtt egyszerűen csak szólt mindenkinek, akit ismert. Szóbeszédben terjedt az összejövetel híre. Jöttek barátok, ismerősök és idegenek. Mindenki számára nyitott volt a szalon, bárkit szívesen látott a háziasszony. Az emberek pedig jöttek, mert kíváncsiak voltak, mit is akar ez a belga lány.

– Az volt a célom, hogy a művészettel való találkozás feloldja az embereket, művészeti élménnyel gazdagodjanak és közben jól érezzék magukat, ismerkedjenek, beszélgessenek egymással. Kezdetben én is ugyanúgy voltam jelen, mint bárki a közönségből. A háttérben maradtam, figyeltem, hogy jó legyen a hangulat. Egy idő után megváltozott a szerepem, mivel az emberek meg akartak ismerni. „Te is művész vagy, miért nem játszol?” – kérdezték. Egy ismerősöm megkért, szerezzek zenét egy színdarabhoz. Azután megzenésítettem a francia nyelvű verseit, amit bemutattam a szalon közönségének. Egyébként pedig leginkább improvizációkat adtam elő. *Marosfalvi Imre* hegedűművész hallott erről, megkeresett, volna-e kedvem ahhoz, hogy együtt zenéljünk. Őt is az improvizáció érdekelte. Ezután rendszeresen léptünk fel együtt. A szalon előadásain szokássá vált, hogy a kiállított képek, szobrok közül a közönségből valaki választhatott és mi annak a hangulatát, mondanivalóját a zene nyelvén is megfogalmazzuk egy-egy rögtönzésben. De nem csak műalkotást, hanem bármilyen témát lehetett kérni tőlünk.

Arielle nevetve meséli, hogy egyik alkalommal művészbártaik meg akarták tréfálni őket. Olyan zeneművet kértek, amelynek címe: „Budapest kukái”. A két zenész komolyan vette a kérést, rövid gondolkodás után előadták a zeneszámot, melyben kukák fedele csapódott, macskák nyávogtak. Hatalmas siker volt, barátaik közül máig sokan emlegetik.

– Eleinte úgy terveztem, három hónapig csinálom. Ennyit adtam magamnak és a szalonnak. Azt gondoltam, jó játék lesz. De a három hónap alatt kialakult egy viszonylag állandó, 50-60 fős társaság, akik mindig hoztak magukkal ugyanennyi alkalmi vendéget. Működött a dolog, és mindenki azt mondta: folytatni kell.

Kéthetente vasárnap voltak az összejöveledek, a kiállításokat egy hónapig lehetett megnézni. Hogy mikor? Hát bármikor. Hétköznap is bárki becsöngethetett. Az sem volt akadály, ha a háziasszony éppen nem volt otthon: a szomszéd beengedte a látogatókat. A szalon fénykorában állítólag nyolc-tíz kulcs keringett a városban Arielle lakásához, aki mindig hagyott az asztalon teát, süteményt a vendégeknek. Jó érzéssel gondolt vissza arra, hogy soha semmi nem tűnt el a lakásból.

Kiállítás, koncert, száz-százhusz ember megvendégelése... Mindezt Arielle a tanítással keresett pénzből finanszírozta. Később sem volt belépőjegy, egy perselybe dobta be mindenki azt az összeget, amivel hozzájárult a szalon fenntartásához, de voltak, akik a szervezésben és a vendéglátásban segítettek.

A szalon életének, Arielle szervezőmunkájának kimagasló eseménye volt „A Kortárs Művészetért” nemzetközi vándorkiállítás.

– Miután Magyarországra érkeztem, kapcsolatba kerültem a Belga Nagykövetséggel. Láttam, hogy nem nagyon pezseg az élet a magyar-belga kulturális kapcsolatok terén. Felajánlottam, hogy szerveznék valamit, mivel mindkét országban sok művészt ismerek – meséli. – Elkészítettem a vándorkiállítás tervezetét, majd megszereztem hozzá a belga, francia és magyar kulturális minisztériumok támogatását.

A vándorkiállítás majdnem két év szervezőmunka eredményeképpen Magyarországon mutatkozott be először 1995. szeptember 8–24 között, három budapesti galériában és a SAB Art Szalonban, vagyis Arielle lakásán. A három országból tíz képzőművész, festők szobrászok és egy textilművész mutatta be alkotásait. A kiállítást két koncert egészítette ki a Múcsarnokban. *Pompe Urska* szlovén zeneszerző műveit játszották a három országból érkezett zenészek, énekesek. Az egyik zeneszámhoz az Operaház két táncosa, *Venekei Marianna* és *Egerházi Attila* erre az alkalomra készített saját koreográfiájukat adták elő. Ilyetű forrásként *Márkus Péter* szobrait használták, így lett táncdarabjuk Pygmalion-történet.

– A kortárs, absztrakt művészet a közönség számára gyakran nehezen „fogyasztható”. De ha együtt jelennek meg a dalok, zeneszámok, versek, festmények, grafikák, szobrok és textilek, felerősítik egymás hatását, az egyik segítségével könnyebb megérteni a másikat. Olyan ez, mint ahogy a kamarazenében egymással beszélgetnek a hangszerek. Ezért is választottuk a vándorkiállítás mottójául: „Egyik művészeti ág a másikért.”

– A szervezés egyik szakaszában veszélybe került az eredeti terv. A probléma az volt, hogy csak a kiállítás szállításához kaptam állami támogatást, arra már nem volt pénz, hogy a koncertet és az előadást kivihessük Franciaországba és Belgiumba. Úgy éreztem, az üzenet lényege veszik el így – meséli Arielle. – Azt mondtam, csináljuk meg egyelőre Magyarországon az eredeti elképzelés szerint a teljes programot, azután majd meglátjuk. Bízattam a másik két helyszín programszervezőit, próbáljanak kitalálni valamit az ottani művészekkel egy, a budapestihez hasonló előadás létrehozásáért. De elhatároztam: a magyar koncertről és előadásról készítünk egy video-felvételt, amit elküldünk a kiállítással. Olyan felvételt akartam, amely meg tudja mutatni a különböző művészeti ágak közötti élő kapcsolatot. A filmesek azonban, akikkel beszéltem, nagyon sok pénzt kértek és kész forgatókönyv alapján akartak forgatni. Én pedig olyan alkotótársat kerestem, aki képes saját ötleteit, látásmódját, személyiségét hozzáadni ehhez a témához.

Arielle ekkor ismerte meg Gregort, aki egy szobrászbarátjának segített berendezni a kiállítását a szalonban. Neki tetszett a feladat.

– Végül teljes egészében én készítettem a videofilmet. Én voltam a rendező, az operatőr, a szerkesztő – veszi át a szót Gregor, akinek nem ez volt az első találkozása a filmmel. – Nekem „belső” filmes múltam van. Apám, Szabó István filmesztéta, aki filmklubokat, művészeti kollégiumot vezetett Pápán, ahol felnőttem.¹ Tizenhárom éves koromtól jártam ezekre az előadásokra. Valamikor filmrendező akartam lenni, rengeteg filmes szakkönyvet olvastam és gyerekkorom óta játszom látványokkal, térélményekkel. Három évig dolgoztam a televízióban, ott is ragadt rám valami.

A film elkészült, a vándorkiállítás pedig nem csak Budapesten, de a francia és belga közönség előtt is sikert aratott. A SAB Art Szalon pedig újabb programokkal bővült. Továbbra is havonta változó kiállítást láthattak és kéthetente koncertet hallgathattak az érdeklődők. Ezen kívül Arielle szolfézs oktatást, zongora és egyéb hangszeres képzést indított, zenei, művészeti nyári táborokat szervezett gyerekeknek és felnőtteknek. Zenepedagógiai ötleteit olyan tanfolyamokban valósította meg, mint „francia és magyar nyelvtanítás a zenén keresztül”. Kialakított egy módszert a testi és szellemi fogyatékosok zeneterápiás

fejlesztésére. A szalon eseményeit pedig már nem csak színes fotók, hanem videófelvevételek sorozata is dokumentálta, Gregor jóvoltából, aki Arielle társa lett a művészetben és az életben egyaránt.

– Mikor elhatároztuk, hogy összeházasodunk, nekem tudomásul kellett vennem, hogy „feleségül veszek” egy működő közművelődési intézményt is – emlékszik Gregor. – Ez nem esett nehezemre, mert mindig úgy éreztem: valamilyen módon minden emberrel összetartozom, senki és semmi nem idegen számomra. Vállaltam, ami ezzel a szalonnal együtt járt.

A hátsó kisterem lett a szobrásműhely, a kiállításokat ezentúl a koncertteremben rendezték. Működésében pedig újdonságot hozott egy különleges rendezvény. Arielle egyik ismerőse Szíriában volt ásatáson. Mikor hazajött, felvetette: a gyűjtött anyagot érdekes lenne kiállítani a szalonban. Ekkor jött az ötlet, hogy a kiállítás kapcsán Szíria kultúráját kellene megmutatni. Arielle felvette a kapcsolatot a szír követséggel, akik támogatták a rendezvényt. További kiállítási anyagot, előadót biztosítottak. Egy étterem segítségével szír ételeket szolgáltak fel a vendégeknek. Sokan családdal együtt eljöttek a követségről. A magyar közönség számára igazi kuriózum volt a szír kultúrával való találkozás.

Az ismerősök közül többen felvetették: ha szír est már volt, akkor kellene rendezni egy izraeli kultúrát bemutató rendezvényt is.

– Miért ne? gondoltuk. 1996. novemberében egy fantasztikus programot szerveztünk az izraeli nagykövetség és a magyar-izraeli baráti társaság segítségével, „Művészi intuíciók Izraelről” címmel. A kivételesen másfél hónapig nyitva tartó fotókiállítás díszletei között fellépett *Jotam Kohen* énekes, főrabbi tartott előadásokat. Az ételeket kóser éttermek biztosították. A házaspár a szervezőmunkáért, a rendezvény megvalósításáért a „Jeruzsálem 3000” oklevelet kapta Ehud Omertől, Jeruzsálem polgármesterétől.

Ezt követte még hasonlóan szervezett svéd és német program. Az előkészületekbe mindig bevonták az érintett nagykövetséget és a magyar baráti társaságot. A szalonra közben felfigyelt a média, újságcikkek, tévé- és rádióriportok készültek. Támogatók is egyre többen jelentkeztek, de a betéti társaság nem alkalmas arra, hogy adományokat fogadjon. A szalon működtetésére, kulturális programok szervezésére az alapítványi forma a legmegfelelőbb. Ezért 1997. tavaszán Arielle és Gregor létrehozta a „Művészet az Életért, Élet a Művészetért” Alapítványt.

Közben a Bartók Béla úti lakás kereteit kezdték kinőni. Főleg a szobrásműhely számára volt alkalmatlan a hely a koncert- és kiállítóterem szomszédságában. A házaspár döntés előtt állt: elhatározták, hogy eladják a Bartók Béla úti lakást, befejezik Gregor megkezdett építkezését Herceghalomban, és az új házban folytatják a szalont. A rendezvények sora még ekkor sem szakadt meg. 1997. novemberében az V. kerületi Nádor Galériában hat napos jótékonyági összejövetelt szerveztek, minden este más műsossal. A helyszín nem véletlen, a galéria a Belvárosi Művészek Társaságáé, amelynek Gregor egyik alapító tagja. A koncertek mellett diavetítéssel egybekötött előadásokat hallhatott a közönség. Újságokban hirdették meg a rendezvényt, a nézőtér minden este megtelt a környékbeliekkel és ismerősökkel.

Azóta megépült a herceghalmi ház². Nincs benné akkora tér, mint a régi lakásban, de kisebb összejövetelek lebonyolítá-

¹ A pápai művészeti kollégiumról a Szín 3/6 számában jelent meg Máttyus Aliz cikke *25 éve volt az a legendás Művészeti Kollégium a Pápai Pedagógus Művészeti Házban* címmel.

² A Művészetek az Életért, Élet a Művészetért Alapítvány címe: 2053. Herceghalom, Thallóczy u. 3.; Mobil: 06-30-9194003; tel./fax: 06-23-319098

sára alkalmas. A házaspár tudja: Herceghalom messze van Budapestről ahhoz, hogy egyszerre sok embert sikerüljön odacsábítani. A szalon azonban hiányzik nekik, de főleg mindazoknak, akik az évek során az állandó közönség tagjai lettek.

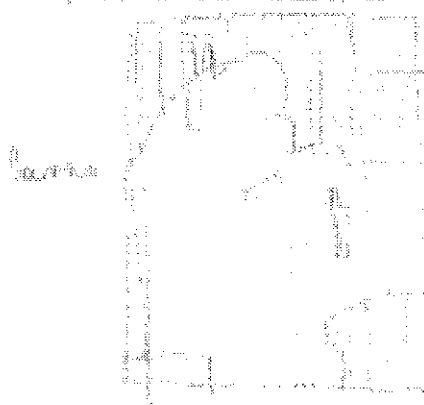
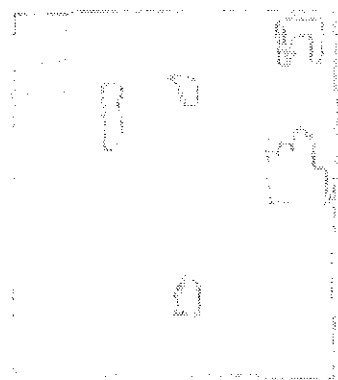
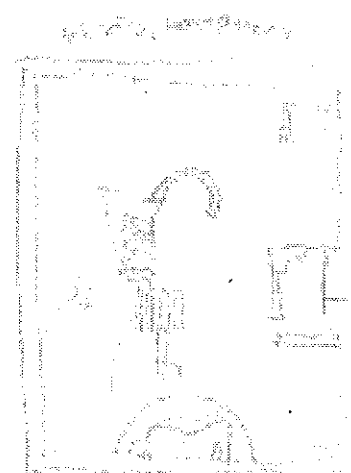
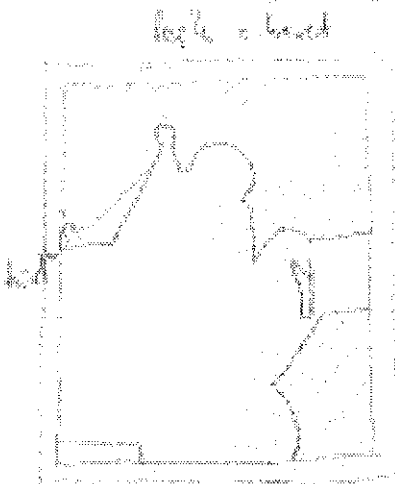
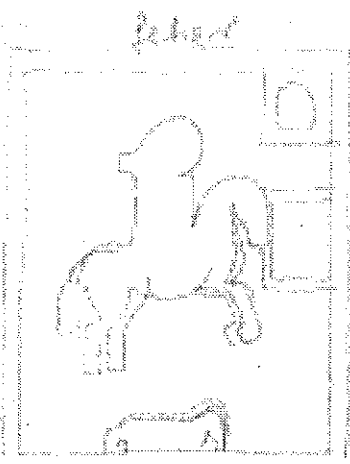
– Ha valamiről bebizonyosodik, hogy jó volt, hogy a megszűnése nagyon nagy hiányt hagy maga után, akkor meg kell találni a módot a folytatásra – vélekedik Gregor.

A fiatal házaspár most azon dolgozik, hogy a főváros szívében, az V. kerületben létrehozzon egy „minta szalont”. Ez kiinduló pontja lehet egy szélesebb körű mozgalomnak, mely terveikben a „Polgári Művészeti Szalonok Szövetsége” címet kapta. Ehhez egy nagy, berendezett lakásra lenne szükség, amelyben otthonos hangulatot lehet kialakítani, hiszen ez volt a legfontosabb varázsa a Bartók Béla úti SAB Art Szalonnak. Az anyagi feltételek megteremtésére már kaptak ígéretet az V. kerületi önkormányzattól, ahol őszől Gregor is tagja a képviselőtestületnek. Állami, önkormányzati támogatásból és szponzori pénzekből működtetnék az intézményt. Itt lehetne folytatni, ami abbamaradt, de a korábbinál több funkcióval. Az új szalon legfontosabb szerepe az lenne, hogy mindazok, akik akár Budapesten, akár vidéken hasonló rendezvényeket szeretnének létrehozni – a saját lakásukban, vagy egy művelődési házban –

működés közben láthassák a szalont, ellessék a műhelytitkokat, ötleteket merítsenek.

– Szeretném, ha mások is megpróbálkoznának ezzel – mondja Arielle. – Szerintem vannak olyan emberek, akik örülnének, ha néha-néha ilyen összejövetelre invitálhatnák ismerőseiket a lakásukba. Biztos, hogy sokan vannak, akik kedvet éreznek ilyesmihez és személyiségük erejével képesek megmozgatni a környezetüket. Nekik szeretnék segíteni, továbbadni az évek alatt kialakult tapasztalatokat. Terveink szerint a minta szalonban rendezett programokat, előadásokat elvinnék az ország bármely részébe, ahová meghívják bennünket. Az V. kerületi szalonban pedig folyamatosan zajlik majd az élet, előadások, viták, beszélgetések művészekkel, alkotókkal, kiállítások, kamarazenei koncertek, tánc- és irodalmi estek várják majd a közönséget.

Törzsvendégek, éves bérlettel, neves művészek és közéleti személyiségek támogatása, közreműködése, jól képzett munkatársak, hatékony szervezőgárda, országos turnék, mecénások – ezek pedig már a jól működő belvárosi központról szóló tervek. Mindennek háttérben pedig a házaspár hite áll, mely szerint a művészet képes létrehozni emberi kapcsolatokat, közösségeket, megváltoztatni az életet és lakhatóbbá tenni a világot, amiben élünk.

A HELYISMERETI KÖNYVKIADÁS UTÓBBI ÉVTIZEDE PÁPÁN, A JÓKAI MÓR VÁROSI KÖNYVTÁRBAN

Mai átalakuló világunkban fontos, hogy egy-egy település lakosai ismerjék azt a múltat, amelyben elődeik éltek. Kötődjenek településük és környékének történetéhez. Ezt az ismeretet általában nem lehet országos kiadványokból, történelemkönyvekből megtanulni, hiszen ritka kivételtől és néhány településtől eltekintve, az ország egyes helységei nem voltak a magyar történelem sodrásának középpontjában.

Úgy gondolom, ha Magyarországon egy polgári demokratikus országot építünk, akkor annak fontos sajátossága az emberek kötődése lakóhelyükhöz. Ráadásul a polgári létformának egyik legfontosabb jellemzője, hogy az emberek ismerik múltjukat. Példákat, példaképeket tudnak onnan meríteni az életükben adódó könnyebb vagy nehezebb helyzetek megoldásához.

Mivel az elmúlt évtizedekben nem volt mindig egyértelmű a fenti kapcsolat eredményes ápolása, úgy vélem, hogy most kiemelkedő hangsúlyt kell helyezni erre. Mind a pozitív példaadásnak, mind a szűkebb haza szeretetének, a lokálpatriotizmusnak erősítése megnyilvánulhat a település, a város, és az ott élt emberek történelmének ismeretében.

Magyarország XVIII. századi előzmények után a múlt század derekától kezdett fellendülni a helytörténetírás. Pápán fontos szerepet játszottak ebben – mint általában a város kulturális életének alakításában – a Református Kollégium és a Bencés Gimnázium diákjai és tudós tanárai. A városban korán megindult a hírlapirodalom, amely nemcsak az irodalmi életnek, hanem a várostörténetnek is bő teret, publikációs lehetőséget biztosított.

Ösztönzően hatott a tudományos szellemiségre a pápai Református Főiskola, amelynek egyháztörténeti tanszéke sok kiváló helytörténész számára jelentette előadások, és újabb cikkek, könyvek megjelentetésének lehetőségét. Ugyanezt segítette elő a pápai Jókai Kör tevékenysége is, amely a várostörténet monografikus feldolgozása szempontjából ösztönzője volt a tevékenységnek.

A századforduló és a harmincas évek kiteljesedése után megdőbbsé vált az a kényszerszünet, amelyet a hatalom erőltetett Pápára, a polgári városra: először az önálló sajtóorgánumok hallgattak el, majd megszűnt a megyei napilap mellékleteként szombatoként megjelenő Pápai Napló is. Ugyanez a sors várt a pápai nyomdákra, amelyek még az 1948 előtti koalíciós időkben is virágoztak, majd a Veszprémi Nyomda Vállalat telephelyévé degradálódtak. A városban meglévő, a háború előtti időben korszerűnek számító nyomdagépek fokozatosan elavultak, az itt felhalmozódott emberi tudás pedig szép könyvek, igényes kiadványok helyett tömegével gyártott úrlapokat, bárcákat és egyéb ügyviteli nyomtatványokat „termelt”. Az a kevés könyv, brosúra, ami a nyomdából kikerült, messze nem érte el a kor színvonalát. (Hol voltak már a harmincas évek, amikor egymás után két évben is a legszebb tipográfiájú könyv a pápai Főiskolai Nyomdából került ki.) A pápai nyomdászat sem tudásban, sem technológiában nem tudott lépést tartani a kor színvonalával. Természetesen ezért nem elsősorban a nyomdászok hibáztathatók, hanem a kor, amely rettegve félt az önállóság legkisebb jeleit mutató helyi kiadványokat is.

A nyolcvanas évek társadalmi erjedése szülte meg városunkban az első – ugyan még központi akarat által vezényelt – de hamarosan az önállósodás útjára lépő sajtóterméket, a Városi Tanács Híradóját, amely a jelenleg is megjelenő városi újság, a Pápai Hírlap jogelődje lett. Ebben a lapban kaphattak helyet először a város újrainduló (vagy fiókok mélyén meglévő) helytörténeti kutatásának eredményei.

A Hazafias Népfront Megyei Bizottsága kiadásában (1986-ban) komoly ösztönzést jelentett a Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok XII. kötete, a „Pápai különszám”, amelyben tanulmányok sora bizonyította a meglévő igényeket és tenni akarást.

Ugyanebben az időben jelentek meg a pápai Református Tudományos Gyűjteményekhez kötődő kiadványok, amelyek az eddig bezárt és bezárkózott intézmény első kitörési kísérletei voltak. Az évtized végétől jelentkeznek mintegy két évente egy-egy számmal a Pápai Múzeumi Értesítő, amely tudományos igényességgel, de elsősorban a régészet oldaláról megközelítve nyújt publikációs lehetőségeket a kutatóknak. Sajnos a megjelent írások között túlsúlyban vannak a szűkebb szakmai közönségnek szóló, és nem közvetlenül a városunkhoz kötődő írások.

Ahogy megnyílt a lehetőség az egyesületi élet újraindítására, újjáalakult a pápai Jókai Kör. Majd a tudományos kutatással foglalkozó városi és Pápáról elszármazott értelmiségiek megalakították a Pápai Művelődéstörténeti Társaságot. Mindkét egyesület több tudományos igényű kötetet jelentetett már meg. Míg a Művelődéstörténeti Társaság konferenciáinak, felolvasóüléseinek anyagát adja közre egy-egy kötetben, addig a Jókai Kör egy-egy téma monografikus igényű feldolgozását tekinti fő feladatának. Kiadványai közül a pápai katonai ejtőernyőzés történetét bemutató kötetnek most készül a harmadik kiadása.

Mindezekhez a publikációs-, kutatói elképzelésekhez szerencsésen társult a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár tudatos törekvése, amellyel egy szerény, de önálló tevékenységre képes nyomda megteremtése volt a célunk.

A nyolcvanas évek végén a kulturális kormányzat egyre inkább világossá tette, hogy a továbbiakban nem akarja, és nem tudja finanszírozni a kultúra, ezen belül a könyvtárak fejlődésének, vagy legalábbis szinten tartásának költségeit. A könyvtári szak-sajtóban ekkor jelentek meg az első publikációk arról, milyen „pénzszerozó” tevékenység nem idegen a könyvtárhoz. Közülük talán a könyvterjesztés lett volna még szimpatikus számomra, de sajnos intézményünk fullasztóan szűk térbeli lehetőségei erre nem nyújtottak teret. Így esett a választás a nyomdászatra, amely nem idegen a könyvtől, a könyvtárhoz, ugyanakkor lehetőséget is biztosít a nyiladozó demokráciában önmagukat megfogalmazni akaró emberek és szervezetek publikációs és szóróanyag igényeinek kielégítésére. De a könyvtár egyedi fejlesztéséhez szükséges jövedelemforrás lehetőségét is biztosítja a nyomtatványok, szórólapok, könyvek, újságok elkészítése révén.

Első kísérletünk 1987-ben, még komoly engedélyeztetési procedúra után egy „mini könyv” volt, amely a város rövid, többnyelvű leírása mellett grafikákat tartalmazott Pápáról. A könyv sikere szülte második kiadványunkat, a pannonhalmi Bencés Főapátsággal közösen kiadott Pannonhalma mini könyvet, Andruskó Károly művészi miniatűr metszeteivel.

Innen már csak egy lépés vezetett a hiányzó történeti monográfia kényszerű pótlására, a Kapossy Lucián-féle „Pápa város egyetemes leírása” című kötet reprint kiadásáig. Ezt már alapként lehetett tekinteni, ezzel már lehetett menni a tanácshoz és önkormányzathoz, megfelelő felkészültségű tudósokhoz, hogy városunk is készítse el történetének huszadik század végi összefoglalását. Így született meg a Tanulmányok Pápa város történetéből 1–2., dr. Kubinyi András főszerkesztésében, neves szerzőgárda közreműködésével. Ma már látni lehet, hogy komoly igény van a magas szintű tudományos munkák kiadására. Az előző kötetel párhuzamosan jelentek meg a „Fejezetek Pápa város történetéből” című sorozat kötetei. Amelyben a város egyik legősibb mesterségének, a molnárságnak állított emléket *Wöller István* malomtörténész. A második kötet *Hudi József* kandidátusi értekezésének kiadása a város igazgatásáról a XVI–II–XIX. században.

Bemutakozási lehetőséget kellett biztosítani azoknak a szerzőknek is, akik az elmúlt évtizedekben zömében az asztalfüök számára dolgoztak, és ki kellett adni azokat a helyi érdeklődésre számot tartó köteteket is, amelyek a város oktatásában, általános és középiskoláiban válhatnak nélkülözhetetlen segédkönyvvé. Erre a feladatra hoztuk létre a Jókai Füzetek sorozatot. Jelenleg a huszonötödik kötetnél tart. A városi könyvtár, Pápa Város Önkormányzata és a szponzorálást vállaló cégek és magánszemélyek áldozatkészsége tartja életben ezt az igényes sorozatot.

Már a Kapossy-féle monográfia reprint kiadása bebizonyította, hogy az emberek szeretnének hozzáférni az elmúlt száz évben megjelent tudományos munkák reprint kiadásaihoz. Így született meg a Jókai Reprint sorozat, amelyben eddig tíz kötetet adtunk ki. Minden kötete kiállja az országos tudományos szűrőt, viszont kis példányszámú megjelenítését csak egy intézmény szervező, szponzoráló tevékenysége tudja biztosítani.

Végezetül azok a munkák kerülhetnek a *Lapok Pápa Történetéből* című periodika lapjaira, amelyek nem ölelnek fel egy könyvre való anyagot. Évente hat, változó terjedelmű számmal jelentkezik a kiadvány. Célja egy-egy témakör felszínre hozatala, a pápai helytörténeteket megismertetni régebbi tudományos eredményekkel, egyben ösztönözni őket újabbak elérésére.

Talán egyik legeredményesebb tevékenységünk volt az iskolai évkönyvek, értesítők készítésének újraindítása. Bár korábban is jelentek meg 350–450 éves évfordulókhoz csatlakozó kötetek, de a régi értelemben vett iskolai értesítő első példányai a mi ösztönzésünkre születtek. Ma már ott tartunk, hogy jó néhány környékbeli falusi iskola is fontosnak tartja az évről évre megjelenő köteteket.

A Petőfi Irodalmi Múzeummal közösen kezdtük meg a „Pápai diákok” irodalmi sorozat kiadását, amelynek célja az ismert és kevésbé ismert pápai diákok népszerűsítése. Már körvonalazódik egy, az előzőhöz hasonló sorozat: nem diákok, hanem Pápához kötődő személyiségek alkotásaikon keresztül történő rövid bemutatása.

A Jókai Mór Városi Könyvtár, mint a vizuális kultúra egyik városi közvetítő intézménye évről évre több kiállítással jelentkezik, amelyek alkalmasak egy-egy névös katalógus elkészítésére. Jelenleg ezek száma is meghaladja a tíz füzetet. A katalógusok létrehozásában fontos szerep jutott a városból elszármazott képzőművészeknek, különösen *Ürmös Péter* grafikusművésznek, aki *Erdélyi Gyula* grafikusmal együtt több ún. levélzáró bélyegnek is tervezője volt, amelyek évfordulókhoz kapcsolódva jelenhettek meg.

Mint könyvtár nem feledkezhetünk meg a bibliográfiai tevékenységről sem. Általában tematikus füzetekkel, vagy évfordulókhoz kapcsolódó ajánlásokkal jelentkeztünk. Ide tartoznak Zenei Különgyűjteményünk és Videotárunk anyagát bemutató katalógusaink is.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az ezredforduló és környéke több nemzetünk és a város életében fontos esemény kerek évfordulóját is jelenti. 1997-ben volt négyszáz éve, hogy Pápa vára felszabadult a török uralom alól. A könyvtár szervezésében látott napvilágot az a kötet, amely színvonalas bevezető tanulmánya révén és a közzétett több mint negyven forrással vált ismertté a korszak kutatói előtt.

A forradalom és szabadságharc százötvenedik évfordulójára jelentettük meg *Plosszer Ferenc* egykori pápai káplán 1848–49-es feljegyzéseit a pápai História Domusból. De nem marad emlékezés nélkül a szabadságharc egyetlen Veszprém megyei ütközetének, az ihási csatának az évfordulója sem. Ez a kötet (szintén tanulmány és forrásgyűjtemény) 1999-ben fog megjelenni.

Az államalapítás millenniuma méltó megünnepléséhez kívánunk hozzájárulni a Pápa városábrázolások tudományos feldolgozásával. Természetesen az eredeti képek reprodukciói is megjelennek a kötetben. Ugyanebben az évben lesz négyszáz éve annak, hogy az áruló vallon zsoldosok át akarták adni városunkat a fehérvári törököknek. Az emlékkönyv már készül, a neves szerzőgárda és a rendelkezésre álló részletek garantálják, hogy a kötet színvonala nem marad el korábbi kiadványainktól.

Sajnos nem készült el az 1956-os forradalom és szabadságharc negyvenedik évfordulójára tervezett pápai emlékkötet. A munka előrehaladása feljogosít az 1999-es megjelenítés előrejelzésére.

Végezetül, de nem utolsósorban meggyőződésünk, hogy a könyvek – az ún. Gutenberg Galaxis – örök szellemi értéket hordoznak, nem tartom belátható időn belüli veszélynek a könyvek „múzeumba” kerülését. Ennek ellenére a könyvtárak, mint az információs társadalom alapsejtjei, nem maradhatnak ki az elektronikus információközvetítésből sem. Könyvtárunk három éve rendelkezik honlappal az interneten. A könyvtár alapvető tevékenysége mellett rövid várostörténettel is találkozhatnak itt a szörfözők. Olyan bőséges bibliográfiát igyekeztünk adni, amely a várostörténet kutatása mellett a hazai és külföldi érdeklődőknek is biztos támpont lehet a további tájékozódáshoz.

Kiadványaink többsége a Magyar Elektronikus Könyvtár oldalain keresztül is elérhetőek, elektronikus adathordozón.

Magunk is hozzá akarunk járulni a nem hagyományos információ-hordozók terjesztéséhez. Egyik első ilyen termékünk lesz az a CD-rom kiadvány, amely a Pápai képeslapokat mutatja be. Rövid tanulmány után biztosítja, hogy a képeslapok mindkét oldala elérhető legyen, ezzel további kutatás alapjává válhat, helyben és bárhol a világon.

Írással egy olyan terület bemutatása volt a célom, amely a helyi társadalom szervezésétől, a szaktudományok eredményeinek helyi felhasználásán, az emberek helyi identitásának elmélyítésén keresztül, a városi intézményhálózat hasznosságának bemutatásán át, alkalmas a közösségteremtő erő mozgósítására.

Bízom benne, hogy példánk általános, de azért bárkinek figyelmébe ajánlom a helyi kiadványok szervezésének rögzös, de hálás feladatát. Polgárosodó társadalmunkban egyre többen ismerik fel, hogy erre szükség van, hogy ez is a helyi társadalom szerves része.

Válogatott bibliográfia a Jókai Mór Városi Könyvtár kiadásában vagy szervezésében megjelent pápai vonatkozású kiadványokból:

Jókai Füzetek: (Sorozatszerkesztő: dr. Hermann István)

- Somfainé Pados Mária: *Adalékok a pápai műkedvelő színjátszás történetéhez 1930–1975.* Pápa, 1988.
- Nádasdy Lajos: *Adalékok Győrök Leó György életéhez 1847–1899.* Pápa, 1989.
- Pápai Tóth Géza: *Bakonyalji üzenet. Válogatott versek 1931–1989.* Pápa, 1990.
- Somfainé Pados Mária: *Pápai utcaképek.* Pápa, 1992.
- Máténé Kalmár Zsuzsa: *Tapolcafői pillanatok. Tapolcafői titkai, a kezdetektől napjainkig.* Pápa, 1993.
- Rácz István: *Bakonyalján erdő szélén... , Döbrönte és Ganna életének alakulása a XIX. és a XX. Században.* Pápa, 1993.
- Rácz István: *Emléki és emlékeztetőül. Pápa város katona- és polgári áldozatai (1940–1945.)* Pápa, 1993.
- Áldozó Tamás: *A pápai hírlapirodalom kezdetei 1873–1882.* Pápa, 1993.
- H. Szabó Lajos: *Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára.* Pápa, 1994.
- H. Szabó Lajos: *Negyvennyolcas emlékművek, honvédsírok Pápán és környékén.* Pápa, 1994.
- Mezei Zsolt: *A vaszari plébánia és régi könyvei.* Pápa, 1994.
- Kocsis Iván: *Egy kanadai „magyar-indián” Tapolcafőre emlékezik.* Pápa, 1994.
- H. Szabó Lajos: *Kossuth Lajos Pápa város díszpolgára.* Pápa, 1995. (második kiadás)
- Kövy Zsolt: *Egyház és körzet I–II. Válogatott beszédek, tanulmányok és írások 1985–1994.* Pápa, 1995.
- Mezei Zsolt: *Magyar évfordulók 1996-ban. A honfoglalás 1100. évfordulója tiszteletére.* Pápa, 1996.
- Fejes Sándor: *A pápai öntészet története 1940–1985.* Pápa, 1996.
- Rácz István: *Farkasgyepű község története 1401–1753.* Pápa, 1996.
- Szalai Antal: *A pápai zsidóság története és a hitközség szerepe a város társadalmi életében.* Pápa, 1996.
- Varju Dezső: *Vidovics Ágoston pápakovácsi plébános naplója az 1848–49-es eseményekről. Részletek a pápakovácsi római katolikus plébánia História Domusából.* Pápa, 1997.
- Hermann István: *Plosszer Ferenc feljegyzései 1848–1849-ről a pápai Szent István Római Katolikus Plébánia historia domusában.* Pápa, 1998.
- H. Szabó Lajos: *Pápa város jeles díszpolgárjai a XIX. Században.* Pápa, 1998.
- H. Szabó Lajos: *Erzsébet királyné tisztelete Pápán és környékén.* Pápa, 1998.
- Bodnár Emese: *A pápai Képzőművész Kör története (megjelenés alatt)*
- P. Tófeji Vali: *A mátyusházi iskola története (megjelenés alatt)*
- Varju Dezső: *Kup története (megjelenés alatt)*

Jókai Reprint: (Sorozatszerkesztő: dr. Hermann István)

- Kapossy Lucián: *Pápa város egyetemes leírása.* Pápa, 1989.
- Lukcsics Pál: *A vásárhelyi apácák története. Kastélykönyvtár Devecser,* Pápa, 1994.
- Kiss István: *A pápai plébánia története.* Pápa, 1996.
- Beke Ödön – [Mezei Zsolt]: *A pápavidéki nyelvjárás. Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei Nagykönyvtára – Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa, 1997.*
- Bognár Imre Ede: *Pápa településföldrajza.* Pápa, 1997.
- Horváth Lajos: *A pápai állandó színház. Emléklapok az állandó színház megnyitása alkalmából Pápán, 1881. december 7.,* Pápa, 1997.
- Tóth-Prónay Prónay Pál: *A szőlőnek plántálásáról, helyes műveléséről és a boroknak gondos megtartásáról Való oktatás, amelyet a köz hasznára magyar nyelven kibocsátott.* Pápa, 1997. (készült 20 példányban)
- Bakonyvári Ildefonz – [Mezei Zsolt]: *A Pápai Katolikus Gimnázium története a Pálosok és a Bencések idejében 1638–1898.* Pápa, 1998.
- Pigler Andor: *A pápai plébániatemplom és mennyezetképei.* Pápa, 1998.
- Sebestyén Béla – [Bessenyei József]: *Enyingi Török Bálint, mint Pápa város földesura 1535–1550.* Pápa, 1998.

Lapok Pápa Történetéből: (Szerkesztő: dr. Hermann István, az első számot szerkesztette Ilon Gábor)

- Jankó László – Ilon Gábor: *Közlelten avarokori sírrajzok Pápa – Úrdombról (Jankó László rajzai).* Pápa – Szombathely, 1992.

- Jankó László: *Pápa város lakossága a XVIII. század közepén.* Pápa, 1997.
- Jankó László: *A pápai „fehér barátok” templomkriptája.* Pápa, 1997.
- Molnár István: *Pálosok Pápán.* Pápa, 1997.
- Reizner János: *A Gróf Esterházy család pápai levéltára.* Pápa, 1997.
- Molnár István: *Pápa megyei város levéltára.* Pápa, 1997.
- Hermann István: *A Pápai Hírlap városi történeti vonatkozású írásainak jegyzéke, 1988–1997.* Pápa, 1998.
- ifj. Hermann István: *Csáky László oklevele a Pálosok pápai kolostorának megalapításáról / Litterae Ladislai Csáky de condento monasterio Papsensi Paulinorum.* Pápa, 1998.
- Kis Ernő: *A pápai Önkéntes Tűzoltó Testület története 1872–1912.* Pápa, 1998.
- Hermann István: *Pápai középmezési házaspár végrendelete a XVII. Század közepéről.* Pápa, 1998.
- Reizner János: *A Gróf Esterházy család pápai levéltárában őrzött céhlevelek.* Pápa, 1998.

Kiállítási katalógusok: (válogatás)

- Ürmös Péter grafikai, kiállítási katalógus, Pápa, 1993.
- Németi Mihály: *Rajzos versek. Kiállítási vezető.* Pápa, 1993. (szerk. Heitler László)
- Lebő Ferenc szobrászművész kiállítása, a Jókai Mór Városi Könyvtárban, 1994 július 4 – július 28. Pápa, 1994.
- Tilhof Endre: *Bagarus Zoltán ex librisei és grafikai. Alkotásjegyzék és kiállítási katalógus.* Pápa, 1995.
- Emlékiadvány, Tavaszy Noémi festő-grafikusművész Bartók- és Székely sorozatának pápai kiállításáról, Bartók Béla halálának 50. évfordulója alkalmából. Pápa, 1995.
- Ürmös Péter: *Amott legel hat pej csikó... Országos kisgrafikai kiállítás a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban a millectenárium alkalmából.* Pápa, 1996.
- László Péter: *Katalógus a Jókai Mór Városi Könyvtár adventi kiállítására a Pápai Református Gyűjtemény Baldacci-anyag metszeteiből.* Pápa, 1997.
- Ürmös Péter: *Magyar történet műzsája.* Pápa, 1998.
- Ürmös Péter: *Válogatás a Szij Rezső – Kovács Rózsa gyűjteményből.* Pápa, 1998.
- Edöcs János: *Dubrovnik / Ragusa. Fotókiállítás a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban, 1998. május 4. – 1998. május 21.* Pápa, 1998.

Pápai diákok: (Sorozatszerkesztő: dr. Praznovszky Mihály)

- Cholnoky Viktor: *A Bakony menekültje. Válogatott írások.* Pápa, 1998.

Egyéb kiadványok:

- Hermann István – Heitler László: *Pápa.* Pápa, 1987.
- Andruskó Károly – Szabó Floris: *Pannonhalma. Jókai Mór Városi Könyvtár.* Pápa, 1988.
- Vidra Szabó Ferenc: *Saláta, retek olvasnivaló. Könyvtárak a változó világban – szociográfia OSZK KMK – Jókai Mór Városi Könyvtár Budapest – Pápa, 1991.*
- Magyar Várak.* Pápa, 1992. (10 példányban, színes minikönyv)
- Fejes Sándor – Széhlíkné Tóth Tünde: *Emlékkönyv a Jókai Városi Könyvtárban rendezett miniatűr könyvkiállításra 1992. november 09 – 1992. december 11.* Pápa, 1992.
- Kanizsai-Nagy Zsuzsanna: *Halálra ítéelve. Versek.* Pápa, 1993.
- Ady Endre: *Ki látott engemet? Versek.* Pápa, 1993. (20 példányban készült minikönyv)
- Franz Georg Rössler – Hermann István: *Különös társaság / Kuriose Gesellschaft.* Pápa, 1997. (minikönyv)
- A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1597–1997.* Pápa, 1997. (szerk. Hermann István)
- Gerencsér Miklós: *Újdonászi ódonások Veszprém Vármegyéből 1857–1861-ből. Jókai Mór Városi Könyvtár – Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Pápa – Veszprém, 1997. (szerk. Csizsár Miklósné)*
- Nagyépítési Passió. Azaz a mi Urunk Jézus Krisztus kinszenvedése Szent János evangéliumának írása szerint.* Pápa, 1998. (szerk. Mezei Zsolt)
- Ürmös László rajzai a hadifogságban. Pápa, 1998. (szerk. Ürmös Péter) (minikönyv)

A TÍZÉVES PÁPAI MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI TÁRSASÁG ÉS A VÁROS IRODALMI ÉLETE

Pápanak, „a Dunántúl Athénjének” megkülönböztetett, kiemelkedő szerepe volt a magyar szellemi életben. Ezt a meghatározó szerepet elsősorban kitűnő iskoláinak köszönhetette, s köszönheti ma is.

Messze földön híres iskolái vonzották a szegénysorsú, de tehetséges gyermekeket régen is, s vonzzák ma is. Elég, ha a múlt század első felének két kiválóságára, Petőfire és Jókaira utalok, századunkban pedig Nagy László nevét említem. De folytathatnám a sort a Fejér megyéből jött Csoóri Sándorral, vagy a csikvándi tanító fiával Kristóf Attilával, vagy a kissé hányatott sorú diákkal, a Budapestről a pápai Bocsor Fiúkollégiumba került Bereményi Gézával. Szinte valamennyiükről elmondható, hogy tanulmányaik befejezése után sem szakították meg kapcsolatukat a kisvárossal, Páppal, a „felnevelő dajkával”.

Természetesen a város is ölelő karokkal várja haza őket, hogy tovább gazdagítsák a település irodalmi és művészeti életét. Két társaság is munkálkodik ezen: a nagy múltú, több mint száz esztendős Jókai Kör, s a tíz éve működő Pápai Művelődéstörténeti Társaság. Az előbbinek 450, az utóbbinak 60 tagja van. A két egyesület feladatvállalásában, a módszerek megválasztásában különbözik egymástól, de mindkettő célkitűzése azonos. Pápa szellemi értékeinek megőrzése, gyarapítása, gazdagítása.

A Pápai Művelődéstörténeti Társaság tagjai között sok a városból elszármazott író, művész. Csupán a legismertebbeket említem: elsőként a nemrég elhunyt Rab Zsuzsa költőt és műfordítót, aki tíz éven át volt a közösség tiszteletbeli elnöke: 1988-tól 1998-ig. Pesti tagjaink között ott találjuk *Mátyus Aliz* és *Vaihy Zsuzsa* írókat, *Juhász Erzsébet* újságírót, továbbá *Szabó István* lantművészt, akinek hangszerein (lant, koboz, tárogató) gyakran szólal meg a régi magyar irodalom egy-egy nagy alkotása. Az általa vezetett együttes műsora CD lemezen is hallható.

Alkotó művészeink közül Pápan élnek *Puskásné Tófeji Valéria* és *Mészárosné Stenger Katalin*, akik verseikkel, írásaikkal alkalmassint kissé oldottabbá teszik tudományos rendezvényeink intellektuális jellegét. Erre jó példa volt a Pápai Művelődéstörténeti Társaság 1998. szeptemberi tudományos tanácskozása Pápan, ahol Nemeskürty István irodalomtörténész, író *Az írástudók felelőssége* Bornemisza Péter Pápan fellelhető Ördögi Kísértetek (IV. könyv) eredeti példánya alapján című előadását Szabó István lantművész illusztrálta. A Budapesten élő művésztanár Sztárai Mihály és Bornemisza Péter zoltárokat és verseket adott elő.

Természetesen vannak olyan Páparól elszármazott alkotók is, akik nem tagjai az említett társaságnak, de valamilyen formában kötődnek Páppához, így *Kristóf Attila*, *Bereményi Géza*, *Csoóri Sándor* és a Magyar Nemzet kitűnő újságírója, *Lócsei Gabriella*, akik írásaikban gyakran hivatkoznak pápai példákra, gyakran szólnak arról, hogy mit köszönhetnek a városnak, iskolájuknak. Nemrégben éppen Kristóf Attila, a Magyar Nemzet főszerkesztője írt elismerő sorokat kedves magyar-tanáráról *Csapó Gyuláról*, akinek nem csak irodalomtudását, esztétikai elemzőképességét, hanem emberségét is dicsérte.

A Pápan élő alkotók elég szép számmal vannak, teljesítményüket azonban még nem minden esetben értékelték szakemberek. Köztudott azonban, hogy Pápan és vonzáskörzetében voltak és vannak olyan írók, költők, akik már megmérettettek. Írásaik már megjelentek kötetben, illetve megjelentetésük folyamatban van. Elsőként *Szalóky Károlyt* (Egeralja, 1911–Pápa, 1997), a parasztemberről művészé lett költőt említem, továbbá a régóta Pápan élő pedagógus költőnt, *Puskásné Tófeji Valit*. Mindkettőjüknek több kötete jelent meg az elmúlt években. Erős szállakkal kötődik Páppához – tanulmányai révén – *Németh*

István Péter, továbbá *Szauer Ágoston* költő, az előbbi a Türr István, az utóbbi a Petőfi Sándor Gimnázium jeles diákja volt. Emlekeiben, írásaiban gyakran hivatkozik Pápara *Márkus Zoltán* tanár, újságíró, (ma Csajágon él), akinek riportjai, esszéi gyakran idézik a pápai bencés diákéletet. A Veszprém Megyei Napló Kultúra című rovatában rendszeresen jelennek meg írásai.

Négy éve van a városnak egy irodalmi és kulturális folyóirata, a negyedévenként megjelenő *Pápai Kristály*. Ez az „Amatőr költők és írók Országos Szövetsége Pápai Területi Csoportjának irodalmi és kulturális lapja”. Szerkesztője *P. Tófeji Vali*. Az alkotók között vannak fiatal értelmiségiek, idősebbek, ismertek és kezdők. Mind a tizenhat szám együttvéve is, külön-külön is érték. Dicséret illeti a szerkesztőt, aki fáradságot nem ismerve, a csoportot összefogja, s a megjelentetés anyagi feltételeit szponzorok segítségével megteremti.

Tehetséges fiatal tollforgató diákok természetesen ma is jönnek Pápara. Jönnek a megyéből, jönnek az ország távolabbi vidékéiről, sőt Kárpátaljáról, Erdélyből, s jönnek a Felvidékről is. Különösen így van ez a Pápai Református Kollégiumban, annak Gimnáziumában, és az 1998/99-es tanévtől újrainduló teológián. De vannak írogató gyerekek a város többi középiskolájában is. Így például a Petőfi Sándor Gimnázium és Egészségügyi Szakképző Iskolában is. Itt már második éve jelenik meg a *Deák toll* című, a tanulók által írt lap. Szerkesztője *Nemes Z. Mario*, 10/b osztályos tanuló.

Az alábbiakban néhány alkotóról szeretnék kissé részletebben szólni. Mindenekelőtt *Rab Zsuzsáról* (Pápa, 1926–Budapest, 1998). Több mint kétszáz kötetnyi műfordítás fűződik a nevéhez. Hetvenedik születésnapján, 1996-ban jelentették meg barát és pályatársai verseinek gyűjteményes kötetét, az *Örtornyaink*-at. A pápaiak nemcsak kiváló műfordítóként, költőként, hanem a város jótevőjeként is hosszú időn át emlékezni fognak rá, hiszen neki tulajdonítják a pápai Jókai Művelődési Központ (a népnyelv színháznak nevezi) 1987-ben történet megépülését. (Állítólag meggyőzte Aczél Györgyöt, a teljhatalmú kultúrpolitikusot a kultúrház szükségességéről).

De szépen vallott az egész ország színe előtt Páparól a Szülőföldem című televíziós műsorban, amelyről elismerően nyilatkoztak nem csak Pápan, hanem Győrben, Budapesten is. Igazi lokálpatrióta volt itt Rab Zsuzsa. Valódi kultúrdiplomata. Egy meditatív jellegű esszéjében szülővárosáról így írt: „A Bakony aljáról jöttem, árnyékából, vagy inkább fényköréből az ősi pápai kollégiumnak, amelynek édesapám tanulója, majd göröglatin szakos tanára, igazgatója volt. Gyermekkoromat és ifjúságomat a gályarab-professzorok szikár emléke, a szülőföldem tiszta, ízes beszéde, s a nyelvek, az irodalmak velünk egy földél alatt lakó ragyogása formálta. Mindez meghatározta későbbi utamat”. Versei is szólnak erről az életútról: többek között az *Otthonhagyott városom*, *Vízimalmok*, *Kisvárosi közbjáték*, *Az a város*. Rab Zsuzsa végrendeletében könyveinek felét a pápai, másik felét a budapesti református kollégiumra hagyta. Könyveiből nemzedékek tanulnak majd. Költészete eleve élen él a pápai diákokban, bizonyossága ennek az 1998. december 10-én bemutatott „A jerikói róza” című verses-zenés műsor, melyet a költő pályaképéről állított össze *Mayerné Pátkai Tünde*, a református gimnázium magyartanára.

Csoóri Sándor (Zámoly, 1930–) íróként és a Magyarok Világszövetsége elnökeként is közismert. Íróvá-költővé válását, jellemét az ősi kollégium tanárai, dr. *Hencze Béla*, *Csapó Gyula* és *A. Tóth Sándor* festőművész alakították, formálták. A Kossuth- és Herder-díjas író esszéiben leírta (*Készülődés a számadásra*, 1981. és *Tenger*

és diólevél 1–2, 1994.), hogy „Mi volt jó Pápán”. Röviden: a gondolat szabadsága, az iskola „szabadon tenyészik” légköre.

A költő gyakran megfordul Pápán ma is, hiszen ő a Mándi Márton István Református Kollégiumi Alapítvány elnöke, melynek célja a tehetséges diákok anyagi és erkölcsi támogatása.

Kristóf Anitla (Csikvánd, Veszprém megye, 1937–). Tanulmányait a pápai Türr István Gimnáziumban végezte, kitűnő eredménnyel érettségizett 1956-ban. 1960-ban az ELTE magyar-újságíró szakán szerzett diplomát. Azóta a Magyar Nemzet munkatársa, 1983-tól főmunkatársa. Néhány éve a szerkesztőbizottság elnöke. Rózsa Ferenc-díjas. Újságíróként és íróként is ismert. Bűnügyi és dokumentumregényeket ír. Eddig több, mint egy tucat könyve jelent meg. A Magyar Nemzetben folyamatosan megjelenő cikkeire – mivel fontos közéleti kérdésekről szóló írások, kritikusi megjegyzések – odafigyel az egész ország.

Vathy Zsuzsa (Pápa, 1940–) író, Lázár Ervin felesége. 1958-ban érettségizett a pápai Türr István Gimnáziumban. Magyartanára **Csapó Gyula** volt. Az érettségi után elvégezte a Veszprémi Vegyipari Egyetemet. 1970-től újságíró, író. 1990-ben a Magvető Könyvkiadó nívódíjasa. „Önéletrajzi fogantatású műveiben a gyermek- és ifjúkort, a nemzedékrendi ellentéteket, a fiatalság helykeresését, az életmódváltás nehézségeit és kudarcait ábrázolja” – írja róla a szakirodalom. Mindez a megállapítás jellemző az 1997. november 7-én a pápai Könyvesházban bemutatott új novelláskötetére, a *Burkifli-re* is. A könyv igen népszerű Pápán, mert szereplőit, alakjait (édesapja, édesanyja, testvére) ismerték személyesen az olvasók. Különben az író nő nagyon ragaszkodik a Pápai Művelődéstörténeti Társasághoz, hiszen szülei már nem élnek, s így „ez az egyetlen szál, ami Pápához, szülővárosához köti”. Tagjaink is ragaszkodnak hozzá, ezt bizonyítja az a tény, hogy újságokban megjelent cikkeit fénymásolatban kézről-kézre adják egymásnak.

Mátyus Álix (Zalalövő, 1948–) szociológus, író. Pápán nőtt fel, 1966-ban érettségizett a pápai Petőfi Gimnáziumban. 1973-ban az ELTE Bölcsészettudományi karán szerzett magyar–orosz–népművelés szakos diplomát. Azóta a Magyar Művelődési Intézet kutatója, munkatársa, 1996-tól az intézet folyóiratának, a *Szűn*nek a szerkesztője. Erdei Ferenc-díjas. (1982). Falukutató íróként a magyar falu változásairól adott hírt, folytatva a népi írók 1930-as években induló tevékenységét, tényfeltárását. Pápai olvasóinak legjobban az 1992-ben megjelent *Anyá meghalt* című regénye tetszik. Ez érthető is, pápai vonatkozásai miatt. A könyvet 1992-ben Pápán mutatta be a szerző – közelmúltban elhunyt édesapja részvételével. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy édesapja Pápán évtizedeken át a város kulturális életének kiemelkedő személyisége volt.) A regényről az általános elismerés hangján szóltak a hozzáértők, elsősorban **Szabó István** Apáczai-díjas pedagógus.

Németh István Péter (Tapolca, 1960–) a pápai Türr István Gimnáziumban érettségizett, **Nagy Sz. Sándor**, azóta sajnos már elhunyt kiváló pedagógus volt a magyartanára. Pápai irodalmi élményeiről az 1997 karácsonyán megjelent Heine-dalok műfordításkötete előszavában említést is tesz. (A könyvet a Tapolcai Könyvtár adta ki.) Az ELTE magyar – könyvtáros szakán szerzett középiskolai tanári diplomát, majd a balatonfüredi Lóczy Lajos Gimnáziumnak volt a magyartanára, Kemény Géza jeles Veszprém megyei költő-tanárral tanítottak együtt. Jelenleg szülővárosában Tapolcán él, s csak az írással foglalkozik. Számos könyvet írt, illetőleg szerkesztett. Írói munkásságáról jó áttekintés olvasható az Új Tükör 1988. október 8-i számában. A Veszprémben megjelenő Új Horizont 1998/6-os számában olvashatók legújabb versei.

A Pápán és vonzáskörzetében élő alkotók, írók

Mészárosné Stanger Katalin (Pápa, 1943–) tanulmányait a II. sz. Pápai Tanítóképző Intézet Gyakorló Iskolájában, illetőleg a Jókai Mór Közgazdasági Szakközépiskolában végezte. Az irodalom és a művészet szeretetét Galánfi Edénétől, Somfai Jánosnétól, Muzs Lajostól és A. Tóth Sándortól tanulta. 1972-ben

az ELTE történelem – könyvtáros szakán szerzett középiskolai tanári oklevelet. Azóta nyugdíjazásáig a pápai szakközépiskola és szakmunkásképző tanára volt. Közben a megye iskoláinak könyvtári szakfelügyeletét is ellátta, s írásai 1982-től rendszeresen jelentek meg a Veszprém Megyei Pedagógiai Körtételekben. Mintegy húsz tanulmányt, cikket és számos könyvet írt az olvasás fontosságáról, s a nevelésben betöltött kiemelkedő szerepéről. Egyik társszerkesztője volt a Pápai Pedagóguslexikonnak. Tollrajzait a Körtételek rendszeresen közli. Számos gyermekverset írt, melynek kiadására most készül.

Szalóky Károly (Egeralja, 1911–Pápa, 1997). A tavalyelőtt elhunyt parasztemberből lett művész versei először a Pápai Kristály című irodalmi folyóiratban jelentek meg. Tagja volt a pápai és a celledömölki képzőművész körnek is. Versesköteteit a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület adta ki: 1993-ban a *Marcal felett*, 1996-ban az *Igazságszokor* című versfüzetét. 1996-ban a Veszprém megyei Önkormányzat Pro Comitatu-díjjal tüntette ki. Kétszáz oldalas *Életem* című önéletrajza kéziratban maradt az utókorra. Halála előtt egy hónappal szülőfaluja Önkormányzata megjelentette *Egeralja rövid története* című könyvét. Dr. Tóth Dezső – Szalóky Károly írásainak gondozója – nekrológiájában az utolsó parasztköltőnek nevezte. A Dunántúlon mindenképpen. Igaz közösségi ember, a népi írók hagyományainak méltó folytatója volt.

Puskásné Tófeji Vali (Tófej, 1937–) tanulmányait a Zalaegerszegi Teleki Blanka Tanítóképzőben végezte. Hosszú ideig a Pápához tartozó Mátyusháza iskolájában tanított. 1982–1992-ig a pápai Kilián György Általános Iskola nevelője, Veszprém megyei alsó tagozatos szakfelügyelő volt. Szakmai cikkei 1982-től folyamatosan jelentek meg a Tanítóban és a Köznevelésben, majd a Veszprém Megyei Pedagógiai Körtételekben. Jelenleg is a Pápai Kristály szerkesztője. Számos kezdő írónak, költőnek: Katona Brigitta, Gergely Krisztina, Horváth Lászlóné, Horváth Károly Sántha Imre, Kunszt Alajos Gábor, Máténé Kalmár Zsuzsa, Mészáros László, Sz. Svastics Klára biztosít publikálási lehetőséget. Eddig két verseskötete jelent meg. *Lélekkép*, (1989, Pápa) *Gyöngyparázs*, (1992, Pápa). Ő volt a szerkesztője a pápai Kilián György Általános Iskola emlékkönyvének (1959–1990). Megjelenés előtt áll az *Álomvaló* című könyve a mátyusházi iskola történetéről. Versci A sor (1993) a Kristály országos pályázat, 1993; a Szóvarázs, 1994; az Ünnepek anatóliájája, 1995; a Százak antológiája, 1996; és a Hajnali fényben (1998) jelentek meg. 1995-ben a *Püspöki kézcsók* című írásáért a Nők Lapja novel-lapályázatán pályadíjat és emléklapoktetet kapott.

Szauer Ágoston (Pápa, 1963–) középiskolai tanulmányait Pápán a Petőfi Sándor Gimnáziumban végezte. Tanári diplomáját a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán 1988-ban kapta magyar-népművelés szakon. Jelenleg a főiskola gyakorló intézetének a magyar tanára. Időközben szülei is Szombathelyre költöztek. Művei: *Két háború* című regénye a Szombathelyi Bezsényi Dániel Tanárképző Főiskola kiadásában jelent meg, 1991-ben. Verseit a regionális folyóiratok, az Életünk és az Új Horizont közlik. Számos költeménye található a Tekintet című folyóirat 1991/8. számában. (Folyó, Hegyi rom, Vasút utca 46, Legenda). Már egy középiskolai pályázaton kitűnő tehetségével tanulótársai közül, olvashatjuk a Petőfi Sándor Gimnázium jubileumi emlékkönyv 143. oldalán. Tanára Horváth Lajosné volt. Az 1980/81-i iskolai önképzőköri pályázat egyik díjazottja ő volt.

Összefoglalva: Pápán ma is élénk irodalmi és szellemi élet van. Csak utalni szeretnék a számos rangos irodalomtörténeti előadássorozatra, melyen számos irodalomtörténész (Kulin Ferenc, Borbándi Gyula) vett részt, az író-olvasó találkozókra (Gyurkovics Tibor, Tóth Sándor), a színházi (gyermek és felnőtt) bérletekre, a Jókai Könyvtár és Pápai Művelődéstörténeti Társaság kiadványaira, melyek bizonyítják, hogy Pápa a romló gazdasági állapotok ellenére megmaradt az irodalom és a művészet, a tudomány ritka szigetének, fontos őrhelyének.

Levél a hazai és a határon túli magyar kulturális szervezetek részére

Bizonyára hallottak már róla, vagy talán látták is a Duna Televízió 1998. májusában indult új műsorát, a *Forrásvidéket*. Az eddig kéthetente, vasárnap délelőtt 11 órakor jelentkező, 35 perces műsorokból álló sorozat azt a célt tűzte ki, hogy közérdeklődésre számot tartó formában bemutassa azokat a civil szervezeteket (egyesületeket, köröket, szövetségeket, alapítványokat stb.), amelyek a Magyarországon, de különösképpen a szomszédos országokban élők, valamint a világon szétszóródott magyarság közösségeiben szolgálják a magyar kultúrát, tudományosságot, közéletet.

Az elmúlt esztendőben a Forrásvidéknek 17 műsora volt, s 41, különböző jellegű kulturális tevékenységet folytató szervezetet sikerült bemutatnunk a moldvai csángómagyarok egyesületétől a hazai gyermekönkormányzatokon keresztül a floridai magyarok népművészeti múzeumát működtető alapítványig. Természetesen igen sok további szervezetről van tudomásunk, de nyilvánvalóan sokat nem ismerünk. Szeretnénk továbbá, ha a készítenő műsorok színessége, a nézők számára vonzóvá tétele érdekében egy-egy szervezetet jelentősebb

rendezvényeik, látványosabb akcióik alkalmával tudnánk felkeresni a Forrásvidékben való bemutatás céljából.

Kérjük, küldjék el számunkra 1999. évi (ha már van 2000. évi) programjukat, vagy legalábbis adjanak hírt arról, hogy mikorra tervez szervezeteik olyan eseményt, ami méltó módon reprezentálja munkájukat.

Meggyőződésünk, hogy csak rendszeres és szoros kapcsolattartással tudjuk a Forrásvidék műsorát még színvonalasabbá, tartalmasabbá tenni, hogy minél inkább megvalósíthassuk célkitűzésünket: az ősszmagyarság kulturális értékeinek, művelődési életének, közösségi szerveződéseinek pontos és széleskörű tájékoztatással történő szolgálatát.

Mellékelten közöljük, hogy 1998-ban melyik műsorban melyik civil kulturális szervezettel foglalkoztunk hosszabb vagy rövidebb beszámolóban.

Természetesen tőlük is várjuk tervezett programjaikat.

Duna Televízió Közművelődési Szerkesztősége Budapest, 1999. január

Forrásvidék a Duna Televízióban

1998. május 10-én új, egyelőre kéthetente jelentkező műsor indult a Duna Televízióban Forrásvidék címmel. A sorozat a hazai és a szomszédos országokban működő civil szervezeteket, azok közül is elsősorban a kultúrával, közművelődéssel foglalkozókat kívánja bemutatni.

A diktatúra idején megszüntetett civil szervezetek 1990. utáni újjáépülése fontos tényezője a társadalom belső szerkezte regenerálódásának. Ennek nagy jelentősége van a hazai társadalomban is, mert olyan energiákat mozgósíthat, amelyek kiegészíthetik, számos területen pedig helyettesíthetik az állami erőfeszítéseket. A szomszédos országok magyar közösségeiben pedig különös jelentősége van az ugyancsak újjáépülőben lévő civil szférának, hiszen ott a magyar kultúrának (amatőr színpajzsítás, kórusmozgalom, honismereti tevékenység és a közművelődés számos területe) nincsenek, vagy rendkívül hiányosan vannak meg a szükséges intézményei. A nyugati világban, diaszpórában élő magyarok számára az anyanyelvi és identitásbeli megmaradásnak valóságos mentőcsónakjai az ott működő szervezetek.

A Forrásvidék elsősorban azokat a civil szervezeteket kívánja bemutatni, amelyek már rátaláltak a helyi közösség igényeinek és lehetőségeinek leginkább megfelelő működési formáira, és ezzel példát mutathatunk más térségek, illetve rétegek számára.

A műsor készítőinek meggyőződése, hogy a mai magyar társadalomban kétféle ember létezik: olyan, aki már tagja egy vagy több,

érdekeinek és érdeklődésének megfelelő civil szervezetnek, és olyan, aki még csak ezután kapcsolódik be a civil szférába. A Forrásvidék azt a folyamatot kívánja segíteni, hogy az előbbi "embertípus" kerüljön mielőbb túlsúlyba.

1998. május 10-e óta 17 Forrásvidék műsort sugárzott a Duna Televízió. Ennek során összesen 41, elsősorban kultúrával foglalkozó civil szervezetet mutattunk be, mégpedig a következő megoszlásban:

Magyarország 20; Románia 6; Szlovákia 4; Horvátország 1; Szlovénia 2; Ausztria 2; Nyugat-Európa 4; USA 2.

A továbbiak során annak érdekében, hogy minél sokrétűbb és színesebb képet nyújthassunk egy-egy civil szervezetről, a Duna Televízió Közművelődési Szerkesztősége lépéseket tesz annak érdekében, hogy akcióban mutathassuk be őket. Ezért körlevelet küldünk az általunk ismert hazai és határon túli civil szervezeteknek, amelyben kérjük, küldjék el az 1999., vagy akár a 2000. esztendőre tervezett jelentősebb programjaik, rendezvényeik és más akcióik tervezetét. Így fel tudunk készülni arra, hogy akkorra időzítsük a forgatást, amikor a néző számára is a legtöbbet tudjuk mutatni a megcélzott szervezet tevékenységéről.

Halász Péter
főszerkesztő

Forrásvidék adások

1. 1998. május 10.

A Bodrogközi Művelődési Egyesület

2. 1998. május 24.

Katonai hagyományörzők (Lovas hagyományörző Egyesület); A zágrábi Ady Endre Kultúrkör

3. 1998. június 7.

A partiumi és Bánsági Műemlékvédő Egyesület; A Kriza János Néprajzi Társaság

4. 1998. június 21.

Vas megyei civil szervezetek (Őri Alapítvány; Nádasdért Egyesület)

5. 1998. július 5.

A Transsylvania Trust; A Kőpeczi Sebestyén J. Műemlékvédő Egyesület

6. 1998. július 19.

A Honismereti Mozgalom (Honismereti Szövetség; Jászkiséri Csete Balázs Helytörténeti Gyűjtemény)

7. 1998. augusztus 2.

Máriabesnyői sírfeltárás; Gödöllői kastély

8. 1998. augusztus 16.

Erdélyi Magyarok Egyesülete; Erdély Művészetért Alapítvány; Dunaferr-Somogyország Archeometallurgiai Alapítvány; Talai Népművészeti Nyári Egyetem

9. 1998. augusztus 30.

Rozsnyó, Krasznahorka, Gömör

10. 1998. szeptember 13.

Népfőiskolai Társaság; Órvidéki találkozó (Órvidéki Civil Szövetség); Civil rádió

11. 1998. szeptember 27.

Kufstein konferencia; A süvétei körtemplom

12. 1998. október 11.

A Rákóczi Szövetség; Népművészeti Múzeum Floridában; Testvéralfalvak;

Magor Hagományörző Alapítvány

13. 1998. október 25.

Rimaszombat, Gömörország

14. 1998. november 8.

Pax Romana; Innsbrucki Magyar Ház; Nyugati magyar egyesületek

(Ausztria, Finnország, Svájc, Chicago)

15. 1998. november 22.

Magyarok Portugáliában

16. 1998. december 6.

Moldvai csángómagyar szervezetek (Moldvai Csángómagyar Szövetség, Lakatos Demeter Egyesület, Domonkos Pál Péter Alapítvány)

17. 1998. december 20.

Palóccország, Zabola

18. 1999. január 3.

Gyermekönkormányzatok; Falugondnokok; Országépítő Alapítvány; Karcagi Adóma

REFLEXIÓK AZ EURÓPAI FELNŐTTOKTATÁSSAL FOGLALKOZÓ NEMZETKÖZI KONFERENCIÁHOZ

Pordány Sarolta a Szín előző számában egy izgalmas helyszíni tudósításnak is beillő cikkben számolt be a Magyar Művelődési Intézet „Az európai felnőttoktatás perspektívái” című konferenciájáról, melyet az intézet továbbképző házában tartottak 1998. november 9-e és 12-e között. Hogy én is szólok erről az eseményről, annak köszönhető, hogy a nemzetközi hírű külföldi előadókkal való találkozások, s a négy napon át tartó igen értékes eszmecserek, valamint a témához kapcsolódó olvasmányaim a felnőttoktatás, közművelődés világtendenciáiról elevenen élve emlékezetemben, reflexiókra késztetnek. Olyanokra, amelyek továbbgondolásai is annak, amikről vitatkoztunk.

Globalizáció

„Amikor a dobütés ritmusa megváltozik, a tánclépések is megváltoznak” – így az afrikai közmondás. A globalizációnak ez a szimbolikája arra utal, hogy az egész világ úgy össze van fonódva, mint amikor a törzs tagjai egy ritmusban táncolnak a dobos körül és ha a tam-tam ritmusa megváltozik, az-az, ha a honkongi tőzsdén nagyot zuhan a bux, akkor azt az egész világ megérzi. És valóban, a nemzetgazdaságokat felváltja egy mind az öt földrészre kiterjedő, egymással összefüggő világgazdasági rendszer, amely lehetővé teszi a tőke szabad áramlását egyik országból a másikba, beruházások létrejöttét a világ bármely sarkában szinte korlátozás nélkül. Ráadásul mindez párosul az információs, technikai forradalommal, amikor az emberek a számítógépnek egy gombnyomására üzeneteket adhatnak és kaphatnak pillanatok alatt.

A globalizáció legfőbb oka és mozgatóereje ténylegesen a tőke globális szintű koncentrációja, mely a multinacionális vállalatokban, az egész világot átfogó nemzetközi kereskedelmi, pénzügyi szervezetekben (pl. Nemzetközi Valuta Alap, Világbank, OECD) ölt testet. Már napjainkban is a 600 legnagyobb multinacionális vállalat a világkereskedelemnek 80 százalékát ellenőrzi és külföldi hálózataik forgalma több, mint a világexport összességében. Ugyanakkor ezek az új nagyhatalmak hatalmas, modern képzési rendszereket hoznak létre alkalmazottaik és a nyilvánosság számára, beleértve középiskola utáni főiskolai és egyetemi intézményeket is. Balatonalmádiban hallottunk már McDonald's Egyetemről, de arról is van tudásunk, hogy a Burger King nemzetközi éttermi hálózat tizennégy amerikai városban főiskolai akkreditációjú „akadémiát” működtet. Hasonlóképpen az ATetAT multinacionális cég kiterjedtebb oktatási és képzési funkciót lát el, mint bármely egyetem a világon.

A világ egy globális faluvá válik („the world has become a global village”) és mélyreható változásokat hoz létre nemzetközi, nemzeti és helyi szinten egyaránt. Ezek az országhatárokat nem tisztelő folyamatok átalakítják a munka világát, rányomják bélyegüket a társadalom átrétegződésére, csökkeni fog az állam szerepe, még inkább „piacosodni” fog az oktatás és kultúra, beleértve a felnőttoktatást is. De beleszól a „dobütés” a családok megszokott életrendjébe, dinamizmusába is. Mindez utópia vagy rémlátomás? Lehet vitatni, hiszen még az Európai Közösséghez való csatlakozásunk időpontja is bizonytalan. A globalizáció jelei azonban máris mutatkoznak, a külső hatásoktól egyre kevésbé tudjuk magunkat függetleníteni, ezért a felnőttoktatóknak, a közművelődésben dolgozóknak érdemes egy kicsit a jövőbe tekinteni, mint ahogy ezt Almádiban tettük.

Problémáink, amelyekkel eddig megvontunk magunk, vagy „csak” országos ügyek voltak, most már bonyolódnak az emberiség gondjaival, bajaival, amelyekről pillanatok alatt tudomást szerzünk a telekommunikáció útján. Ilyenek például a fenntartható fejlődéssel, a környezet megóvásával kapcsolatos világesemények, problémák, vagy az élettani etikával kapcsolatos új fejlemények. Vajon van-e valamilyen tennivalója ezzel kapcsolatosan a felnőttek oktatásának, a közművelődésnek?

Miközben a globalizáció hatalmába keríti a világot, önazonosságunk is viszonylagossá válik, és a 7 milliárdnyi emberiségnek is tagjaivá válunk, nemcsak családunkhoz tartozunk. Végző fokon ki vagyok én? Kérdezte Peter Jarvis professzor Angliából Balatonalmádiban (egy nappal annak előtte, hogy Amerikába utazott). Mennyire vagyok magyar, angol, európai vagy világpolgár? Tény, hogy a nemzeti kormányoknak nincs többé abszolút hatalmuk, még akkor sem, ha úgy gondolják. Bizonyos ügyekben a hatóságoknak engedélyt kell kérni intézkedéseikhez az országukban lévő multinacionális vállalatoktól. Ismételten fontos látnunk, hogy az egyéni, nemzeti, globális mi voltunkkal, a lételméleti problémákkal, az állampolgársággal kapcsolatos kérdések hogyan vetődhetnek fel felnőttoktatási, közművelődési körünkben, valamint azt, hogy a globális gazdaság létrejöttével a szakmai követelmények is hasonlatossá válnak az ipartól a szolgáltatásig, amelyeknek kielégítésére hasonló szaképítésre van szükség a Clevelandi General Motorstól az esztergomi Suzuki autógyárig. (De a globalizáció nyelve az angol.)

Mi lehet hát a felnőttoktatás, közművelődés küldetése a globalizáció küszöbén, és hogyan tükröződnek ezek a világfolyamatok aktivitásukban azon is túlmenően, amire az előzőekben utaltunk? Svédországtól Japánig és Olaszországtól Kanadáig ugyanaz a végső konklúzió hallható: „Ha a világversenyben nem akarunk alulmaradni, ha fejlődni akarunk, ha túlélni akarunk, a sorsdöntő erő, amelyre támaszkodni kell, az emberek tudása és energiája. Minden nemzet szembenéz tehát azzal a ténnyel, hogy a tudás és műveltség döntő tényező a társadalomfejlesztésben, a gazdaságnövekedésben és mindennek eredményeképpen a globális versengésben.

Egész életen át tartó tanulás

„A felnőttoktatás kulcs a huszonegyedik századhoz” – olvasható az UNESCO 1997-ben Hamburgban megrendezett felnőttoktatási világkonferenciája zárónyilatkozatában, amely egyfelől következménye az aktív állampolgárságnak és feltétele a társadalomban való teljes részvételnek. A felnőttoktatás és még inkább a felnőttek tanulása a „tanuló társadalom” és az „egész életen át tartó tanulás” útján válik általános érvényű világsággá. E két törekvés és nemes cél egymást kiegészíti, feltételezi. Az előző cél a társadalom minden tagját átfogó cselekvő, fejlesztő aktivitásra utal, míg a második az ismeretek, készségek átvételének, a személyiségbe történő beépítésének és alkalmazásának az emberi élet egészére kiterjedő folyamatára vonatkozik. Balatonalmádiban mindkettőről szó volt, most az egész életen át tartó tanuláshoz szeretnék néhány megjegyzést fűzni.

Az „egész életen át tartó tanulás” kifejezést a 70-es évek elején említik először a visszatérő oktatás (recurrent education) szinonimájaként. Jól nyomonkövethető ez a korszak nemzetközi szakirodalmának címeiből is, például „Visszatérő oktatás: az egész életen

át tartó tanulás stratégiája" (OECD, 1973). A 90-es évektől kezdődően azonban az oktatásnak és képzésnek új kihívásokkal kellett szembenéznie, és ebben az „emberi tényező” alapvető jelentőségűvé vált mind a gazdaságfejlesztésben, a versenyképesség fokozásában, mind a társadalmi előrehaladásban. A megváltozott, új helyzetben az egész életen át tartó tanulás megfelelő válaszadásnak látszott az új követelményekkel, az új imperatívuszokkal való lépéstartásban. Az egész életen át tartó tanulás új elmélete ugyanis túlmutat azon, hogy a felnőttek kétszer, háromszor átképzésben vesznek részt alkalmazhatóságuk megőrzése érdekében, hanem magába foglal mindenfajta egyéni vagy közösségi tanulást, fejlesztő aktivitást – a gyermekkoról kezdődően az egész életen át – történjék az szervezett (formális) keretek között iskolában, szakképző, főiskolai-egyetemi, felnőttoktatási intézményekben, illetve kötetlen (non-formális) viszonyok között otthon, a munkavégzés során, vagy a közösségi életben. A tanulás, művelődés megközelítésének ez a módja „rendszersemleges”; ismeretekre, készségekre egyaránt vonatkozik, melyet mindenki elsajátít, tekintet nélkül az életkorra. Az egész életen át tartó tanulás elve hangsúlyozza, hogy a gyermekeket már nagyon korán fel kell készíteni és motiválni kell az egész életen át tartó tanulásra, amely előfeltétele, preszuppozíciója a tanuló társadalomnak, egy új morálnak és a politikailag demokratikus társadalomnak (Ranson, S. 1994). Az egész életen át tartó tanulás célja: gazdagítani a személyiséget, felhasználva a szabadidőben történő aktivitásokat is, megerősíteni a demokratikus értékeket, fejleszteni a közösségi életet, elősegíteni az innovációt, a produktivitást és a gazdaságnövekedést.

Az egész életen át tartó tanulás fogalma napjainkban is változik, és mindig újabb és újabb magyarázatokkal illetik. A legtöbb értelmezés azonban az alapvető sajátosságokban mégis megegyezik (lásd Sutton, Titmus, Tuijnman erre vonatkozó megállapításait). Ezek először is kifejezik azt a mély meggyőződést, hogy az oktatás és tanulás önmagában is egy belső érték, nem csak eszköz valamilyen cél elérése érdekében. Másodsor, bizonyíthatóan létezik egy univerzális igény a tanulási, művelődési lehetőségek iránt korra, nemre, társadalmi hovatartozásra való tekintet nélkül. A harmadik közös nevező a különböző körülmények között történő kötetlen (nonformális tanulás, mondhatnánk művelődés?) jelentőségének elismerése. Az emberek ugyanis nemcsak a tanteremben tanulnak, hanem alkalomszerűen, esetlegesen (informálisan) munkavégzés közben is, akkor amikor beszélgetnek egymással, amikor könyvet, újságot olvasnak, televíziót néznek (?), rádiót hallgatnak, amikor szabadidejükben „kikapcsolódnak”, játszanak, valójában ismereteket, tapasztalatokat szereznek a sokféle emberi tevékenység végzése közben. Minél tartalmasabb ez az emberi lét, annál többet.

Az egész életen át tartó tanulás elméletében és gyakorlatában nagy hangsúlyt kap a „tanulás megtanulása”, amelynek értelmében elő kell segíteni, hogy a tanulóknak kialakuljanak azok a tulajdonságok, amelyek az önálló, sajátvezérlésű tanulóhoz szükségesek, beleértve a motiváltságot is. Az önálló tanuló társadalmában azonban a tanulási teljesítményeket el kell ismerni és értékelni kell. Be kell vezetni a megszerzett készségek akkreditációját, az előzetes ismeretek értékelését, az átvihető kreditek rendszerét. Az oktatási, felnőttoktatási intézményeknek együtt kell működni a vállalatokkal, ki kell építeni kapcsolatukat a munkaadókkal. A tapasztalati tanulás és a nyitott képzés jegyében „a válaszfalak leomlanak” oktatási intézmények és a termelőhelyek között. Az egész életen át tartó tanuló felnőtt saját maga állítja össze tanulmányi tervét, modulokat és krediteket gyűjt, amelyekért jogérvényes elismerést kap, tekintet nélkül arra, hogy hol szerezte azokat. Az oktatási, felnőttoktatási intézmények és a vállalatok között „konzorciumok” jönnek létre az oktatási intézményekben, a munkahelyeken, valamint az otthon és a közéletben szerzett tapasztala-

tok, ismeretek és készségek átvihetőségére, „tudáskártyán” történő regisztrálására és értékelésére. Ebben a nyitott rendszerben nagy szerepet kap az oktatási tanácsadás, az „educational guidance”, ahol nem hagyományos tantermi oktatás történik, hanem tájékoztatás a hagyományos és a nyitott oktatási rendszerekről, hálózatról, mint amilyen például Angliában az Open College Networks (Nyitott Kollégiumi Hálózatok).

Az európai felnőttoktatás trendjei

A felnőttoktatás növekvő oktatási szektor Európában. A benne résztvevők száma és a ráfordítási költségek, valamint a vállalati és nonprofit támogatások összege jelentősen megnövekedett az 1970-es és az 1980-as években. Tartalmi irányultságát és társadalmi funkcióját tekintve jellemző, hogy az 1990-es évekre a súlypont a felnőtt szakoktatásra tevődött át, mint amely az oktatás és a munka közötti kapcsolat megerősítésének eszköze a munkanélküliek átképzésére, a munkaerő képzettségének fenntartására és fejlesztésére, míg eközben az általános felnőttoktatás és a szociokulturális nevelés (köz művelődés) pozíciója valamelyest gyöngült. Az elmúlt évtizedek másik jellemző sajátossága, hogy a felnőttoktatás igazgatása európaszerte nagymértékben decentralizáltabbá vált, átadva a tervezés és a végrehajtás felelősségét a helyi hatóságoknak vagy a szociális partnereknek.

A szakképzésnek ez a felnőttoktatáson belüli dominanciája az irányításpolitikai prioritásokban, a részt vevők számában, valamint a költségekben egyaránt megmutatkozik. A munkaerő-képzésnek a közvetlen végrehajtása azonban általában a vállalatok felelőssége, amelybe az államnak és a munkavállalóknak a beleszólása korlátozott, ugyanakkor a vállalaton belüli képzés egyre nagyobb mértékben helyet kap a kollektív szerződésekből. Az állam részvétele a felnőttoktatásban általában két módon történik. Az egyik szisztéma, hogy az állam széleskörű képzési lehetőséget biztosít, amelyek diploma megszerzéséhez vezetnek, illetve olyan képzési programokat nyújt, amelyek elvégzésével speciális végzettséghez lehet jutni, szoros együttműködésben a vállalatokkal. Az állam felelősségének a másik területe a munkaerőpiaci képzés a munkanélküliek számára, illetve a munkaerőpiacon egyéb veszélyeztetett csoportok részére. Ez utóbbi csoportokat többnyire az iskolából kimaradt és munkanélküli fiatalok alkotják, de a felnőttek felé irányuló tevékenység is egyre intenzívebb. A munkaerőpiaci képzés tervezése és ellenőrzése nagyon gyakran a szociális partnerekkel közösen történik.

Sok országnak speciális felnőttszakképző központjai vannak (AmuGruppen AB), míg más országokban, így például Angliában a képzést közszolgálati vagy kereskedelmi intézményektől vásárolják meg a vállalatok, pénzügyi alapon. A foglalkoztatottak képzésére elkülönített összeg nagysága miatt, a hatóságoknak mégis döntő befolyásuk van a felnőttoktatásra. A szakképzésre fordított megkülönböztetett figyelem igen sokszor az általános felnőttoktatás rovására történik. Sok európai országban az erre a célra fordítható források lecsökkentek, és emelkedtek a részvételi díjak. Ez alól csak az alapfokú felnőttoktatás a kivétel, amely a legtöbb európai országban állami feladat. Svédországban erre a célra törvény által biztosított külön intézmények működnek, míg más országokban ezt a tevékenységet más intézmények végzik önkéntesek bevonásával.

Minden európai országban a felnőttoktatásnak fontos feladata a második esély oktatás, amely a rendes korúakkal egyenértékű bizonyítványt ad, többnyire középiskolai fokon. Ez a legtöbb országban állami, önkormányzati feladat, vagy a meglévő iskolahálózaton belül, vagy külön intézményekben. Néhány országban magánintézmények is létesíthetnek felnőttek középiskoláit, akár távoktatási keretek között is. A helyzet ezen a téren meglehetősen cseppfolyós és országonként változik. Általános tendencia, hogy a közintézmények egyre inkább a piacra orientáltak, illetve erre vannak kényszerítve.

Az egyetemek nappali tagozatai az európai országok többségében még kevésbé hozzáférhetőek az olyan felnőttek számára, akik nem rendelkeznek a számukra szükséges diplomával. A felnőttek munka- és életkörülményeihez jobban alkalmazkodó esti-, egyéb részidős és távoktatási formák az egyetemekhez kapcsolódóan, vagy önálló rendszerként terjedőben vannak. Angliában speciális szintre hozó tanfolyamokat (access courses) szerveznek az egyetemeken, hogy felkészítsék a tanulástól elszokott idősebb hallgatókat a felvételi vizsgák letételére. Svédországban a megfelelő és bizonyított munkatapasztalatokkal rendelkező fiatal vagy idős felnőttek, az egyébként kötelező iskolai végzettség nélkül bejuthatnak a főiskolára és az egyetemekre, noha ez a rendelkezés most van revízió alatt. A legdemokratikusabb felnőttoktatási rendszerek e tekintetben az Európa sok országában működő nyílt egyetemek, ahol semmilyen felvételi kötelezettség nincs, a szelekció a tanulók teljesítményétől függ. Az etalon az 1969-ben alapított Open University Angliában, amely az ország legnagyobb egyeteme és egyben felnőttoktatási intézménye, évente 80 ezer rendes, azaz diplomaszakos és 170 ezer (!) továbbképző tanfolyami, posztgraduális hallgatóval. (Almádiiban megnéztük az erről szóló filmet *Éva Penney* szerkesztő vezetésével). Az angol Open Universityn kívül „akkreditált” nyílt egyetemek Európában: Fern Universitat, Németország (1975), Open Universiteit, Hollandia (1980), Universidad Nacional de Educación a Distancia, Spanyolország (1973), és Universidade Aberta, Portugália (1990).

A szocio-kulturális felnőttoktatás, a mi fogalmaink szerint a közművelődés, sok országban megtalálható Európában és nagy tömegeket vonz. Az oktatásnak, tanulásnak, művelődésnek ez a formája általában a hagyományos művelődési intézmények falain belül történik, összekapcsolva közösségfejlesztéssel, településfejlesztéssel, amelyet gyakran állampolgári szervezetek, különféle népmozgalmak, egyházak, szakszervezetek kezdeményeznek és valósítanak meg. Mindez azt is bizonyítja, hogy a szocio-kulturális felnőttoktatás mennyire társadalmi indíttatású és történelmileg különféle árnyaltságú népmozgalmakban gyökeredzik. Annak ellenére, hogy ez a „non-formális” felnőttoktatás nagymértékben öntevékeny jellegű és a „liberális”, vagyis az általános szabadművelődés kategóriájába tartozik, sok országban állami, helyi önkormányzati támogatásban részesül, jóllehet erre nagy súly nehezedik. A skandináv országokban a hagyományos „népfelvilágosítás” (folkeoplysning, hasonló társadalmi, kulturális tevékenység, mint nálunk a közművelődés), különösen erős, és a művelődésbe kapcsolódó közösségi csoportok, a tanulókörök az erre vonatkozó törvények szerint támogatásban részesülnek.

A népfőiskola a felnőttoktatás, közművelődés, az ifjúságnevelés intézménye, mozgalma, sajátos pedagógiai, andragógiai elve és módszere. Grundtvig szellemében: „iskola az életnek.” Célja: választ adni azokra az állandóan változó kihívásokra, amelyekkel az egyén, a közösség, a nemzet, az egész emberiség szembe találja magát. Célját tananyag és tantárgyi megkötések nélkül a csoportmunka, a közösségi nevelés (többségükben bentlakásos intézmények), az aktivitás, az öntevékenység, a résztvevő-központú felnőttoktatás, a hallgatói önkormányzás, a személyiségfejlesztés, az önismeret (Ki vagyok én?), a vitamódszer és a párbeszéd útján valósítja meg. A leginkább hagyományos és egységes skandináv népfőiskolai rendszer Dániában 102, Svédországban 132, Finnországban 93, Norvégiában 80 intézményből áll. Fő funkciójuk, hogy a kilencosztályos alapfokú oktatásra építve kiegészítsék, elmélyítsék, részben pótolják a középiskolai oktatást, tudatosabbá tegyék a pályaválasztást, pályamódosítást. Másfelől olyan szociálpedagógiai és kulturális intézmények, amelyek a szociálisan, fizikailag hátrányos helyzetű egyének és csoportok (munkanélküli-

ek, bevándoroltak, kisebbségek, menekültek, lelki sérültek, testi fogyatékosok, stb.) társadalmi adaptációját, esélyegyenlőségét segítik. Az oktatás rendjét a hosszú (többhónapos, -éves) és a rövid (néhány napos, hetes), de rendkívül sokirányú tanfolyamok alkotják. Mindazonáltal a népfőiskolák is változnak a külső körülmények hatására, az új igényekre való válaszadásban. Itt melyek a trendek?

Valamennyi skandináv országban tapasztalható, de főképpen Svédországban, hogy mélyreható változások mennek végbe a népfőiskolák bentlakásos jellegében. Először is a tanároknak csak kis csoportja lakik együtt a diákokkal. Az iskolák nagy részében már nem is létesítenek bentlakásos részleget, mert erre nincs igény. Ahol van kollégium, az sincs sokszor kihasználva, mert inkább gépkocsival, autóbusszal járnak be a hallgatók, inkább parkolóhely szükséges. Az együttlakás közösségi élménye megszűnőben van. Új típusa a népfőiskoláknak a „napközi népfőiskola” (day-time high school) ahol csak napközben, vagy csak délután és délelőtt van foglalkozás. A másik változás az eredeti általános oktatás elvéhez viszonyítva a tanfolyamok specializációja, szakosodása érdeklődés, érdekeltség szerint. A tanfolyamok egy része már végzettséget, szakmát is biztosít munkanélküliek részére, amelyet az állam külön támogat. A harmadik jelentős változás, hogy a tanfolyamok lerövidülnek, nagyon sok az egyhetes, néhány napos tanfolyam, amelyet a népfőiskolák a társadalmi szervezetekkel, a hatóságokkal közösen rendeznek meg, sőt sokszor az intézmény csak helyet ad a megrendelőnek. A népfőiskolák eredeti gondolatának hívei ez esetben joggal féltik a népfőiskolákat a kommercializálódástól, a „szállodáztatástól”, hiszen így alkalmatlanok rá, hogy a személyiségfejlesztés otthonai legyenek. A felnőttoktatás ez esetben is „komoditássá”, áruvá válik?

Záró

Magyarországon a felnőttoktatás szervezetrendszerében, tartalmában a rendszerváltás megtörtént. Van piaci szektor, fejlődésben van a civilszféra és van mégiscsak egy erős, közszolgálati közművelődési intézményhálózat, amelyet törvény véd. Ezen kívül létesült kilenc nagy átképzőközpont szakképzési célokra. De hogy gondolkodásunkban is végbemenjen a változás és jobban megismerjük az európai célokat, folyamatokat, struktúrákat, adott fogódzókat a konferencia Almádiiban.

Köszönet érte Borbáth Erikának, akie az ötlet volt, aki nem csak háziasszonyi figyelmességgel, hanem szakavatott szervezői készségével, szakmai hozzáértésével betöltötte a „konferenciaigazgató” tiszttét. Reményeink szerint a kezdeményezésnek lesz folytatása kiadványban, „komparatív” tanfolyamban és újabb konferenciában Almádiiban.

Felhasznált irodalom

- Confintea V. Background papers. German Adult Education Association, Bonn; UNESCO Institute for Education, Hamburg. 243 p. 1997.
- Global Transformation and Education of Adults. (Bockstael E, ed.) International Institute for Policy, Practice and Research in the Education of Adults, Leuven. 1997. 251 p.
- International Encyclopedia of Adult Education and Training. (Tuijman A, ed.) OECD, Pergamon, Párizs. 1996. 940 p.
- Nemzetközi nyilatkozatok és dokumentumok a felnőttoktatásról és az egész életen át tartó tanulásról. (Harangi L, Hinzen H, Sz.Tóth J., szerk.) Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete, Budapest. 1998. 164 p.
- Perspectives on Adult Education and Training in Europe. (Jarvis P., ed.) National Institute of Adult Education (England and Wales), Leicester. 1992. 414 p.
- Jarvis, P.: Trends in Adult Education in Europe. Előadás a Magyar Művelődési Intézet „Az európai felnőttoktatás és képzés perspektívái és főbb trendjei” c. konferenciáján. Balatonalmádi, 1998. november 9–12.

BÓKA MÁRIA VÁLOGATÁSA AZ 1998. AUGUSZTUS-DECEMBER KÖZÖTT MEGJELENT KÖNYVEKBŐL

CIVIL SZERVEZETEK

KOVÁCS Annamária – TORDAI Sándor: Kézikönyv a közhasznú szervezetekről. Bp. Saldó Rt. 116. o. 1500.– Ft

KUTI Éva: Hívjuk talán nonprofitnak... Bp. Nonprofit Kutatócsoport 220 o. 1200.– Ft.

A jótekonyság, a civil kezdeményezések és az állami keretektől kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése.

NONPROFIT ÖNARCKÉP '97. (Szerk. Mezei Virág) Bp. Nonprofit Információs és Oktató Kp. 319 o. 800.– Ft.

A nonprofit szervezetek cím- és adattára.

ESSZÉ, PUBLICISZTIKA

BRODSZKI, Jozsif: Gyűjtőknek való. Bp. Európa Kvk. 333 o. 950.– Ft (Mérleg)

A Nobel-díjas költő esszéi, tanulmányai az orosz kultúráról.

GRENDÉL Lajos: Hazám, Abszurdisztán. Pozsony, Kalligram Kvk. 313 o. 1300.– Ft. (Grendel Lajos művei)

Válogatás a legutóbbi másfél évtized politikai publicisztikájából, a szlovákiai magyarság irodalmáról.

DOSZTOJEVSZKI, Fjodor Mihajlovics: A történelem utópikus értelmezése. Bp. Osiris. 235 o. 1120.– Ft (Horror metaphysicae)

Válogatás a múlt század orosz szellemi életét bemutató írásokból.

KOPÁTSY Sándor: Nyugat felé... Bp. Kairosz K. Növekedéskutató, 440 o. 1780.– Ft.

Esszék az egyetemes humán- és gazdaságtörténeti folyamatokról.

KOVÁCS István: Világok töréspontján (Beszélgetés Ryszard Kapuscinskivel). Bp. Rejtjel K. 115 o. 590.– Ft.

Lengyel László: Kívül és belül. Bp. Helikon K. 167 o. 980 Ft.

Írások a '90-es évek politikai, közéleti változásairól.

POSZLER György: Duna-völgyi reálfantasztikum. Bp. Liget Műhely Alapítvány 391 o. 1200.– Ft. (Liget könyvek)

Tanulmányok a kelet-közép-európai létezésről.

VÁGVÖLGYI B. András: Narancs Blue. Bp. Új Mandátum K. 237 o.–1380.– Ft.

FILOZÓFIA

DERRIDA, Jacques: Memoires Paul de Man számára. Bp. József Műhely. 169 o. 998.– Ft. (József Műhely könyvek)

Filozófiai esszék az olvasási- és írásmódról, a szövegértelmezés új elméletéről.

DESCARTES, René: A filozófia alapelvei. Bp. Osiris K. 156 o. 980.– Ft (Osiris Könyvtár, Filozófia).

DONNETT, Daniel: Az intencionalitás filozófiája. Bp. Osiris K. 307 o. 1120.– Ft (Horror metaphysicae)

A gondolkodás, az észlelés alapjainak újszerű megvilágítása.

HELLER Ágnes: Költészet és gondolkodás. Bp. Múlt és Jövő K. 275 o. 1350.– Ft (Esszék, tanulmányok).

HELLER Ágnes: bicikliző majom. Élet és korrajz (Interjú: Kőbányai János) Bp. Múlt és Jövő. 600 o. 2300.– Ft.

JUNG, C. G.: Gondolatok a természetéről. Bp. Kossuth K. 143 o. 948.– Ft.

Szemelvények a filozófus természetéről vallott nézeteiről.

FOUCAULT, Michael: A fantasztikus könyvtár. (Vál. és ford. Romhányi Török Gábor) Bp. Palas Stúdió – Atraktor Kft. 192 o. 2800.– Ft.

Válogatás a Foucault-i életmű legjelentősebb írásaiból.

KANT, Immanuel: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. Bp. Raabe Klett K. 82 o. 680.– Ft (Matura bölcselet).

LOSONCZ Alpár: Az emlékezés hermeneutikája. Újvidék, Fórum Kvk. 197 o. 1270.– Ft.

A mai filozófia legfőbb kérdésfelvetéseinek „szembesítései”.

RORTY, Richard: Megismerés helyett remény. Pécs, Jelenkor K. 121 o. 1200.– Ft (Dianónia).

Filozófiai tanulmányok.

SZÓBELISÉG ÉS ÍRÁSBELISÉG. (Szerk. Nyíri Kristóf, Szécsi Gábor) Bp. Áron K. 294 o. 990.– Ft.

A kommunikációs technológiák története Homéros-tól Heidegger-ig.

TUDOMÁNYFILOZÓFIA. (Szerk. Laki János) Bp. Osiris K. 218 o. 1450.– Ft (Szemeszter).

Szöveggyűjtemény a különböző tudományfelfogások, szemléletek fejlődéséről a 17. századtól kezdve a legújabb nézetek kialakulásáig.

TURAY Alfréd – NYÍRI Tamás – BORBERITZ Pál: A filozófia. Bp. Szent István Társulat. 295 o. 500.– Ft.

Általános bevezetés a filozófia alap-problémáiba.

VARGA Pál, S.: „... az ember véges állat...” Fehérgyarmat, Kölcsey Társaság. 121 o. 600.– Ft (Kölcsey Társaság füzetei).

Filozófiai értekezés Kölcsey egyetemes és nemzeti gondolkodásáról.

GAZDASÁG, KÖZGAZDASÁGTAN

BERNSTEIN, Peter L.: Szembeállni az istennel. Bp. Panem Kvk. 385 o. 2900.– Ft.

A kockázatvállalás, a játékelmélet, a véletlen története az ókortól a napjainkig.

BUDAPEST GAZDASÁGÁNAK 125 ÉVE. 1873 – 1998. (Szerk. Kardos József) Bp. Kamarapressz K. 162 o. 3800.– Ft.

CAMERON, Roudo: A világgazdaság rövid története a kőkorszaktól napjainkig. 2. kiad. Bp. Maecenás könyvek – Talentum Kft. 518 o. 2990.– Ft.

FRIEDMAN, Milton – FRIEDMAN, Rose: Választhatás szabadon. Bp. Akad. K. 347 o. 1456.– Ft.

A neoliberalizmus a közgazdaságtan elméletében és gyakorlatában.

A RACIONÁLIS DÖNTÉSEK ELMÉLETE (Vál. Csontos László) Bp. Osiris K. 274 o. 1450.– Ft (Szemeszter)

Szöveggyűjtemény.

BENTLEY, Eric: A dráma élete. Pécs, Jelenkor K. 289 o. 1200.– Ft.

A drámai mű befogadása. A néző – olvasóra tett hatásának vizsgálata.

BORI Imre: Hétről hétre. Új Vidék, Fórum Kvk. 232 o. 1700.– Ft.

Tanulmányok, esszék a kortárs irodalomról.

FRÁTER Zoltán: A Karinty-életmű. Bp. Fekete Sas K. 168 o. 800.– Ft.

HARCSA Edit: A gyermek- és ifjúságirodalom elméleti kérdései és kritikái. 1986–1995. Bp. MKE Gyermekkönyvtáros szekció 1998. 130 o. 833.– Ft.

KÁROLYI Csaba: Lepkeháló. Bp. Filum K. 171 o. 780.– Ft.

Elemző írások, bírálatok az 1980–90-es évek hazai irodalmáról.

KOMÁROMI Gabriella: A gyermekkönyvek titkos kertje. Tanulmányok, esszék, kritikák. Bp. Pannónia K. 409 o. 1190.– Ft.

Betekintés a gyermekirodalom sajátos világába.

NARRATÍVÁK (Szerk. Thomka Beáta) Bp. Kijarat K. 1. kötet.

Képelemzés. 181+16 o. 980 Ft.

Tanulmányok a képi elméletéről, a látvány és a szöveg viszonyának egyensúlyáról.

NARRATÍVÁK. Történet és fikció. (Szerk. Thomka Beáta) Bp. Kijarat K. 2. kötet. 204 o. 980.– Ft.

NEMES Nagy Ágnes: A hegyi költő. Bp. Kairosz K. 201 o. 1280.– Ft.

Esszék, elemzések Babits Mihály költészetéről.

NÉMETH G. Béla: Írók, művek, emberek. Bp. Krónika Nova K. 294 o. 950.– Ft.

Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok.

PINTÉR Lajos: Könyv. Veszprém, Művészetek háza. 116 o. 500.– Ft (Vár ucca tizenhét).

Visszaemlékezések, jegyzetek az 1970–90-es évek irodalmi, művészeti eseményeiről.

RÁDICS Károly: Évtizedek kaptatóin. Bp. Argumentum K. 274 o. 750.– Ft.

Tanulmányok Móricz Zsigmond-ról és a hazai irodalom klasszikusairól.

SZIRÁK Péter: Folytonosság és változás. A '80-as évek magyar elbeszélő prózája. Debrecen, Csokonai K. 153 o. 750.– Ft (Alföld könyvek).

SCHEIN Gábor: Poétikai kísérlet az Újhold költészetében. Bp. Universitas K. 310 o. 850.– Ft.

SZABÓ Zoltán: A magyar szépírói stílus történetének fő irányai. Bp. Corvina K. 262 o. 1700.– Ft (Alkalmazott nyelvészet).

TVERDOTA György: A komor föltámadás titka. Bp. Pannonica K. 272 o. 1190.- Ft.

A József Attila-kultusz keletkezéséről, alakulásáról.

VASADI Péter: Csoportkép. Bp. Kortárs K. 114 o. 750.- Ft.

Kritikák, könyvrecenziók a '90-es évek második feléből.

VILCSEK Béla: A mesterség dicsegetése. Értelmezések, 1993-1998. Bp. Nemzeti Tkvk. 224 o. 730 Ft + áfa.

VUJICSICS Stojan: Magyarok és szerbek. Újvidék. Fórum. 139 o. 700.- Ft.

KOMMUNIKÁCIÓ

AHOGYAN (Szerk. Gabnai Katalin). Bp. Marczibányi Téri Művelődési Központ. 1. Előadások a magyarországi személyközi kommunikációról. 202 o. 1200.- Ft.

CSÁKVÁRI József - MALINÁK Judit: Média-galaxis. Bp. „Szimbózis” Kulturális Antropológiai Alapítvány. 334 o. 2970.- Ft. A tömegkommunikáció elméletének társadalmi és kulturális vonatkozásai.

PELEJTEI Tibor: Public Relations. 2. bőv. kiad. Bp. Magánkiad. 173 o. 880.- Ft.

A legfontosabb tudnivalók kisebb szervezetek, szervezetek PR tevékenységéről.

PRICE, Monroe E.: A televízió, a nyilvános szféra és a nemzeti identitás. Bp. Magvető Kvk. 419 o. 1490.- Ft (Lassuló idő).

SZABÓ Katalin: Kommunikáció felsőfokon. Bp. Kossuth K. 184 o. 1980.- Ft.

Tankönyv a beszéd- és stílusfejlesztés lehetőségeiről, módszereiről.

SZAVAK, JELEK, SZOKÁSOK (Szerk. Hidasi Judit) Bp. Windsor K. 266 o. 1500.- Ft. 17 „nyelvország” kommunikációs, érintkezési szokásairól.

KULTÚRA, MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

ÉLES Csaba: Európa kultúrája az újkorban (1401-1914). Bp. Nemzeti Tankvk. II. Németalföld és Németország kultúrája a 15-16. században. 151 o. 709.- Ft.

ERDÉLYI PANTEON. Művelődéstörténeti vázlatok. Marosvásárhely. Mentor K. 1. köt. 229 o. 1100.- Ft.

Portrék Erdély magyar szellemi életének kiemelkedő alakjairól.

FRAZER, James Georg: Az aranyág. 2. jav. kiad. Bp. Osiris K. 522

o. (Osiris Könyvtár. Antropológia)

Az antropológia, a néphagyomány és a mítosz a különféle kultúrákban.

JANKOVICS Marcell: Mély a múltnak kútja. Kulturális tradíciók, jelképek. (Vál: M. Rákosi Judit) Bp. Csokonai K. 280 o. 1450.- Ft.

KIS Domokos Dániel: A csúcs. A hegyek szerelmese báró Eötvös Loránd. Bp. ELTE Eötvös K. 225 o. 998.- Ft.

Monográfia az Eötvös család iratai, dokumentumai alapján.

MŰVELŐDÉS. A közművelődés szolgálatában. Antológia a Művelődés 1990-1994-es évfolyamaiból. (Szerk. Gábor Dénes) Kolozsvár, Művelődés. 190 o. 700.- Ft.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET (Szerk. B. Gelencsér Katalin) Bp. Horpács, Magyar Műv. Int. - Mikszáth K. 1. köt. 396 o. 2. köt. 403-803 o. 1680.- Ft (Tudás - kultúra - társadalom).

Tanulmányok a hazai művelődéstörténet főbb mozzanatairól, korszakairól.

NAGY Júlia: A színháztudomány XVII - XVIII. században. Bibliográfia. Bp. Universitas K. 112 o. 600.- Ft.

NAPPO, Salvatore Ciro: Pompei, az eltemetett város. Bp. Gabo Kvk. 167 o. 3990.- Ft.

RÁDAI Mihály: Jelentek a pesti utcán. Bp. Karinty K. 318 o. 3970.- Ft.

ROAF, Michael: A mezopotámiai világ atlasza. Bp. Helikon K. - Magyar Könyvklub. 238 o. 3680.- Ft. A mezopotámiai kultúra, civilizáció fejlődésének története.

ROUGEMOND, Denis de: A szerelem és a nyugati világ. Bp. Helikon K. 298 o. 1180.- Ft (Universitas. Művelődéstörténet). A szerelem történeti, művelődéstörténeti kutatásainak eredménye.

SENNETT, Richard: A közéleti ember bukása. Bp. Helikon K. 412 o. 1980.- Ft (Universitas. Művelődéstörténet).

A közéleti, magánemberi szféra alakulása a 18-20. század történetében.

SZABÓ Miklós - SZÓGI László: Erdélyi peregrinusok. Marosvásárhely. Mentor K. 604 o. 1870.- Ft. Tanulmányok az erdélyi diákok külföldi egyetemjárásáról a 18-19. Században.

TRÓCSÁNYI Zoltán: Magyar régiségek és furcsaságok. Hasonmás kiad. Bp. Laude K. 211 o. 375.- Ft.

Művelődéstörténeti olvasmányok, történetek.

ZELNIK József: A magyar kultúra selyemövezetei. Bp. Ökotáj K. 306 o. 780.- Ft.

Írások a magyar kultúra elmúlt 20 esztendejéről, gazdasági, politikai kapcsolatairól.

ZIEHR, Wilhelm: A kereszt. Bp. Helikon K. 239 o. 8000.- Ft. A keresztábrázolás története, a legősibb idők napjainkig.

MŰVÉSZET, MŰVÉSZETTÖRTÉNET

BAGYINSZKI Zoltán: „Nemzeti örökségünk”. Kastélyok a történelmi Magyarországról. Bp. Publi-City „1492” K. 260 o. 7000.- Ft. Fényképek, leírások a 13-20. században épült kastélyokról.

BÄTSCHMANN, Oskar: Bevezetés a művészettörténeti hermeneutikába. Bp. Corvina K. 163 o. 1500.- Ft (Egyetemi Könyvtár). A műalkotások elemzésének, értelmezésének módszerei.

DOBSZAY László: Magyar zene-történet. 2 bőv. kiad. Bp. Planétás K. 439 o. 1950.- Ft (Jelenlévő múlt).

FÜLEP Lajos: Egybegyűjtött írások. Bp. MTA Művészettört. Kut. Int. 3. köt. 1998. 500 o. 1100.- Ft. 1917-1930 között keletkezett művészeti-filozófiai, művészetkritikai tanulmányok.

FÜLEP Lajos: Levelezése. Bp. MTA Művészettört. Kut. Int. 4. köt. 1939-1944. 629 o. 1300.- Ft.

KÁRPÁTI János: Kelet zenéje. Bp. Gemini Budapest K. 240 o. 2180.- Ft.

Az ázsiai zenekultúra áttekintése.

KÓSZÓ József: Európai házak. Bp. Zrínyi K. 158 o. 1985.- Ft. Milyen házakban él és dolgozik az ezredforduló európai embere? Könyv Európa mai építészetéről.

KOVALOVSKY Márta: Don Giovanni. Kalandozás a magyar művészet félmúltjában. Bp. Enciklopédia. 160 o. 1500.- Ft.

KOVÁCS István: Robogás a nyárba. Írások a lengyel filmművészetéről. Bp. Rejtjel K. 191 o. 880.- Ft.

MAGYARORSZÁG A XX. SZÁZADBAN. (Szerk. Kollega Tarsoly István) Szekszárd. Babits K. 3. köt. Kultúra, művészet, sport és szórakozás. 652 o. 3800.- Ft.

PANOF SZKY, Erwin: Idea. Bp. Corvina K. 154 o. 1800.- Ft (Egyetemi könyvtár). Művészetelméleti írások.

RUZSA György: A régi orosz festészet kapcsolatai a kezdetektől a 16. század végéig. Bp. Balassi K. 185 o. 1800.- Ft.

SZŐNYI Ottó: Régi magyar templomok. Hasonmás kiad. 242 o. 200.- Ft.

Áttekintés Szent István korától az 1830-as évekig épült templomépítészetéről.

TARKOV SZKIJ, Andrej: A megörökített idő. Bp. Osiris K. 241 o. 1280.- Ft (Osiris könyvtár. Film). Írások Tarkovszkij filmművészetéről.

VARGA Csaba: Film és story board. Bp. Minores Alapítvány. 235 o. 2500.- Ft (Árnyékvilág sorozat).

Elméleti, gyakorlati útmutató az animációs filmalkotás alapjairól.

VASS Lajos emlékezete. Írások a zeneszerző - népművelő - kar-nagyról. (Szerk. Balázs Melinda) Bp. Püski K. 230 o. 780.- Ft.

VAYER Lajos: Az itáliai reneszánsz művészete. Bp. Corvina K. 265 o. 2000.- Ft (Egyetemi Könyvtár sorozat).

NÉPRAJZ

CSUPOR István - CSUPORNÉ Angyal Zsuzsa: Fazekaskönyv. Bp. Planétás K. 187 o. 2900.- Ft. A fazekasmesterség technikája és a Kárpát-medence agyagművességének története.

DIÓSZEGI Vilmos: A sámán-hit emlékei a magyar népi műveltségben. Bp. Akadémia. K. 486 o. 2296.- Ft.

HARANGOZÓ Imre: „Krisztusz háza arangyos” Újkígyós, Ipolyi Arnold Népfőiskola. 361 o. 1800.- Ft.

Néprajzi gyűjtés Moldvai csángók imádságaiból.

NÉPI KULTÚRA - NÉPI TÁRSADALOM. Társadalomnéprajzi tanulmányok (Főszerk. Paládi Kovács Attila) Bp. Akad K. 235 o. 1232.- Ft.

PÁVAI István: Az erdélyi és a moldvai magyarság népi tánczeneje. Bp. Teleki László Alapítvány - Planétás K. 430 o. 2500.- Ft (Jelenlévő múlt).

NYELVÉSZET

CRYSTAL, David: A nyelv enciklopédiája. Bp. Osiris K. 600 o. 3800.- Ft.

DÓRA Zoltán: Milyen magas a kilenc óra?... és egyéb nyelvességi írások. Vác. Nalors Grafikai Kft. 97 o. 450.- Ft.

FINNUGOR KALAUZ (Szerk. Csepregi Márta) Bp. Medicina Kvk. 287+32 o. 1190.– Ft. *Tanulmányok a finnugor nyelvcsalád néprajzáról, nyelvészetéről.*

PLÉH Csaba: **A mondatmegértés a magyar nyelvben.** Pszicholingvisztikai kísérlet és modellek. Bp. Osiris K. 274 o. 1850.– Ft.

SZELI István: **Nyelvünk, kultúránk, nyelvi kultúránk.** Újvidék. Fórum Kvk. 234 o. 1000.– Ft.

TÓFALUSI István: **Idegen idézetek szótára.** Bp. Anno K. 353 o. 875 Ft. *Klasszikus szerzők híres mondásai.*

PEDAGÓGIA

PEDAGÓGIAI MAGAZIN

(Szerk. Gabnai Katalin, Kaposi László, Szaunder Erik) Különszám Magyar Drámapedagógiai Társaság. 48+15 o. ill. 500.– Ft.

GYERMEKFILOZÓFIA. Szöveggyűjtemény. (Szerk. Falus Katalin) Bp. Korona Nova K. 251 o. 550.– Ft.

FELKAI László: **Zsidó iskolázás Magyarországon (1780–1990).** Bp. OPKM. 157 o. 900.– Ft.

FENYŐ D. György: **A Biblia az irodalomban.** Bp. Korona Nova K. 306 o. 890.– Ft.

Szöveggyűjtemény, tankönyv az irodalomtanításhoz.

PEDAGÓGIAI JELENSÉGEK VIZSGÁLATA (Összeáll.: Nanszákkné Cserfalvi Ilona) Debrecen, Tóth Könyvek. 222 o. 540.– Ft.

POLITIKA, POLITOLÓGIA

CSEPELI György: **Előítélet és antiszemitizmus.** Bp. József Műhely K. 148 o. 898.– Ft (József Műhely hiánypótló).

1956 ÉS A POLITIKAI PÁRTOK. Politikai pártok az 1956-os forradalomban. (Szerk. Vida István) Bp. MTA Jelenkor – Kutató Bizottság. 571 o. 1500.– Ft.

IDEGENEK MAGYARORSZÁGON (Szerk. Sík Endre, Tóth Judit) Bp. MTA Politikai Tud. Int. 178 o. 1200.– Ft. *Évkönyv a betelepülés, a menedéklajog szociológiai, jogi kérdéseiről.*

A FORDULAT ÉVEI 1947–49. Politika, képzőművészet, építészet. (Szerk. Standaesky Éva, Kozák Gyula, Pataki Gábor, Rainer M. János) Bp. 56-os Intézet. 346 o. 4000.– Ft.

FÖLDES György: **Rendszer – hatalom és baloldal.** Magyarország

1994 után. Bp. Napvilág K. 102 o. 490.– Ft.

FRITZ Tamás: **Egy következmények nélküli ország.** Bp. Századvég K. 292 o. 952.– Ft (Tollforgató). *Publicisztikai írások a jelen kérdéseiről.*

GLATZ Ferenc: **Tudománypolitika az ezredforduló Magyarországon.** Bp. MTA. 123 o. 4401.– Ft (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások, műhelytanulmányok.)

LÓRINCZ György: **Zajlásban.** Székelyudvarhely. Haáz Rezső Kult. Egy. 215 o. 500.– Ft. *Cikkek, tanulmányok az erdélyi magyarság sorsproblémáiról.*

SZABÓ Máté: **Társadalmi mozgalmak és politikai tiltakozás.** Bp. Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány. 236 o. 896.– Ft. *A rendszerváltás utáni hazai társadalmi és politikai tiltakozó mozgalmak monográfiája.*

PSZICHOLÓGIA, SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA

COLE, Michael – COLE, Sheila R: **Fejlődéslektan.** Bp. Osiris K. 787 o. 2850.– Ft (Osiris tankönyvek). *Kézikönyv a fejlődés különböző szakaszairól.*

DREWERMANN, Eugen: **A lényeg láthatatlan.** A kis herceg mélylélektani elemzése. Bp. Europa Kvk. – RÉK. 207 o. 950.– Ft.

ŐNARCKÉP HÁTTÉRREL. Magyar pszichológusok önéletrajzi írásai. (Szerk. Bodor Péter, Pléh Csaba, Lányi Gusztáv) Bp. Pólya K. 318 o. 895.– Ft.

SOESMAN, Allveit: **Tizenkét érzék.** Az emberi érzékelés új megközelítése. Bp. Metódus – Tan Bt. 150 o. 680.– Ft.

SZOCIOLÓGIA, SZOCIOLÓGIA

ÁCSI! Bp. Másság Alapítvány. Osiris K. 135 o. 780.– Ft. *Riportok. Cigánykérdés Magyarországon.*

ARONSON, Eliot: **A társas lény.** 9. kiad. Bp. Közgazd. és Jogi Kvk. 395 o. 3640.– Ft. *A szociálpszichológia legfontosabb kérdésköreinek bemutatása, elemzése.*

BADIE, Bertrand – SMONTS, Marie-Claude: **A visszajára forduló világ.** Bp. Aula K. 254 o. 2190.– Ft. *A globalizáció folyamatának társadalmi, gazdasági hatása a vallási, etnikai, kulturális közösségekre.*

AZ ELLENSÉG NEVE. (Szerk. Szabó Márton) Bp. József Műhely. 136 o. 896.– Ft.

Tanulmányok a politikai világ, a hétköznapi élet jellemző kategóriáiról: az ellenségkép teremtéséről.

FORRAY R. Katalin, HEGEDŰS T. András: **Cigány gyermek szocializációja.** Bp. Aula K. 391 o. 2980.– Ft.

FORGAS, Joseph Paul: **A társas érintkezés pszichológiája.** Szentendre. Kairosz K. 381 o. 1380.– Ft.

GYÁNI Gábor: **Az utca és a szalon.** Társadalmi térhasználat Budapest 1870–1940. Bp. Új Mandátum Kvk. 216 o. (Nagyítás. Szociológiai könyvek).

A nagyváros, a nyilvánosság, a tér és használóinak viszonyai, összefüggései.

HUNYADI György: **Történeti bevezetés a szociálpszichológiába: a meghonosítás lépései.** Bp. ELTE Eötvös K. 404 o. 1995.– Ft.

SZOCIOLÓGIA – EMBERKÖZELBEN. Losonczy Ágnes közszönte. (Szerk. Hanák Katalin, Neményi Mária) Bp. Új Mandátum Kvk. 328 o. 980.– Ft. *Tanulmányok társadalmi környezetünk valós kérdéseiről.*

„A TETTETÉSNEK MINDEN MESTERSÉGEIBEN JÁRTASOK...” Koldusok, csavargók, veszélyeztetett gyerekek a modern kori Magyarországon 1800-as évek – 1920. (Szerk. Léderer Pál, Ulicska László) Bp. Új Mandátum Kvk. 325 o. 1200.– Ft.

VÉGH Károly: **A megtartó közösség.** Szabó Pál faluképe. Bp. Magyar Irodalom Tört. Társ. 88 o. 450.– Ft.

WEBER, Max: **Tanulmányok.** Bp. Osiris K. ... o. 1480.– Ft (Osiris könyvtár, Szociológia).

ZENTAI István: **A meggyőzés útjai.** Bp. Typotex K. 130 o. 950.– Ft. *A befolyásolás, a meggyőzés módszerei.*

TERMÉSZETTUDOMÁNY

BÖDÖK Zsigmond: **Az ezredvég napfogyatkozásai.** Bp. – Dunaszerdahely Nemzeti Tankönyvk. – Nap K. 54+8 o. 698.– Ft. *Az 1999. augusztus 11-én Magyarország számos területén látható napfogyatkozás előjelzéseiről.*

BURKE, James: **A nap, amely megváltoztatta a világot.** Pécs, Alexandre K. 414 o. 1980.– Ft. *Az emberi tudás történetének kiemelkedő korszakai.*

SIMONYI Károly: **A fizika kultúrtörténete a kezdetektől 1990-ig.** Bp. Akad. K. 582 o. 9800.– Ft.

TÖRTÉNELEM

ALMÁSI Erzsébet: **Bukaresti napló.** Bp. Püski K. 135 o. 480.– Ft.

Az elmúlt évtizedek krónikája az erdélyi magyarság történetéről.

BATTHYÁNY Lajos. (Vál: Erdődi Gábor) Bp. Új Mandátum Kvk. 271 o. 480.– Ft (Magyar szabadelvűek).

BOSNYÁK István: **Kis magyar balkáni krónika (1962–1997).** Újvidék Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság. 1. köt. 235 o. 2. 190 o. 1250.– Ft. *Tanulmányok, publicisztikai írások.*

DOMOKOS Géza: **Esély.** Csík-szereda, Pallas – Akad. K. 3. köt. 334 o. 1750.– Ft. *Az 1989. utáni évek történeteinek 3. kötete.*

DURANDIN Catherin: **A román nép története.** Bp. Maecenás könyvek. 506 o. 1990.– Ft (Maecenás történelemkönyvek)

ELŐADÁSOK MAGYARORSZÁGRÓL A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT. Pécs, JPTE University Press. 56 o. 300.– Ft.

HAHN ISTVÁN: **A zsidó nép története a kezdetektől napjainkig.** Bp. Makkabi K. 229 o. 1500.– Ft.

HAHNER Péter: **Az Egyesült Államok elnökei.** Bp. Maecenás Kvk. 367 o. 1980.– Ft (Maecenás történelemkönyvek).

43 portré az Egyesült Államok közel 200 éves történetéből.

HOBBSAWM, Eric: **A szélsőségek kora.** A rövid 20. század története 1914–1991. Bp. Pannonica K. 573 o. 2800.– Ft.

HÓMAN Bálint: **Szent István.** Hasonmás kiad. Bp. Szentendre, Szent István Társulat – Kairosz K. 326 o. 1980.– Ft.

HUSZÁR Tibor: **A politikai gépezet 1951 tavaszán, Magyarországon.** Sántha Kálmán (orvos) ügye. Bp. Corvina K. 388 o. 2500.– Ft (Egyetemi könyvtár).

JOBBÁGYI Gábor: **„Ez itt a vértanúk vére.”** Szentendre, Kairosz K. 239 o. 1490.– Ft.

Az 1956-os forradalom utáni megtorlás bírósági iratanyagának vizsgálata.

JOBBOLDALI RADIKALIZMUSOK TEGNAP ÉS MA. 2. bőv. kiad. (Szerk. Feitl István) Bp. Napvilág K. 274 o. 1100.– Ft.

KOVÁCS István: „... Mindvégig veletek voltunk” Lengyelek a magyar szabadságharcban. Bp. Osiris K. 493 o. 1750.– Ft.

KŐBÁNYAI János: Balkáni krónika. Szarajevói jelentés háborúban és békében. Bp. Múlt és Jövő K. 343 o. 1380.– Ft.

KUN Miklós: Prágai tavasz – prágai ősz. 1968 fehér foltjai. Bp. Akad. K. 225 o. 2240.– Ft. *Interjúk, dokumentumok a '68-as Csehszlovákiai események összefüggéseinek tisztázására.*

LÓWY Dániel: A téglagyártól a tehervonatig. Kolozsvár, Erdélyi Szépműves Céh. 365 o. 1000.– Ft. *A kolozsvári zsidóság holocaustja.*

MAKKAY János: Az indo-európai nyelvű népek őstörténete. Bp. Szerzői Kiad. 520 o. 2800.– Ft. (Traktata Minuscula)

NEMESKÜRTHY István: A Bibliái örökség. A magyar küldetéstudat története. Bp. Szabad Tér K. 228 o. 110.– Ft.

ROMSICS Ignác: Nemzet, nemzetiség és állam. Bp. Napvilág K. 419. o. 1800.– Ft. *Monográfia Kelet-Közép-Európa elmúlt két évszázadának nemzetiség-történetéről.*

SCHMIDT Mária: Diktatúrák ördögsekéren. Bp. Magvető 289 o. 1490.– Ft. *Tanulmányok a politikai igazságszolgáltatás kérdéseiről, a magyarországi zsidóság tragédiájáról.*

SZARKA László: Duna-táji dilemmák. Bp. Ister K. 377 o. 1450.– Ft. (Láthatár).

Tanulmányok a közép-európai nemzetiségi kérdés köréről

SZÉKELY Gábor: Béke és háború. Nemzetközi békeszerződések

története. Bp. Napvilág K. 447 o. 1750.– Ft.

TAYLOR, Alain John Parcivale: A második világháború okai. Bp. Scolar K. 343 o. 1495.– Ft.

TELEKI László (Vál: Csorba László) Bp. Új Mandátum Kvk. 261 o. 480.– Ft (Magyar Szabadelviek).

TRIANON ÉS A MAGYAR GONDOLKODÁS 1920–1953. (Szerk. Romsics Ignác) Bp. Osiris K. 240 o. 1080.– Ft.

VASS ANTAL: Emléknapok Erdélyben. Bp. Trikolor Kvk. 1 köt. 315 o. 1200.– Ft. 1222 esemény Erdély történelméből.

ZSELICZKY Béla: Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdeklében. 1920–1945. Bp. Napvilág K. 159 o. 850.– Ft. (Politikatörténeti füzetek).

VALLÁS

BUBER, Martin: A próféták hitte. Bp. Atlantis. 284 o. 1295.– Ft. *Vallás- és művelődéstörténeti tanulmány a zsidóság történetéről.*

ELIADE, Mircea: Az örök viszatérés mítosza, avagy a minden-ség és a történelem. Bp. Európa Kvk. 236 o. 980.– Ft.

Vallás- és történelefilozófiai kérdések az időről, a vallási mítoszokról, a történelemlről.

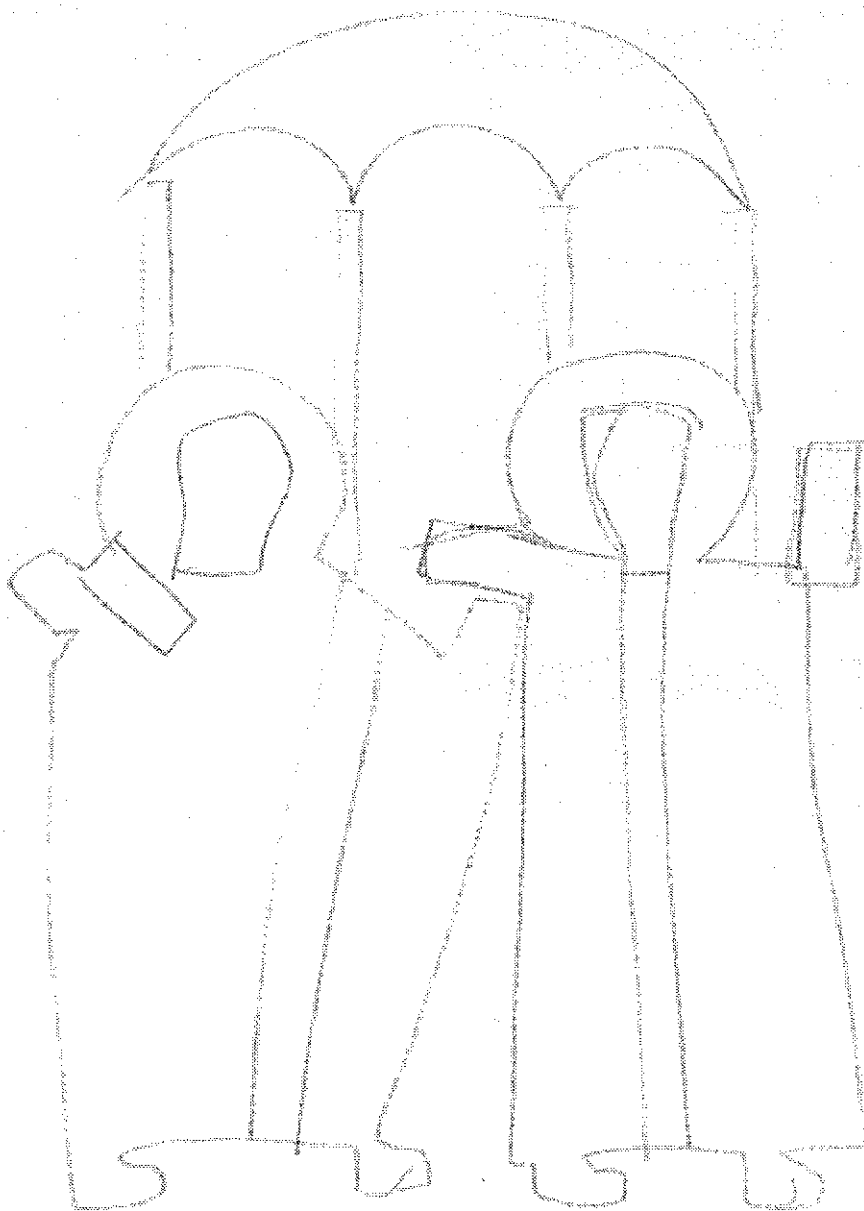
A KERESZTÉNYSÉG KRÓNIKÁJA. Bp. Magyar Könyvklub. 478 o. 4950.– Ft.

PUSKELY Mária: Kétezer év szerzetessége. Bp. Dinasztia K. 1 köt. 653 o. 2. köt. 692–1443 o.

Lexikon a szerzetesség történetéről.

SANDERS, Andrew: Kedves Májmonidész! Bp. Filum K. 384 o. 1250.– Ft.

Elmélkedés a vallásról és a tudományról.

HÍREK, FELHÍVÁS

Kiosztották a **Kisteleki-alapítvány díjait**. A szegedi Somogyi-könyvtárban az alapítvány névadójának, Kisteleki Edének (1861–1931) születése évfordulóján kiosztották a várostörténeti pályázat jutalmait. Jutalomban részesült dr. Szilágyi György a szegedi városi tanács 1971 és 1990 közti működéséről, Monostori László a szegedi könyvterjesztés 1848-tól napjainkig terjedő tevékenységéről és Komoly Pál a századforduló jeles alapítványnevejéről, Oltványi Pálról írott dolgozatáért. A **Kisteleki-alapítvány felhívása**. A Kisteleki Ede emlékeztetere alapított pályadíjat tizedik alkalommal 2000. november 26.-án, a névadó születésnapján osztjuk ki. Felhívjuk a Szeged múltjával, jelenével, jövőjével foglalkozó kutatókat, hogy pályamunkáikat 2000. május 31-ig ajánlva küldjék meg. A feltételek a következők: 1. Csak kiadatlan, jelenével, jövőjével foglalkozó kutatókat, készült, legalább öt, legfeljebb 10 ív (egy ív 40 000 betűhely [n] terjedelmű, Szegeddel kapcsolatos mű nyújtható be. A pályaművet kötve vagy fűzve egy példányban kell beadni. 2. A pályamű tárgyát nem szabjuk meg. A tárgyválasztást (új tárgykörök földolgozását, új források feltárását, új szempontok érvényesítését), valamint a pályamű stílusát, nyelvhelyességét értékeljük. Előnyben részesítjük a következő témák kidolgozását: a tanyai kapitányságok története; a szegedi határból keletkezett községek önállósá válásának története; a szegedi plébániák (hitközségek, felekezetek) története; Szeged történelme 1945 után (egy-egy korszak vagy egy bizonyos tárgy szerint); közéleti szereplők, tudósok, művészek életrajza. 3. A bizottság egy díjat (100 000 forint), továbbá két, egyenként 50 000 forintos és két, egyenként 30 000 forintos jutalmat ad ki. 4. A díjnyertes és jutalmazott pályaművek a Somogyi-könyvtár állományába kerülnek. 5. A pályázat jelígis; a szerző nevét a dolgozat nem tartalmazhatja. Nevét és címét zárt borítékban mellékelje. 6. A bizottság döntését titkos szavazással hozza. 7. A díjazottakat levélben értesítjük, a közvéleményt pedig a díjkiosztásról a Délmagyarország hasábjain tájékoztatjuk. Szeged, 1998. december 7-én, a Kisteleki-alapítvány bírálóbizottsága. Somogyi-Könyvtár 6701 Szeged, Pf. 441.

Az **ORSZÁGOS CIGÁNY INFORMÁCIÓS és MŰVELŐDÉSI KÖZPONT** megnyitása (Budapest, X. Gyömrői u. 103.) 1999. január 12. – A központot – a kormány határozata értelmében – tavaly június 10-én hozta létre az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat. A most megnyíló, egyébként korábban is művelődési központként működött épület megvásárlására és felújítására 150, berendezése 30 millió forintot fordítottak, hogy az adatbanki és művelődési feladatokat elláthassa (7000 négyzetméter park, 1900 négyzetméter hasznos terület, saját parkolók). Ez arra is lehetőséget nyújt, hogy az elkövetkező 3-5 évben fokozatosan kiszélesedhessen a Központ szolgáltatása. A munkatervet szakmailag elismert cigány és nem cigány származású szakértők dolgozták ki. Így a munkához csatlakozni kívánnak az ELTE tanszékeiről dr. Boglár Lajos, dr. Prónay Csaba, dr. Mezei Barna, dr. Tauber István, dr. Pomogyi László és dr. Voigt Vilmos, akik évtizedek óta részt vesznek a cigánysággal kapcsolatos kulturális, művészeti, antropológiai kutatásokban. A Kossuth Lajos Tudományegyetem részéről dr. Újvári Zoltán és cigány származású tanítványai dr. Balázs Gusztáv és Rézműves Melinda kapcsolódik a Központ tevékenységéhez, de ugyanígy részt vesznek az MTA intézetei, a Magyar Néprajzi Társaság és a Magyar Művelődési Intézet munkatársai, valamint olyan közismert művészek, mint pl. Lakatos Menyhért, Osztójkán Béla és Orsós Jakab írók, Choli Daróczy József és Bari Károly költők, Varga Gusztáv, a Kalyi Jag vezetője, Szentandrassy István festőművész. Az **ORSZÁGOS CIGÁNY INFORMÁCIÓS és MŰVELŐDÉSI KÖZPONT** első évben elindítandó tevékenységei – Cigány Információs Szolgálat – a cigányság kulturális és művelődési életével kapcsolatos információk gyűjtése, szolgáltatása, különös figyelemmel a támogatási lehetőségekre, pályázatokra, kutatások eredményeinek összegyűjtésére, feldolgozására. **CIGÁNY MŰVÉSZETI GALÉRIA** – képző-, ipar- és népművészeti alkotások bemutatása, irodalmi, zenei produkciókkal összekötve, zenei vagy más hangfelvétel első példányának előállítására. **ROMOLÓGIAI SZAKKÖNYVTÁR** – írott és audiovizuális anyagok gyűjtése és hozzáférhetővé tétele, szépirodalmi, zenei és szakkönyvtári részleggel. **CIGÁNY KULTURÁLIS és MŰVELŐDÉSI MÓDSZERTANI KÖZPONT** -(az előzőeken túl) kezdeményezője és segítője a konfliktus megelőzést, a megértést szolgáló civil körök kiépülésének, a mindennapi kultúra területén új szolgáltatások kialakításának, mint pl. mentálhigiénés szolgáltatások veszélyeztetett fiatalok számára, közösség-szervezés, munkanélküliek önismereti, önerősítő rehabilitációja, összefogja az ország területén működő cigány kultúrával foglalkozó énekek, zene és tánc, valamint hagyományörző és más kulturális együttesek és vezetőik elméleti és szakmai továbbképzését. **KÉVÉZŐ és ÉTTEREM**

Első Nemzetközi Kultúra és Fejlődés Kongresszus. A kulturális fejlődés etikai szemszögből. 1999. június 7–11, Havanna, Kuba A Kubai Nagykövetségtől kapott tájékoztatás szerint 1999. június 7–11, között Havannában kerül sor az **Első Nemzetközi Kultúra és Fejlődés Kongresszus** megrendezésére. A szervezők – többek közt kubai minisztériumok, UNESCO, UNICEF, stb. – felhívása minden, a kultúra által érintett magán-személynek és intézménynek szól: hasznosítsuk, ami a különféle kultúrákban közös és ami eltérő. A felhívás kifejezi azt a reményt, hogy együttes szembe tudunk nézni korunk új kihívásaival és új stratégiát tudunk megfogalmazni az ezredfordulóra. Ezúttal a hangsúly a kulturális fejlődés elemzésén lesz, az etika szemszögből. A résztvevők művészek, alkotók, kutatók, kulturális menedzserek, professzorok, tanárok (a bölcsészettudományok terén), kulturális intézmények és ügynökségek szakemberei. A program az alábbi kilenc területtel foglalkozik: kulturális politika és fejlődés; a művészek és az értelmiség szerepe a kulturális fejlődésben; a kultúra és a modern technológiák hatása; a kultúra és a gazdaság; kultúra, környezet és fenntartható fejlődés; különböző szemléletek és konfliktusok interkulturális aspektusa; az ember, mint a kulturális fejlődés cselekvő résztvevője (művészeti és kulturális képzés, emberi erőforrás-stratégiák, stb.); kulturális dimenzió a turizmusfejlesztési programokban; integráció és részvétel a közösségfejlesztésben. A kongresszus keretében tanfolyamok és műhelyfoglalkozások is lesznek, valamint egy szakmai börze, melyen a cégek, intézmények bemutathatják kultúrafejlesztéssel kapcsolatos szolgáltatásaikat, kiadványaikat. A részvételi díj 150 USD, amely tartalmazza a regisztrációt, a dokumentumokat, a részvételi/szerzői bizonylatot, a záróösszejevetel és a szakmai programok költségeit. Aki előadást szeretne tartani, azt kéri a szervezők, hogy a teljes szöveget és egy kivonatot is előre szíveskedjen Havannába megküldeni, **legkésőbb 1999. március 15-ig**. A szöveg formai követelményei és részvételi feltételek a felhívás teljes szövegében találhatóak, mely a Magyar Művelődési Intézet Nemzetközi Csoportjánál is megtalálható, tel/fax: (1) 201-5782 Budapest, Corvin tér 8. A szervezők címe: Dra. Reina Mestre Veitía Lic. Andrés González Beltrán Secretaria Ejecutiva Centro de Superación para la Cultura Calle 15 No. 754 e/Paseo y 2, Vedado, Plaza de la Revolución, Ciudad de la Habana, 10400, CUBA Tel: 537 / 55-2300/55-2299; Fax: 537 / 55-2301/33-3013; E-mail: csuper@arsoft.cult.cu

Európai Kultúra és Menedzsment Nyári Akadémia, Salzburg, 1999. Jelentkezési határidő: 1999. március 20. A Európai Kultúra és Menedzsment Nyári Akadémia 1999 nyarán kerül (sokadszor) megrendezésre Salzburgban. Egész Európából huszonegy művészeti projektet (tizennégyet Kelet- és Dél-Kelet Európából) választ ki egy zsűri. A Nyári Akadémia a művészettel kapcsolatos információ- és tapasztalatcsere színhelye lesz. Célja, hogy elősegítse a konkrét kulturális együttműködést Kelet- és Nyugat-Európa közt. Szervezői a salzburgi Nemzetközi Kultúra- és Menedzsment Központ és a bécsi KulturKontakt. A kéthetes kurzus célja, hogy elősegítse az európai együttműködést és integrációt a művészetek terén, azzal a szándékkal, hogy a kulturális szféra vezetőit és projektfelelőseiket felkészítse az egységes Európában rájuk váró feladatokra. A kurzusra olyan művészeti menedzsereket várnak egész Európából, akik jelenleg új projekteket indítanak az alábbi területeken: – fesztiválok és kulturális szervezetek, amelyek többféle művészeti témával foglalkoznak; – zene és musical színházak; – film/új média. A Nyári Akadémián a projekteket elemzik és továbbfejlesztik magas szakmai színvonalon. A kurzus nyelve angol. A posztkommunista országok jelentkezői közül azok, akiket kiválasztanak, teljes ösztöndíjban részesülnek. Jelentkezési határidő: 1999. március 20. Információ: Gerhard SPITZ, International Centre for Culture and Management Jakob Haringerstrasse 5A, A-5020 Salzburg, Ausztria Tel: 43-662/459-841 fax: 43-662/459-838; Honlap: www.iccm.ca.at